

**TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
KARS ÂŞIKLIK GELENEĞİ İÇERİSİNDE
ARPAÇAY TOY ÂŞIKLIĞI VE ÂŞİK FEVZİ OLGUN**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
HAZIRLAYAN
Fatih ULUMAN
DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Emre DAĞAŞAN
KARS-2019**

T.C.
KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK HALK EDEBİYATI BİLİM DALI

KARS ÂŞIKLIK GELENEĞİ İÇERİSİNDE
ARPAÇAY TOY ÂŞIKLIĞI VE ÂŞIK FEVZİ OLGUN

Fatih ULUMAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman ve Jüri Üyeleri
Dr. Öğr. Üyesi Emre DAĞAŞAN
Doç. Dr. Adem BALKAYA
Doç. Dr. Özkan DAŞDEMİR

Kars-2019

KAFKAS ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Fatih Uluman tarafından hazırlanan *Kars Âşıklık Geleneği İçerisinde Arpaçay Toy Âşıklığı ve Âşık Fevzi Olgun* başlıklı bu çalışma, *01/07/2019* tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *başarılı* bulunarak jürimiz tarafından *Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı*'nda **Yüksek Lisans tezi** olarak **oy birliğiyle** kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Başkan	: Doç. Dr. Özkan DADDEMİR..	İmza:
Üye	: Doç. Dr. Adem BALKAYA..	İmza:
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Emre DAĞAŞAN	İmza:

ONAY

Bu tezin kabulü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun/...../..... tarih ve/..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Doç. Dr. Yaşar KOP

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım “*Kars Âşıklık Geleneği İçerisinde Arpaçay Toy Âşıklığı ve Âşık Fevzi Olgun*” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

SCIENTIFIC ETHIC STATEMENT

I declare that I complied with the rules of academic and scientific ethics from the proposal stage to the process of completion of the study titled “*Arpaçay wedding minstrelsy in the tradition minstrelsy of Kars and Minstrel Fevzi Olgun*” as a Master Thesis I prepared, that I obtained all information in term Project with the framework of scientific ethics and traditions, that I showed sources to the each quotation I made directly or indirectly in this study I prepared as a term Project in accordance with the writing rules and works which I used have been shown in the bibliography.

01 / 07 / 2019

Fatih ULUMAN

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖN SÖZ	iii
GİRİŞ	1
I. Çalışma İle İlgili Genel Bilgiler.....	1
I.1. Konu	1
I.2. Amaç.....	1
I.3. Kapsam ve Sınırlar.....	1
I.4. Yöntem	1
II. Araştırma Alanı İle İlgili Genel Bilgiler	2
II.1. Arpaçay ve Çevresinin Tarihine Kısa Bir Bakış	2
II.2. Araştırma Alanının Coğrafi Özellikleri.....	3
II.3. Araştırma Alanın Sosyo-Kültürel Yapısı	3
1.GENEL ÇİZGİLERİYLE KARS ÂŞIKLIK GELENEĞİ	7
2.ARPAÇAY TOY ÂŞIKLIK GELENEĞİ	23
2.1.Toy ve Toy Öncesi Gelenekleri	23
2.1.1.Kız Beğenme	23
2.1.2.Kız İsteme	24
2.1.3.Beh Takma(Şirinlik İçme).....	25
2.1.4.Söz Kesme, Nişan	25
2.1.5.Başlık, Kız Yanına Gitme	25
2.1.6.Kız Görme.....	26
2.1.7.Kına Gecesi, Toy-Düğün	27
2.2.Arpaçay Toy Âşıklığı	32
3.ÂŞIK FEVZİ OLGUN’UN HAYATI VE ÂŞIKLIĞI	49
3.1.Hayati	49
3.1.1.Adı, Soyadı, Lakabı, Mahlası.....	49
3.1.2. Doğum Yeri, Doğum Tarihi.....	50
3.1.3.Ailesi, Soyü, Akraları	52
3.1.3.1.Baba Tarafı.....	52
3.1.3.2.Anne Tarafı	52

3.1.4. Öğrenim Durumu	52
3.1.5. Askerliği.....	52
3.1.6. Geçim Durumu, İşi.....	52
3.1.7. Ailesi	53
3.1.7.1. Evliliği.....	53
3.1.7.2. Çocukları	53
3.1.8. Katıldığı Tarikat, Zümre	53
3.2.Sanatı ve Edebi Kişiliği.....	53
3.2.1. Âşıklığa Başlama	53
3.2.2. İcra Ortamları	57
3.2.3. Usta-Çırak İlişkisi	57
3.2.4. Saz.....	59
3.2.5. Mahlas	59
3.2.6. Ustalığı, Yetiştiriciliği.....	59
3.2.7. Bildiği Âşık Havaları	60
3.2.8. Atışma Yönü	61
3.2.9. Diğer Âşıklarca Bilinip Tanınması	64
3.2.10. Aldığı Ödüller	64
3.2.11. Hakkında Yazılan Yazılar, Şiirlerinin Yayımlandığı Dergiler	65
4.ÂŞIĞIN ŞİİRLERİNİN İNCELENMESİ.....	66
4.1. Şiirlerin Yapısal Özellikleri	66
4.1.1. Şiir Şekilleri	66
4.1.1.1.Koşma	66
4.1.1.2.Destan.....	67
4.1.2 Şiir Türleri.....	71
4.1.2.1. Koşma Türleri	71
4.1.2.1.1. Taşlama	71
4.1.2.1.2. Alkışlama	73
4.1.2.1.3. Ağıt.....	73
4.1.2.1.4. Güzelleme	74
4.1.2.1.5. Koçaklama.....	75
4.1.2.1.6. Öğütleme	75
4.1.2.2. Dudakdeğmez.....	76

4.1.2.3. Divani.....	77
4.1.3. Yapı ve Üslup.....	78
4.1.3.1. Ölçü, Durak.....	78
4.1.3.2. Kafiye.....	79
4.1.3.2.1. Kafiye Çeşitleri.....	86
4.1.3.2.1.1. Yarım Kafiye.....	86
4.1.3.2.1.2. Tam kafiye.....	87
4.1.3.2.1.3. Zengin Kafiye.....	88
4.2.Şiirlerin İçerik Özellikleri.....	88
4.2.1.Dini Unsurlar.....	89
4.2.2.Tabiat Unsurları.....	90
4.2.3.Sevgi Unsurları.....	92
4.2.4.Siyasi, Sosyal ve Ekonomik Konuları İşleyişi.....	97
4.2.5.Millî, Manevî ve Ahlâkî Değerleri İşleyişi.....	100
4.2.6.Ülke Sorunlarını İşleyişi.....	104
5.ÂŞIĞIN ŞİİRLERİ.....	113
5.1.8’li Hece Kalıbıyla Yazılan Şiirleri.....	113
1-Seksen Kardeş.....	113
2-Ne Olaydı Bu Dünyada.....	114
3-Merhaba Köyüm.....	115
4-Fakir Diye.....	116
5-Köyüm Eski Köyüm Değil.....	116
6-Ne Diyorsun.....	119
7-Ne Diyeyim.....	119
8-Ocağı Sönsün.....	120
9-Yaram Sızılıyor.....	121
10-Yasa Lazım.....	121
11-Ne Hoş Olur.....	122
12-Gelmene Gerek Kalmadı.....	123
13-Bela Getirir.....	123
14-Kırma Sakın.....	124
15-Davacıyım.....	125
5.2.11’li Hece Kalıbıyla Yazılan Şiirleri.....	126

16-Bizim Elin Neleri Var Neleri	126
17-Kars'ın Kışı Meşhurdur	128
18-Olur Mu	129
19-Neleri Var Ağacın.....	130
20-Turnalar.....	130
21-Bizim Ellerden Selam Getirdim.....	132
22-İznik Gölüne	134
23-Yaz Geliyor.....	135
24-Al Vala.....	136
25-Kaldı Bana	136
26-Kader.....	137
27-Ana.....	138
28-Gelmedin.....	139
29-Yarım Yarım	139
30-Pişmanım	140
31-Gurbet Elde	141
32-Baba	141
33-Ağarma Saçlarım	142
34-Özledim.....	143
35-Gardaşım.....	144
36-Efendim.....	145
37-Âşıklara Deli Diye Gülerler	145
38-Gelemem Ki Ben	147
39-Gel Gayrı.....	147
40-Özledim.....	148
41-Ana Can	149
42-Giderim	149
43-O Yar Da Gocaldı Ben De Gocaldım	150
44-Hiç Anlamadım.....	151
45-Doymadım	151
46-Yâdıma Düştü	152
47-Oğul	153
48-Sevdiğim	154

49-Ağladım	154
50-Boşa Açmadım.....	155
51-Üzdü Beni	156
52-Sazı Var.....	156
53-Kalmaz	157
54-Nerden Geliyor	158
55-Bizim Ellerin Hoş Lisanları	158
56-Adam Olmamış	160
57-Var Benim.....	161
58-Efendim.....	162
59-Zaman Akışı.....	162
60-Huzur	163
61-Miras Kavgası	164
62-Öğretmen	164
63-Yaratmış.....	165
64-Yavaş Yavaş	166
65-Ahtım Olaydı	166
66-Gurbet El.....	167
67-Var Benim.....	168
68-Ay Emmi.....	168
69-Göresen	169
70-Razıyım.....	170
71-Korkarım.....	171
72-İnsanoğlu.....	171
73-Kardeşim.....	172
74-Demişler.....	173
75-Dikkat Et.....	173
76-Seçin.....	174
77-Yaşar Reyhani.....	175
78-Evladım.....	175
79-Ezan Sesi Ozan Sesi Susmasın	176
80-Atana Yazık	177
81-Ne İşe Yarar	177

82-Adalet Budur.....	178
83-Öğren Oğul	179
84-Gördüm Ben.....	179
85-Gönül Telinden	180
86-Güvenme.....	181
87-Bir Gün	181
88-Sözünü Seçin	182
89-Olur	183
90-Gaflete Dalma	183
91-Ay Gağa	184
92-Neye Yarar	185
93-Gazeteci	186
94-Belli Değil.....	187
95-Ah Ah.....	187
96-Doktor Bey.....	188
97-Anımız Bizim.....	189
98- Harmansız Kaldı	189
99-Fukara	190
100-Ozanı Hani	191
101-Oğul	191
102-Üzgünüm.....	192
103-Beyler.....	193
104-Yok Bir Türü	193
105-Lazım	194
106-Sormayacağım	195
107-Vefasız Yar	195
108-Telaşı Var.....	196
109-Karagözlüm.....	197
5.3.15’li Hece Kalıbıyla Yazılan Şiirleri.....	198
110-Hayret Eder	198
111-Gerek Yok.....	198
112-Nefse Hitap	199
113-Kervana.....	200

114-Nihayet Ölüm.....	200
SONUÇ.....	202
SÖZLÜK.....	203
KAYNAKÇA	208
ÖZ GEÇMİŞ.....	212

KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK HALK EDEBİYATI BİLİM DALI
KARS ÂŞIKLIK GELENEĞİ İÇERİSİNDE
ARPAÇAY TOY ÂŞIKLIĞI VE ÂŞIK FEVZİ OLGUN
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatih ULUMAN

Dr. Öğr. Üyesi Emre DAĞAŞAN

2019 – IV + 212

ÖZET

Bu çalışma, Kars âşıklık geleneğinin bölgesel devamlılığına etkisi olan toylara, Arpaçay toy âşıklığına ve Arpaçay âşıklık geleneğinin yaşayan, güçlü temsilcilerinden Âşık Fevzi Olgun 'un hayatına ve sanatına yönelik bilgileri ortaya koymak için hazırlanmıştır. Çalışmada toyların âşıklık geleneğindeki yeri ve önemi, icra şekilleri, icracıları ve Âşık Fevzi Olgun 'un hayatı ve şiirleri incelenerek Âşık Fevzi Olgun 'un gelenekteki yeri belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma ön söz ve giriş kısımları dışında beş ana bölüm ile sonuç, sözlük ve kaynakçadan oluşmaktadır. Birinci bölümde Kars âşıklık geleneği ve geleneğin gelişim süreci, İkinci bölümde toy ve toy gelenekleri ile Arpaçay toy âşıklık geleneği, Üçüncü bölümde Âşık Fevzi Olgun 'un hayatı ve âşıklığı, Dördüncü bölümde âşığın şiirleri incelenmiştir. Beşinci bölümde de âşığın eserlerinden örnekler verilmiştir.

Sonuç kısmında çalışma sonunda ulaşılan sonuçlar değerlendirilmiştir. Sonuç kısmından sonra âşığın şiirlerinde geçen bazı kelime ve kavramlar incelemenin sonunda oluşturulan sözlükte verilmiştir. Çalışma kaynakça bölümü verilerek tamamlanmıştır. Kaynakça kısmında ise çalışmanın hazırlanmasında faydalanılan yazılı kaynaklar soyadlarına göre alfabetik olarak sıralanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kars Âşıklık Geleneği, Arpaçay Toy Âşıklığı, Âşık Fevzi Olgun, Şiir.

KAFKAS UNIVERSITY
SOCIAL SCIENCES INSTITUTE
DEPARTMENT OF TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE
DISCIPLINE OF TURKISH FOLK LITERATURE
IN THE KARS MINSTRELSY TRADITION ARPAÇAY WEDDING
MINSTRELSY AND MINSTREL FEVZİ OLGUN
MASTER'S THESIS

Fatih ULUMAN

Dr. Öğr. Üyesi Emre DAĞAŞAN

2019 – IV + 212

ABSTRACT

This study is prepared to reveal the information about the life and the art of the Âşık Fevzi Olgun Who is one of the strongest and living representation of Arpaçay minstrelsy and the weddings which have an effect on regional continuity of minstrelsy tradition and Arpaçay wedding minstrelsy. In this study, the place and importance of weddings in the tradition of minstrelsy the forms of execution, the performers and the life and poems of Âşık Fevzi Olgun have been studied to designate. The study consists of the five main sections, results dictionary and the bibliography apart from the preface and introduction. In the first chapter, the minstrelsy tradition and its process of development are examined. In the second chapter, wedding, wedding tradition and the tradition of Arpaçay minstrelsy are studied. In the third chapter the information about Âşık Fevzi Olgun's life and poems are examined. In the fourth and fifth chapters, Âşık Fevzi Olgun's poems are analyzed and his works are exemplified.

In the conclusion part, the result obtained at the end of the study is evaluated. Afterwards the conclusion, some of the words and concepts in the poems of the minstrel are given in the dictionary created at the end of the analysis. The study is completed by giving the bibliography section. In the bibliography section written sources used in the preparations of the study are listed alphabetically according to their surnames.

Keywords: Kars Minstrel Tradition, Arpaçay Wedding Minstrelsy, Minstrel Fevzi Olgun, Poetry.

ÖN SÖZ

Kars, somut olmayan kültürel miras alanlarından çok önemli bir yere sahip olan ve Türk milletinin en köklü ve temel kültürel geleneklerinden biri olan âşıklık geleneğinin canlı olarak yaşatıldığı illerimizden biridir. Âşıklık geleneğinin Kars'ta en canlı yaşandığı yerlerden biri ise Arpaçay'dır. Öyle ki âşıklar yetişmiş oldukları yörelerde olduğu gibi Doğu Anadolu'da özellikle de bahsi geçen Arpaçay ilçesinde halkın gören gözü, düşünen beyni, işiten kulağı, çarpan kalbi ve söyleyen dili olmuştur.

“*Kars Âşıklık Geleneği İçerisinde Arpaçay Toy Âşıklığı ve Âşık Fevzi Olgun*” adlı çalışma için gerekli olan malzeme ve bilgiler, yazılı ve sözlü kaynaklardan elde edilmiştir. Arpaçay Toy Âşıklığının ve Âşık Fevzi Olgun 'un tez konusu olarak seçilmesinde Sayın Hocam Dr. Öğr. Üyesi Emre Dağışan'ın gelenekle ilgili zengin bir geçmişinin olduğuna inandığı Arpaçay ilçesinde toy âşıklığını bütün hatlarıyla inceleyebileceğimi; toy âşıklığı yapmış ve bu geleneğin güçlü bir ismi olduğunu düşündüğü Âşık Fevzi Olgun ile çalışabileceğimi önermesi etkili olmuştur.

Arpaçay, geçmişteki kadar canlı olmasa da günümüzde hâlâ âşıklık geleneğinin yaşadığı yerlerden birisidir. Arpaçay ve çevresindeki âşıklık toy merkezli olup toya bağlı olarak gelişen ve varlığını devam ettiren bir gelenektir. Bu bağlamda çalışmada Kars âşıklık geleneği genel çizgileriyle, Arpaçay Toy âşıklığı, bu geleneğin temsilcilerinden olan Âşık Fevzi Olgun 'un hayatı, âşıklığı, sanatı, edebi kişiliği, şiirleri bütün olarak incelenmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın giriş kısmında çalışma ile ilgili genel bilgiler verilmiştir. Bu kısımda çalışmanın konusu, amacı, kapsamı ve sınırlılıkları ile çalışmanın sahasını oluşturan Arpaçay'ın tarihi ve coğrafyası hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Birinci bölümde Kars âşıklık geleneği ve geleneğin gelişim süreci, İkinci bölümde toy ve toy gelenekleri ile Arpaçay toy âşıklık geleneği, Üçüncü bölümde Âşık Fevzi Olgun 'un hayatı ve âşıklığı, Dördüncü bölümde âşığın şiirleri incelenmiştir. Beşinci bölümde de âşığın eserlerinden örnekler verilmiştir. Sonuç kısmında çalışma sonunda ulaşılan sonuçlar değerlendirilmiştir.

Öncelikle konu seçiminden malzeme derlemesine, planlamadan yazım aşamasına kadar çalışmamın bütün safhalarında teşvik, teklif ve tavsiyeleriyle beni yönlendiren ve bu süreçte bir an bile yardımlarını ve desteklerini benden esirgemeyen, çalışmalarım esnasında fikir ve düşüncelerimin olgunlaşmasında her türlü fikir ve manevi destekleri yanında özel arşivlerini kullanma imkânını veren hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Emre DAĞAŞAN 'a, Doç. Dr. Adem BALKAYA 'ya, Prof. Dr. Cengiz GÖKŞEN 'e ve hayatımın her alanında dualarını benden bir an bile eksik etmeyen aileme, toy âşıklığı ile ilgili yörede çalışmaya kaynaklık eden kişilere, benimle çalışmayı kabul ettiği ve gösterdiği konukseverlikten dolayı Âşık Fevzi OLGUN 'a teşekkür ederim.

01/07/2019

Fatih ULUMAN

GİRİŞ

I. Çalışma İle İlgili Genel Bilgiler

I.1. Konu

Kars yöresi ve çevresinde âşıklık geleneğinin güçlü ve sürekli bir şekilde devam ettiği yerlerden biri Arpaçay ilçesidir. Yörenin âşıklık geleneğinin önemli icra zamanları ve mekânlarının başında toylar (düğünler) gelir. Bu bağlamda çalışmanın konusunu Kars âşıklık geleneği, Arpaçay toy âşıklığı ve bu geleneğin temsilcilerinden olan Âşık Fevzi Olgun 'un hayatı ve sanatı oluşturmaktadır.

I.2. Amaç

Araştırmanın amacı, son zamanlarda önemli bir somut olmayan kültürel miras özelliği gösteren Arpaçay toy âşıklığını genel özellikleriyle inceleyerek bir kültür varlığı olarak gelecek kuşaklara aktarmak ve Arpaçaylı Âşık Fevzi Olgun 'un hayatını ve sanatını ortaya koymaya çalışmaktır.

I.3. Kapsam ve Sınırlar

Çalışma genel çerçevesi itibariyle, yaşayan Kars âşıklık geleneğini, Arpaçay toy âşıklığını ve “Toy Âşıklığı” kapsamında önemli bir yere sahip olan Âşık Fevzi Olgun'un hayatını, âşıklığını, şiirlerini kapsamaktadır.

I.4. Yöntem

Araştırmada halk bilimi çalışmalarında sıklıkla kullanılan “derleme”, “gözlem”, “görüşme”, “anket” ve “literatür tarama” yöntemleri kullanılmıştır. Arpaçay toy âşıklığının incelenmesi boyutunda “gözlem” ve “literatür tarama” yöntemi kullanılırken; toy âşıklığı ve Âşık Fevzi Olgun hakkındaki bilgilere “gözlem”, “görüşme” ve “anket” yöntemleri kullanılarak ulaşılmıştır. Âşığın şiirleri de şekil ve içerik yönünden incelenmiştir.

Görüşmeler öncesinde toy âşıklığıyla ilgili bilgi alınacak kaynak kişilere ve Âşık Fevzi Olgun'a sorulacak yarı yapılandırılmış sorular hazırlanmıştır. Ardından hazırlanan sorular üç alan uzmanı tarafından değerlendirilmiş ve ilgili düzeltmeler yapılarak görüşme formuna son hâli verilmiştir.

Görüşmenin sohbet havası içinde ve görüşülen kişiyi mümkün olduğunca sıkmadan gerçekleştirilmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Çalışma verileri toplanırken araştırmacı, Âşık Fevzi Olgun'un müsait olduğu zamanlarda bizzat evine gitmiş, kendisiyle birebir görüşerek; âşıklığa başlayışı, âşıklığı, gelenek hakkındaki düşünceleri, ailesi, geçim kaynağı, şiirleri hakkında notlar almış ve bu yolla araştırma verilerine ulaşmıştır. Bunun yanında âşığın şiirlerini yazmış olduğu müsveddelerden ve daha önce yayınlanmış şiir kitabından da veriler elde edilmiştir.

Araştırma sırasında âşığın isteği üzerine, gelenekle ilgili verdiği bilgiler ve okuduğu bazı şiirleri önce ses kayıt cihazıyla kayıt altına alınmış ardından araştırmacı tarafından deşifre edilerek kâğıda aktarılmıştır. Âşığın basılı bir kitabı bulunduğundan şiirlerini çoğu zaman kitaptan ve bazen de ezberinden okuduğu gözlenmiştir.

II. Araştırma Alanı İle İlgili Genel Bilgiler

Arpaçay ilçesi, Doğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan Kars iline bağlı olan ve 17.373 nüfuslu bir ilçedir. Bu bölümde verilen bilgiler, Arpaçay ilçesiyle ilgili yazılı, sözlü kaynaklardan ve Arpaçay Kaymakamlığı'nın resmi web sitesinden alınmıştır.

II.1. Arpaçay ve Çevresinin Tarihine Kısa Bir Bakış

Eski adı Zaruşat (Zarochad) olan Arpaçay, Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan Kars iline bağlıdır. Yaklaşık 2858 nüfuslu bir ilçe merkezidir. İlçenin adı Tanrı Dağları'nın batısında bulunan Isıg Gölü (Arpasuyu) bölgesinden gelme Arpalı diye anılan Türk boylarından kalmadır. 16.yy. Osmanlı sayım defterinde Arpaçay Suyu ile bunun kaynağı olan Arpalı Gölü çevresine Arpalı denmesi de bu yüzdendir. Arpalı diye anılan Türk boyundan hatıra kalan Arpaçay adı 1927'de devlet tarafından Arpaçay'a çevrilmiştir.

Arpaçay, Osmanlı İmparatorluğu zamanında Zarşat Sancağı ile Kars iline bağlı iken 1877-1918 yılları arasında Rus işgalinde kalmıştır. 30 Ekim 1920'de Kars ve ilçeleri Türkiye'ye kazandırılmıştır. 3 Kasım 1920'de Rus askerleri sınır dışı edilerek eski ismi Zaruşat olan Arpaçay da üç gün sonra hürriyetine kavuşmuştur. İlçe 1927'de Şüregel (Kızılçakçak) ile Zerşat kazalarının bir araya getirilmesiyle şu anki durumuna gelmiştir. 1927 yılında yeniden düzenlenen teşkilata göre Zarşat sınırından geçen Arpaçay nehrine izafeten Arpaçay adını almıştır (Bingöl, 2008: 58).

II.2. Araştırma Alanının Coğrafi Özellikleri

Arpaçay ilçe sınırları; doğusunda Ermenistan toprakları ve Akyaka ilçesi, güneyinde Kars ili, kuzeyinde Çıldır ilçesi, batısında da Susuz ilçesi toprakları ile çevrilidir. Ermenistan ile sınır hattı 10 km'dir. Deniz seviyesinden yüksekliği 1675 metredir. Karasal iklimin etkisi altındadır. Morfolojik bakımdan genelinde düz, yer yer eğilimli topografyaya sahiptir. Yaz aylarında ortalama sıcaklık 19,7 °C, kış aylarında ortalama sıcaklık -4,3 °C 'dir. Kar yağışında ortalama kar kalınlığı ilçe merkezinde 42 cm olmakta, yağmur ise m²'ye 30-40 kg arası düşmektedir (Ketin, 1983: 503).

Arpaçay'a ait arazi az dalgalı olup küçük çaplı tepeleri bünyesinde bulundurmaktadır. İlçe hudutlarında Kars Çayı, Çıldır Gölü ve Telek Suyu bulunmaktadır.

II.3. Araştırma Alanın Sosyo-Kültürel Yapısı

Arpaçay ilçesinde ve köylerinde genel olarak taş yapı ve üzeri toprak olan ev tipi hâkimdir. İlçe merkezinde yüzdesi yüksek olarak betonarme yapılar bulunmaktadır. Yurt dışında işçi olarak çalışmış olup tekrar köyelerine dönenlerin yaşadıkları köylerde modern yapılara rastlamak mümkündür. Arpaçay ilçesinde görev yapan kamu görevlileri çoğunlukla belediye ve kendi kuruluşlarına ait lojmanlarda kalmaktadırlar. İlçedeki kurumlara yeni atanan kamu görevlileri için ve diğer vatandaşlar için kiralık evler de bulunmaktadır. İlçede toplam 11 adet dernek olup, bunların hemen hemen hepsi okul ve cami dernekleridir. İlçe merkezinde otel, çay bahçesi, lokantalar, kasaplar, kahvehaneler, pastaneler, marketler ve küçük çaplı bakkallar bulunmaktadır. Arpaçay ilçesinde herhangi bir spor kulübü yoktur. Standartlara uygun olmayan bir futbol sahası ve bir spor tesisi bulunmaktadır.

İlçede kütüphane, sinema, tiyatro, kültür sitesi yoktur. Arpaçay ilçesinde her yıl “3 Kasım” Kurtuluş Günü olarak kutlanır. İlçenin tipik geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Büyükbaş hayvan yetiştiriciliği, süt ürünleri (yağ, peynir) ve tahıl üretimi halkın geçim kaynağıdır (Tuğlağı, 1984: 1).

Birinci etap sulama kanalları ve doğal sulama imkânları olmasına rağmen ilçe halkı genellikle tahıl ve ot tarımı yapmakta, sebze üretimini yerli halktan arazileri kiralayan Artvinliler yapmaktadır. İlçede küçük çaplı oto tamiri ve kereste işlemeciliği yapan atölyeler bulunur. Başta Koç köyü olmak üzere hemen hemen bütün köylerinde geleneksel köy halıları dokunmaktadır. Köylerindeki süt, mevsimlik olarak kurulan, gayri sıhhi ve ilkel şartlarda üretim yapan mandıralar tarafından sezon başında, o günkü fiyatla peşin alınmaktadır. İlçe merkezinde çarşamba günü semt pazarı kurulmaktadır. Sosyal bakımdan Kars'ın gelişmiş ilçelerinden biridir. Çarşı ve pazar alışverişini erkekler de kadınlar da yapmaktadır. Arpaçay ilçesinin aile yapısına bakıldığında tek eşliliğin olduğu görülmektedir. Başlık istemeyle birlikte kız kaçırma olaylarına sık sık rastlanmaktadır.

Arpaçay ilçesi 49 tanesi köylerinde, 7 tanesi de merkezinde olmak üzere toplam 56 okula sahiptir. Arpaçay ilçesinde okuma-yazma oranı % 98 olarak tespit edilmiştir. Okullaşma oranı %98'dir. Kültür açısından oldukça zengin bir yöredir. Yarattığı kültürle Türk milli kültürüne, insanlığa zenginlik ve çeşitlilik vermiştir. İlçede yaşayan kadınların yaptıkları oya, dantel, kanaviçe işlemlerinde Türk sanatının sınırlarına ulaşılabilir. Türkülerinde, manilerinde, tekerlemelerinde ve ağıtlarında Türk erkek ve kadını asil ruh zenginliği ve duygu coşkunluğunu yakalamak mümkündür.

Arpaçay ilçesi kilimlerinde sanatın zirvesine ulaşmıştır. Türk örf, adet, gelenek, göreneklerine bağlılığı gösteren Arpaçay kültürü adeta Türk kültürünün çatisını meydana getirir.

İnsanların yaşama gayesi, statik kültürleri değişmezken yaşama şekilleri, dinamik kültürleri değişebilir özellikler arz etmektedir. Kültür, her milletin yaşama şekli, atalardan gelen yaşam birikimleridir. Arpaçay kültürü de köklü bir kültüre sahiptir. Sözlü kültür başlı başına bu köklü kültürün en önemli parçasıdır.

Arpaçay'ın en önemli geleneklerinden biri halk oyunları geleneğidir. İlçede halk oyunları ve halk oyunlarında kullanılan müzik aletleri çeşitlilik gösterir. Arpaçay' da halk oyunları başta davul, zurna olmak üzere nağara(koltuk davulu), akordeon eşliğinde oynanır.

En yaygın olan halk oyunları alaca barı, sarhoş barı (hızlı) , toyuh barı, gaçike, terekeme, uçayak ve temirağa oyunlarıdır. Bu oyunlarda küçük parmaklar birbirine takılarak el ele tutuşulur. Oyunun gereklerine göre eller omuzlara konabilir, kollar gerilebilir, kol kola girilebilir. Bu oyunlardan en dikkat çekici olanı ise Kafkas danslarıdır. Bu dansları yapanlar Kafkasya yöresine uygun kıyafetler giyerler. Halay ve dansın yanı sıra Azeri oyunları diye bilinen oldukça hareketli bir tür de yörede birçok insan tarafından ilgiyle oynanır (A. Bulut, kişisel görüşme, 12 Temmuz 2010).

Arpaçay'da hayvancılığın önemli bir yer tutması halıcılığın da gelişmesine katkı sağlamıştır. Burada halı, kilim ve keçe dokumacılığı yapılır. Büyük bir çoğunluğu "Kirman İpi" ile yapılan halılarda motif olarak geometrik ve bitkili desenler kullanılır. Halıların bordürleri, yani kenar işlemleri yöredeki çok kültürlülüğün etkilenerek değişik motifler sergilemektedir.

Arpaçay mutfağı genellikle hamur işi yemekleriyle bilinir. Bunun dışında hayvancılığın önemli bir geçim kaynağı olması beraberinde etli yemeklerin de tüketilmesini getirmiştir. Zengin mutfağında özellikle kete (hamurlu), bozbaş yani piti (nohutlu, etli yemek), hangel (kıymasız mantı), kelle paça, kaz yemekleri (tandırda kaz çekmesi ve pilavlı kaz eti gibi), hõrre aşısı (un çorbası), ayran çorbası, lokum (lalanga), mafış, pişi, guymak, feselli, erişte aşısı, haşıl ve nezik (hamurlu),evelik aşısı gibi yemek türlerini saymak mümkündür.

Arpaçay'ın sahip olduğu geleneklerin en önemli olanı âşıklık geleneğidir. Arpaçay'ın âşıklık geleneği çok eskilere dayanır. Geçmiş Dede Korkut hikâyelerine ve Manas Destanı'na dayanan sözlü gelenekler âşıkların anlatımları ile yörede yayılmıştır. Kars Belediyesinin resmi internet sitesine göre Türkiye'de birçok âşık Kars doğumludur. Buna göre 450 âşıktan 200'e yakını bu şehirde doğmuştur. Arpaçay'da Murat Çobanoğlu, Şeref Taşlıova, Mehmet Hicranî, İlhami Demir, Maksut Feryadî, Sabri Şimşekoğlu gibi birçok âşık yetişmiştir.

Arpaçay ve çevresinde görülen bu gelenek ve görenekler içerisinde kültürel değerlerin en önemli taşıyıcı ve aktarıcılarında biri toylardır. Toylar içerisindeki âşıklık başlı başına incelenmesi gereken bir gelenek olduğu için çalışmanın temel çıkış noktasını oluşturmaktadır. Kars yöresinin hemen her yerinde var olan toy geleneği hem sözlü kültürün hem de âşıklık geleneğinin devam etmesi ve kuşaktan kuşağa aktarılması için çok önemlidir.

1.GENEL ÇİZGİLERİYLE KARS ÂŞIKLIK GELENEĞİ

Türk kültürünün en önemli taşıyıcısı olan ve Türk Edebiyatı'nın aslına en çok bağlı kalan, Orta Asya'dan günümüze kadar aşırı bir değişime uğramadan gelen kolu Halk Edebiyatı'dır. Halk Edebiyatı, halkın kullandığı anlaşılır dille asırlar boyu masallar, efsaneler, fıkralar, destanlar, halk hikâyeleri, atasözleri, deyimler gibi ürünler ortaya çıkarmıştır. Günümüze kadar Halk Edebiyatı'nın bir kolu olan Âşık Edebiyatı hakkında birçok çalışma yapılmış ve böylece bu edebiyatın içeriği, isim kadrosu ve edebi örnekleri otaya konulmuştur.

En az bir, en çok beş kişinin tek veya karşılıklı olarak topluluk önünde yaptığı icraya dayanan âşıklık geleneği de, Türk milletinin tarih sahnesine çıktığı M.Ö. II. Yüzyıldan itibaren oluşmaya başlayan ve tarihi süreçte, 'geniş bir coğrafyaya yayılan ve pek çok kültür ve dinin tesiri altında kalan, ayrıca farklı medeniyet seviyelerinde ve her zaman hareket halinde yaşayan Türk milletinin milli geleneğe bağlı edebiyat geleneği' içinde oluşmuştur. Türklüğün dağdağalı hayat macerasına rağmen mahiyetini hiç değiştirmeyen bu milli gelenek, Türk sözlü şiir sanatına dayalı olarak ozan baksı geleneği, daha sonra da Anadolu sahasında âşık tarzı şiir geleneği adıyla anılmıştır (Özarıslan, 2001: 41).

Sözlü gelenek Türk şiir sanatı ile ilgili bilgi ve belgelere birçok ülkenin kaynaklarında rastlanılabileceği gibi Çin kaynaklarında da rastlanmaktadır. Özellikle bahsi geçen kaynaklarda geleneklerle, dini törenlerle, inançlarla, efsanelerle ilgili ulaşılan bilgiler Türk sözlü edebiyat ürünleri ile doğrudan ilgilidir. Bu bilgiler ışığında âşıklık geleneğinin ve bu geleneğe bağlı olan edebiyatın çok eski dönemlere kadar uzandığı söylenebilir. Türk toplumunun önemli ve ezeli kültürel öğelerinden en önemlisi olan âşıklık geleneği Türk milletinin yaşadığı, hüküm sürdüğü her yerde âşığı, sazı, kopuzu ile varlığını sürdürmektedir.

Bazı yerlerde birkaç özelliği bazı yerlerde de bütün özellikleri ile çok güçlü ve canlı bir şekilde hüküm sürmektedir. Türk tarihinde âşıklık geleneğinin temelini ozan-baksılar oluşturmaktadır. Onlarla ilgili bilgiler Hun dönemine ait olan bilgilerdir.

Atilla'dan itibaren, eski Türk ordularında hükümdarın yanı başında mutlaka ozanlar bulunduğu Latin kaynaklardan tespit edilmiştir. Bu ozanlar, orduyla birlikte dolaşarak orduya ve askere kahramanlık şiirleri söyleyerek moral kaynağı oluyorlar, ölen kahramanların arkasından ağıtlar söylüyorlardı. Bu cümleden olarak Atilla'nın ölüm merasiminde de ozanlar ağıtlar tanzim etmişlerdir. Fransız araştırmacı Jean Paul Roux'a göre en eski ağıt Atilla'nın ölümü için söylenmiştir. Köprülü'ye göre, bu destani şiirleri tertip eden ozan-baksı şairler, hiç şüphesiz daha sonraki yıllarda ortaya çıkacak olan saz şairlerimizin dedeleri idiler. Orta Avrupa milletlerinin destan ve efsanelerinde yer alan Atilla çağı, bugünkü Avrupa milletlerinin şekillenmesinde de önemli rol oynamıştır. Bozkır kültürü şüphesiz bu devrede bütün Avrupa kültürlerini derinden tesiri altında bırakmıştır. M.S. V. yüzyılın ilk yarısına ait kaynaklarda Atilla'nın ziyafet verdiği çadıra iki şairin geldiği ve Atilla'nın önünde zaferlerine ait şiir okuduğu, ortada bulunan davetlileri çok etkilediği anlatılmaktadır. Ünlü tarihçi Priscus 'un anlattığı bu hadise asırlar sonra bile Türkler için hiç değişmemiş, binlerce defa yaşanarak, asırları aşan bir gelenek kurmuştur (Özarslan, 2001: 42-43).

Âşıklık geleneği yüzyılların yaşanmışlıklarından geçerek şekillenmiş, belirli kuralları olan, sözün kalıcı özelliğinden faydalanarak nesilden nesile aktarılan bir değerler bütünüdür. Âşık; içerisinde doğduğu, yetiştiği, yaşadığı toplumun sözcüsüdür. Âşık, şiirlerini sazları eşliğinde ya da sazları olmadan sadece dilleriyle söyleyen, doğaçlama yoluyla ya da yazarak belli kurallara uyarak, birkaç özelliği birden taşıyan geleneğe bağlı kalarak şiirlerini söyleyenlere verilen addır.

Bunun yanında âşık, içinde yaşadığı toplum içerisinde genellikle saz şairlerine verilen bir isimdir. Yine halk arasında dolaşan birçok hikâyeyi bilen anlatan çoğunlukla da yazabilen kişilerdir. Âşıkların birçoğu maddi ve cismâni aşktan mânevi ve rûhânî aşk derecesine yükseldiklerini, saz çalıp şiir söylemeyi de ilâhi vasıtalarla -yani bir mürşidin, pirin yahut Hızır Peygamberin rüyada veya hakikatte tecellisi ile- öğrendiklerini anlatır. Bu yüzden âşıklar kendilerini genel olarak halk âşığı yerine Hakk âşığı olarak görürler (Köprülü, 2004: 163).

Âşık edebiyatının milli ve köklü bir geleneği vardır. Âşık edebiyatının en önemli özelliklerinden biri bu edebiyatın sözlü olmasıdır. Bu yüzden sözlü olan geleneğin kural ve ilkelerine âşıklar da bağlıdır. Âşık edebiyatı ürünleri âşık adı verilen sanatçıların malıdır. Âşık edebiyatı sadece bir sosyal sınıfa ya da dini bir topluluğa ait değildir. Çeşitli çevrelerde farklı tarikat ve meslek mensuplarına, farklı zevklere sahip insanlara hitap eden ve onlara seslenen ortak bir edebiyattır. Âşıklar Osmanlı İmparatorluğu zamanından günümüze kadar saraylarda, konaklarda, asker ocaklarında, köylerde, kahvelerde, toylarda bulunmuş ve kendilerini etraflarına toplanmış olan halka büyük bir zevkle ve ilgiyle dinletmişlerdir. Âşıklar sazlarıyla köylerde, kasabalarda, şehir çevrelerinde farklı bölgelerde farklı ezgileriyle geniş kitlelere ulaşmışlardır.

Anadolu'nun muhtelif köşelerinde, hatta bugün bile âşık unvanını taşıyan ve çaldığı sazla kendisinin veya başkalarının şiirlerini terennüm eden şâir-çalgıcılara, yani saz şâirlerine tesadüf olunmaktadır. Panayırlarda, kahvehânelerde, düğünlerde, belli bir umumi toplantılarda, eskiden daha sık rastlandığı hâlde, elli yıldan beri gittikçe azalan, içtimai mevkilerini ve ehemmiyetlerini kaybeden bu âşıklar, Osmanlı İmparatorluğu memleketlerinde, hatta tanzimattan sonra bile, XX. asır başlarına kadar, mühim bir mesleki zümre halinde devam etmekte ve imparatorluğun her tarafında bunlara tesâdüf olunmakta idi (Köprülü, 2004: 161).

Türk kültür tarihi içinde âşıklık bir başka ifadeyle ozanlık geleneği geçmişi çok eskiye dayanan ve güçlü olan bir anlatım kurumudur. Bu kurum tarihi süreç içinde geçirdiği kültürel değişim sonucu “Âşıklık Geleneği” biçiminde varlığını sürdürmüştür. Bu gelenek her bölge ve yörenin kültürünü, dilini, duygularını, beğenisini gösterir.

Bireyin başından geçenlerin topluma örnek olduğu anonim ürünler bu geleneğin asıl kaynaklarıdır. Orta Asya bozkırlarında âşıkların insanüstü güçlerle donatılması, onun sanatını hazırlayan “Dolu İçme” törenlerinin yapılması sonucu hayatımıza giren ozanlık geleneği İslami kültür çevresine girmemizden bir süre sonra, geçirdiği değişim, dönüşüm ve gelişim sonucunda bu hüviyetini kazanmıştır.

Oluşumları açısından bakıldığında Azerbaycan ve Türkiye âşıklık geleneğinin ayrı düşünülmemesi icap eder. Günümüzde Doğu Anadolu Bölgesi'nde canlı biçimde yaşayan bu geleneğin bölgede önemli temsilcileri bulunmaktadır. Doğu Anadolu Bölgesi'nde âşıklık geleneğinin Türkiye'deki en önemli merkezlerinden biri olan ve bugün dahi geleneğin canlı olarak yaşandığı Kars yöresi âşıklık geleneği ve bu geleneğin yöredeki gelişim süreci çalışmamızın en önemli başlangıç noktasıdır.

Kars'ta ve çevresinde, özellikle Arpaçay ilçesinde canlı olarak yaşayan bu geleneğin başlangıcından günümüze olan gelişim sürecinin ortaya konması; bu geleneğin günümüzde bütün derinliğiyle anlaşılabilmesi ve hak ettiği değeri görebilmesi açısından önemlidir.

Genel çizgileriyle yaşayan Kars âşıklık geleneği çok eskilere dayanmakta ve Erzurum âşıklık geleneği ile paralellik göstermektedir. Bu yüzden her iki ilin de ortak kültürünü oluşturan bu geleneğin gelişim aşamaları da önemli isimlerin dışında benzerlik göstermektedir.

Doğu Anadolu âşıklık geleneği içinde mühim bir yere sahip olan Çıldırlı Âşık Şenlik 'âşıklık kültürünü Azerbaycan'dan almış' tır. Azerbaycanlı Hasta Hasan'dan onun çırağı Âşık Nuri vasıtasıyla etkilenmiş ve yine Azerbaycan'ın güçlü âşıklarından Âşık Elesger' e tesir etmiştir. Âşık Şenlik ve Âşık Sümmani yaşadıkları dönemdeki sosyal münasebetler dolayısıyla karşılaşmışlar ve birbirlerinden etkilenmişlerdir (Özarlan, 2001: 63).

Âşık Sümmanî'nin rüyasında bir sevgili gördüğü, Gülperi adındaki bu hayali sevgiliyi bulmak için sazını eline alarak birçok yeri dolaştığı rivayet edilmektedir. Kendisi yaşadığı dönemin ve sonrasındaki âşıklık geleneğinin en önemli, en güçlü ve en etkili âşıklarından biri olmuştur. Devrinde birçok tanınmış âşıkla atışmalar yapmıştır. Bu atışmalardan gelenekteki âşıklar üzerinde tesiri olanlarından biri de Âşık Şenlik'le yaptığı atışmadır.

Âşık Şenlik de Âşık Sümmanî gibi Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki hem kendi kuşaklarını hem de sonraki kuşakları etkileyen, onlara kaynaklık eden tanınmış, güçlü bir âşıktır.

Bu iki güçlü âşık arasındaki münasebetler Kars ve Erzurum'da halk arasında canlı bir şekilde, neredeyse menkıbe seviyesinde anlatılmaktadır. Halk rivayetlerine göre aralarında geçen karşılaşmadan sonra yenişememişler ve Âşık Şenlik'in annesi tarafından kardeş ilan edilmişlerdir. Bu hadise dolayısıyla birinin geçtiği yerde diğersinin de mutlak suretle anıldığı her iki âşık, gerek Erzurum'da gerekse Kars'ta hem âşıklar, hem de halk arasında üstat füstat/babaj kabul edilmektedir. XIX. yüzyıl sonlarında Doğu Anadolu'nun iki çağdaş âşığı Şenlik ile Sümmani, âşıklık geleneğinin okulu niteliğindedirler. Çıldır'da Şenlik, Narman'da Sümmani (Özarslan, 2001: 63).

Âşıklığa ilgisi ve hevesi olan, saz çalmaya yeteneği olan, şiir yazabilen, sesi güzel olan, ahlaklı olan, usta âşıkların icra ortamlarında bulunup onlardan türkülü hikâyeler, şiirler dinleyen ve onlardan etkilenen bir kişinin; rüya görmemiş ya da bir mürşidin, bir pirin elinden bade içmemişse en başından günümüze kadar belirli kuralları olan âşıklık geleneği içerisinde yetişmesinde ve usta bir âşık olmasında usta bir âşıktan alacağı eğitimin çok önemli bir yeri vardır.

Gözlem esasına dayanan bu çıraklık sürecinde âşık adayı ustasıyla beraber bulunduğu icra ortamlarında bu geleneğin usullerini, saz ve söz tekniklerini, geleneğe ait terimleri, ayakları, çeşitli meclislerde ve toplum yerlerinde anlatılan halk hikâyelerini ve anlatılan farklı türleri öğrenmiş olur. Birçok âşık, Âşık Şenlik ve Âşık Sümmani'den bu anlamda âşıklık adap ve erkânına ait bilgileri öğrenmiştir.

Bunların etrafından toplanmış genç âşıklar, yıllarca bu iki ustanın çıraklığını yapmış ve onların tekniği ile yoğrulmuş olarak yetişmişlerdir. Nalbant İshak Kemali, Bardızlı Nihani, Ovacıklı Ümmani ve Yaşar Reyhani gibi Erzurumlu âşıklarla, Çoruh boyu âşıkların da Sümmani'nin kuvvetli etkisi görülür. Diğer yandan Âşık Şenlik son dönemlerde Doğu Anadolu'da büyük âşıklar yetiştiren geleneğin gerçek hocası veya onların tanımıyla piridir (Özarslan, 2001:64).

Âşıkların birbirleriyle olan münasebetleri bu geleneğin gelişimine büyük katkı sağlamıştır. Âşıkların atışmaları esnasında birbirlerine karşı duydukları öfkeleri, söz yarıştırmaları ve birbirlerini iğnelemeleri; kelimeleri kullanma becerilerinden,

doğaçlama yeteneklerinden ve kelime hazinelerinin güçlü olmasından faydalanarak toplum içinde karşılarındaki âşığı mahcup etme, onu küçük düşürme mücadeleleri; çeşitli maddi ve mesleki kırgınlıkları dışında birçok âşık birbiriyle sürekli görüşmekte ve birbirlerine yol arkadaşlığı etmektedir. Onların bu meslek arkadaşlığı bu geleneğin canlılığını ve devamlılığını olumlu yönde etkilemiştir.

Bugün Erzurum ve Kars çevresinde devam etmekte olan Doğu Anadolu Bölgesi âşıklık geleneği icra töresi bakımından bu iki usta âşığın icralarına göre gelişim göstermiştir. Âşık Şenlik ve Âşık Sümmani'nin karşılaşmalarından sonra âşık fasılları daha sistemli bir hale gelmiştir. Âşık fasıllarının icra ve seyrinde Âşık Sümmani ve Âşık Şenlik'in karşılaşmalarının etkileri hissedilmektedir. Bu durum iki zirve şahsiyeti Doğu Anadolu âşıklık geleneğinde başköşeye oturtmuştur (Özarlan, 2001: 65).

Kars'ta günümüzde âşıklar çeşitli sebeplerden ötürü icralarını, âşık fasıllarında “usta malı divan” olarak söylemektedirler. Âşık Şenlik ve Âşık Sümmani'nin karşılıklı olarak söyledikleri divanın, günümüz âşıkları tarafından bölünmüş bir şekilde çalınıp, söylendiği, alan araştırmalarında tespit edilmiştir. Âşık Şeref Taşlıova, Ankara Gençlik Parkı Âşıklar Kahvesi'nde Kasım 1996'da yaptığı programlardan birinde bu karşılıklı divandan Şenlik'e ait olan kısmını “Şenlik Divanı” adı altında şu şekilde okumuştur:

*Derdim ondur dokuzunu demezem ağyare men
Sekizinde bir arzum var yediden avare men
Beş benim kisb ü kârımdır dörde kıldım temenna
İkiye muhabbetim var yalvarıram bire men

Otuz iki derdim vardır kırk sekiz dava ile
Üç yüz altmış altı burcu on iki sahra ile
Çardır mezhep çardır kitap çar gönül sevda ile
Okudum ezber eyledim çıkmadım kenare men*

*Elli dört farzın içinde demim var devranım var
Yetmiş bin mahbub içinde bir Şah-ı hubanım var
Altı bin altı yüz altmış altı dert-dermanım var
Şenlik'em ta haşre kadar yar oldum o yâre men*

Bu özellikler ışığında Doğu Anadolu Bölgesi (Erzurum, Kars, Artvin, Bayburt) âşıklık geleneğinin Kuzey ve Güney Azerbaycan'ı da içine alan geniş bir sahada kendine has bir icra töresi içinde geliştiğini söylemek mümkündür. Bu sahadaki gelenek -Kars ölçeğinde- kaynak bakımından kasaba ve köye, icra ve ifade açısından şehir merkezine dayalı bir gelişme çizgisi takip etmiştir.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Âşık Şenlik son dönemlerde Doğu Anadolu'da büyük âşıklar yetiştiren geleneğin gerçek hocası veya onların tanımıyla piridir. Bilindiği gibi âşıklığa başlamanın çeşitli yolları bulunmaktadır.

Kars yöresi âşıklarında, âşıklığa başlamanın, yönelmenin en önemli sebebi âşık adayının ailesinde bu geleneğin temsilcisi bir âşığın olmasıdır. Âşık adayı ya babasının ya da yakın bir akrabasının yanında çırak olarak bulunur ve bu geleneği öğrenir. Kars yöresinde bu sebepten âşıklığa yönelen pek çok âşık mevcuttur. Kars yöresi âşıklarının genel düşüncelerine göre; babasının yanında çıraklık yaparak âşıklık geleneğini öğrenenlerin, geleneği icra etmede daha başarılı olma imkânları vardır. Çünkü çırak (oğul) ustanın (babasının) yanında daha fazla kalma ve onun bilgilerini eksiksiz öğrenme şansına sahiptir. Usta (baba) da oğlu olan çırağını yetiştirmede daha çok özen gösterir (Aslan, 2002: 5).

Doğu Anadolu Bölgesi'nde âşıklık geleneği içerisinde kendine yer bulan, farklı meclislerde ve ortamlarda saz çalıp usta malı eserler yanında kendi eserlerini de icra eden bugünün âşıkları bu geleneğe rüya sonrası âşık olma(bade içme) yoluyla başlamamıştır. Bölgenin en büyük âşığı sayılan Âşık Şenlik 'in badeli Hak âşığı olduğu kabul edilmektedir. Onunla birlikte söyledikleri eserlerden ve icra ediş biçimlerinden Hıfzı, Sümmani, Zülali, Reyhani, Çobanoğlu, Taşlıova gibi bölgenin ünlü ve çok tutulan âşıklarının da badeli olabileceklerine inanılmaktadır. Bade içerek

âşık olma yolunun yanında babasının ya da aileden usta bir âşığın yanında meclislere katılarak âşıklığa başlayan ve bu yolla yetişen âşıklar da vardır (Gökşen, 2011: 151).

Murat Çobanoğlu; Murat Çobanoğlu Âşık Şenlik'in çırağı olan Gülistan'ın oğludur, bu sebeple küçük yaşlardan itibaren babasının yanında âşık meclislerine katılmıştır. Böylece Murat Çobanoğlu babasının etkisiyle âşıklığa yönelmiştir. Günay Yıldız; Günay Yıldız'ın babası usta âşık Karahanlı Murat Yıldız'dır. Günay Yıldız, babasının etkisiyle âşıklığa yönelmiş ve babasına çıraklık yapmıştır. Babasının yanında âşık meclislerine giderek bu geleneğin inceliklerini öğrenmiştir. Şu anda da kendi oğlunu çırak edinerek âşıklık geleneğini oğluna öğretmektedir. Bu yönüyle Günay Yıldız aile büyüklerinden tevarüs etmeyle âşıklığa yönelen Kars yöresi âşıklarına en iyi örneklerden birini teşkil etmektedir (Aslan, 2002: 5).

Âşıklık geleneğini icra eden usta âşıklar kendilerine yetenekli bir çırak edinirler ve çıraklarını usta bir âşık olana kadar eğitirler. Karşılı âşıklara göre usta bir âşık; öldükten sonra adının ve eserlerinin yaşamasını sağlamak, insanlara faydalı olabilmek, kendi ustalığını ispat etmek, gelenek içindeki kariyerini arttırmak için çırak yetiştirir. Bu sebeplerden dolayı çırak yetiştirecek olan usta âşık, çırak seçerken çırağın; âşıklık geleneğine karşı ilgisine, hevesine, öğrenme kabiliyetine, ezber gücüne, saz çalma yeteneğine, sesinin güzel olmasına, fiziğinin düzgün olmasına, ahlâklı ve dürüst olmasına, vatansever olmasına bakarak kendine bir çırak edinir. Âşık edebiyatında çırak yetiştirme geleneği, yüzyıllar boyu yaşatılan geleneklerden en önemlilerinden biridir.

Usta âşık saza ve söze kabiliyeti olan bir genci çırak edinir, yanında gezdirir, saz ve söz meclislerine sokar, günü gelince mahlasını verir. Yıllar boyu ustasına hizmet eden ve bu arada âşıklığın vecibelerini öğrenen çırak da zamanı gelince ustanın izniyle şiirlerini çalıp söylemeye başlar. Çırağın şiirlerinde ustanın tekniği, kültürü ve söz dağarcığı açıkça kendini hissettirir. Ustasının ölümünden sonra meclislerde, sohbetlerde onun şiirleriyle söze başlar, çeşitli vesilelerle ustasının ismini zikreder, onun izinden gittiğini hissettirir. Bütün bunlar ustasının

adını yaşatmak içindir. Çırağın, ustasında hâkim olan tavır, üslup, icraat, kültür ve dile bağlılığı, kendisinin yetiştirdiği çırağına da sirayet eder (Kaya, 2000: 143).

Âşık kolları, usta-çırak geleneği sürecinde art arda yetişen âşıkların merkez konumundaki usta âşığa ve onun üslubuna, kullandığı diline ve sözcüklerine, ayaklarına, hikâyelerine bağlı kalarak onun tekniğini devam ettiren okullardır. Âşıklık geleneğinin günümüze kadar varlığını sürdürmesinde çırak yetiştirme geleneği ve onun sonucunca ortaya çıkan âşık kolları etkili olmuştur.

Zamanla, bu gelenek zinciri içinde bir “âşık kolu” ortaya çıkar. İşte XIX. Yüzyıldan itibaren edebiyatımızda önemli kollar olarak zikredebileceğimiz “Erzurumlu Emrah, Ruhsati, Sümmani, Derviş Muhammed, Huzuri ve Şenlik Kolları” da bu şekilde vücut bulmuştur. Âşık kolları genellikle, kola ismini veren âşıkla başlatılır. Bazı kollarda ise, odak hüviyetindeki âşığın da bir ustası vardır. Sözgeleşti; Ruhsati 'nin ustası Kusuri, Şenlik'in ustası Nuri, Huzuri'nin ustası İzni'dir. Her ne kadar bu âşıklar bir usta yanında yetişmiş olsalar da şiirdeki gücü ve ustalıkları sayesinde ustalarından daha ön plana geçmiş, kendisinden sonra gelen nesiller üzerinde, ilk âşığa nazaran daha fazla etki bırakarak odak şahıs olma hüviyetini kazanmışlardır (Kaya, 2000: 143).

Çıraklık geleneği bir âşığın daha önce yaşamış bir âşığı kendisine usta seçmesi şeklinde de ortaya çıkabilmektedir. Âşık onun şiirlerini çalarak, söyleyerek yetişir. Ustasının şiirindeki muhteva, üslup ve fikir âşıklığa namzet kişiyi derinden etkiler. Gün gelir o da usta kabul ettiği âşık gibi saz çalıp kendi şiirlerini söylemeye başlar. Karslı âşıklardan Mevlüt ve Nesip gibi günümüzde de birçok âşık Âşık Şenlik'i kendilerine manevi usta seçmişlerdir.

Doğu Anadolu Bölgesi âşıklık geleneği içinde çok önemli bir yere sahip olan Âşık Şenlik gibi usta kabul edilen bir zirve şahsiyetin; Kars, Erzurum, Sivas, Tokat, Kastamonu, Bolu, Çankırı, Artvin ve Malatya gibi yörelerde âşıklık geleneğinin hala canlılığını sürdürmesinde ve bu yörelerdeki âşıkların kendilerini yetiştirmelerinde çok etkisi olmuştur. Kars ve yöresinde Âşık Şenlik'ten miras kalan Şenlik Divanı, Çıldır Divanı, Şenlik Güzellemesi, Çıldır Güzellemesi adlarıyla tanınan makamlar

yörede yetişen âşıklar tarafından hemen her mecliste icra edilmektedir. Âşık Şenlik'in edebiyatımıza kazandırdığı Latif Şah, Sevdâkâr Şah ile Gülnaz Hanım, Salman Bey ile Turnatel Hanım adlarındaki üç hikâyesi Kars ve yöresinde özellikle Çıldır ve Arpaçay ilçelerinde yetişen âşıklarca bilinmektedir.

Doğu Anadolu Bölgesi'nde bu geleneğin Âşık Sümmani ile birlikte en önemli temsilcisi olan Âşık Şenlik bu bölgedeki geleneği ve geleneğin temsilcilerini büyük ölçüde etkilemiştir. Özellikle kendi doğum yeri olan Suhara köyünün bağlı olduğu Çıldır ilçesindeki âşıkları da bahsi geçen ilçesinin o dönem bağlı olduğu Kars ili ve yöresindeki âşıkları da önemli derecede etkilemiştir.

Batı tarzı eğlence türü ile erken dönemlerde tanışan ve gazino kültürü ile eğlenmeye başlayan batı ve kıyı şehirlerinde âşıklık geleneği çok çabuk bitmiş ve yerini yeni eğlence türlerine terk etmiştir. Buna mukabil Erzurum ve Kars başta olmak üzere içkili gazino türünde eğlenme şeklinin yaygınlaşmadığı şehirlerde gelenek kendini her türlü olumsuz tesire rağmen yeniden düzenleyerek devam etmektedir (Özarslan, 2001: 349).

Kars, Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki âşıklık geleneğinin sürdürüldüğü Erzurum, Ardahan, Van gibi illerden biridir. Âşıklık geleneği bahsi geçen bölgede en canlı olarak Kars ve yöresinde varlığını sürdürmektedir.

Âşıklık geleneği Kars kültür varlığının çok önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Buradan hareketle Karanlı âşıklarla ilgili olarak tarihi ve bibliyografik bilgiler vermek gerekirse Kars ve yöresindeki söz konusu canlı olan geleneğin nasıl başladığı, kimlerle başladığı konusunda çeşitli araştırmalar ve değerlendirmelerden bahsetmek gerekir. Edebiyat araştırmacılarından Hikmet Dizdaroğlu Anadolu sahasının bilinen en eski âşığının Karanlı Baykan olduğunu ileri sürer (Dizdaroğlu, 1982: 118-119).

Kars yöresinde yaşamış en eski âşıktan bugünün yeni âşıklarına kadar olan zaman diliminde onlarca âşık yetişmiştir. Bu dönemlerde yaşayan âşıkların tamamı hakkında bilgiler bulunmamaktadır. Farklı sebeplerle meydana getirilen antolojilerde kendine yer bulan, Kars ve çevresiyle ilgili şiirleri yazan âşıkların tam olarak nereli oldukları da bilinmemektedir (Sakaoğlu, 1989: 119).

Çıldır ve çevresinde 16. yüzyılda büyük çaplı savaşlar meydana gelmiştir. Bu savaşlarda bulunan yeniçeri şairler de savaşlarda yaşananları şiirlerinde anlatmışlardır. Bu şairlerin bir kısmının kim olduğu bilinmemektedir. Büyük bir kısmının da Karşlı olup olmadığı bilinmemektedir. Yazılan bu şiirlerde âşıkların mahlasları da yoktur veya sonuncu dörtlükleri günümüze ulaşmamıştır (Sakaoğlu, 1989: 119).

*Turnam gider olsan bizim illere
Vezir Ardahan'dan göçtü diyessin
Karşı geldi Kızılbaş'ın Hanları
Çıldır'da da döğüş oldu diyessin*

Hanesiyle başlayan destanın şairi şiirde anılmamaktadır. Ancak bazı kaynaklar bu şiirin 16. Yüzyıl âşıklarından olan Hayali'ye ait olduğunu yazar. Buna karşılık 17. Yüzyılın sonlarıyla 18.yüzyılın başlarında yaşayan Âşık Hasan, bir semaisinde, hem diliyle, hem konusuyla hem de tapşırmasıyla bir Karşlı olduğunu ortaya koymaktadır (Sakaoğlu, 1989: 119).

*Kars, Hasan'ın öz vatanı
Adlım olur kahramanı
İçinde yatar Hirkâni
Türbezardır döşü Kars'ın*

Eskiliği açısından anacağımız son âşığımız Tüccari'dir. 1720-1805 yılları arasında yaşadığı kabul edilen Âşık Tüccari, kendisi de bir şair olup Zihni tapşırmasıyla şiirler yazan Kars serhad beğlerinden Abo Ağa'nın yakın ilgisini görür. Belki de bu iki âşığımızın elimize ulaşamayan atışmaları bile vardır (Sakaoğlu, 1989: 120).

Yörede 19. yüzyılda doğan âşıklar hakkında bilinenler daha fazladır. Bu adlar şöyle sıralanabilir:

Âşık Bahri (1829-1900)
Ceyhunî(1843-1908)
Âşık Şenlik(1850-1913)

Kağızmanlı Sezai		(1838-1938)
Âşık Kahraman		(1863-1944)
Posoflu Zülalî		(1873-1959)
Cemal Hoca		(1882-1957)
Mustafa Nihâni		(1889-1967)
Kağızmanlı Hıfzî		(1893-1918)
Âşık Gülistan Çobanlar		(1900-1972)
Âşık Dursun Cevlanî		(1900-1974)

Bu âşıklarla ilgili olarak bazı antolojilerde az, eksik ve yanlış bilgilerin bulunması mümkündür. Kars, Anadolu'da varlığını bilebildiğimiz en eski Türk âşığını yetiştiren ilimizdir. Âşıklık geleneği yüzyıllardan beri artan bir hızla gelişmiş ve bugünkü şeklini almıştır. Kars günümüzde âşıklık geleneğini yaşatabilen ilk beş ilimizden biridir. Aşığa ve şiire karşı olan sevginin devam etmesi halinde Kars ilindeki bu bağlılık da devam edecektir.

Kars denilince kendi geleneksel kültürünün bir parçası olan barları, mugamları, divanları, âşıkları ve en önemlisi “Âşık Şenlik” i akla gelmektedir. Âşık Şenlik, Anadolu'da ve yurt dışındaki ülkelerde özellikle Avrupa ve Amerika'da tanınan bir kişi olarak karşımıza çıkmaktadır. Âşık Şenlik, Türk halk edebiyatının hemen hemen bütün türlerinden örnekler vermiştir (Öcal, 2000: 215).

Kars'ta usta-çırak ilişkisinin geçmişten beri olması ve Âşık Şenlik gibi bir üstadın bu yörede yaşamış olması yörenin kendisinden sonra yetişen âşıklarını olumlu anlamda, yetiştirme anlamında etkilemesi yörede köklü bir âşıklık geleneği oluşturmuştur.

Göçlerle yöreden ayrılan âşıklar Kars'ın âşıklık geleneğini Anadolu'nun her köşesine taşımışlardır. Çukurova'da Doğulu âşıklara özenenler onlardan öğrenerek taşlama ve hiciv söylerler (Günay, 2005: 105).

Bugün âşıklık geleneğinin canlı olarak yaşandığı Doğu Anadolu, Güney Anadolu ve İç Anadolu Bölgeleri'nde özellikle Erzurum ve Kars çevresinde yaşayan âşıklar arasında “karşılaşma”, “deyişme”, “atışma” veya “karşı beri” gibi adlar alan sistemli deyişmeler en az iki âşığın dinleyici huzurunda veya herhangi bir yerde karşı karşıya gelerek,

birbirlerini sazda ve sözde belli prensipler içinde denemeleri esasına dayanmaktadır. Âşık tarzı şiir geleneği içinde önemli bir bölüm olan, Erzurum ve Kars yöresinde çok kalabalık bir temsilci yetişmiş ve yetiştirmekte olan bu gelenek bugün Anadolu'nun diğer bölgelerinde yaşayan âşıkları ve âşık edebiyatını tesiri altına almıştır (Günay, 2005: 85).

Âşık geleneği içinde oldukça önemli bir yer tutan askı-muamma töresi de Doğu Anadolu Bölgesi'nde özellikle de Erzurum ve Kars yöresi âşıklarında yoğun bir şekilde görülmektedir. Kars'ın Arpaçay ilçesinde tanınan Arpaçaylı Murat Çobanoğlu, Arpaçaylı Âşık Veysel Şahbazoğlu, Arpaçaylı Âşık İlhami Demir, Âşık Şenlik gibi âşıklar muamma töresini bilen ve birçok muammayı çözen âşıklardır.

Son 20 yıl içinde kaybettiğimiz Alyansoğlu, İlhami Demir, Murat Çobanoğlu ve Şeref Taşlıova gibi güçlü dört âşıktan sonra geleneği Mevlüt İhsani, Hasreti, İsmail Cengiz, Mürsel Sinan, Fikret Ünal, Ali Rıza Ezgi, Nevruz Ali Çiçek gibi âşıklar devam ettirmiştir. Ancak bunların bazıları Kars'ın dışında yaşamaktadırlar. Hasreti Kayseri'de, Fikret Ünal İstanbul'da ikamet etmektedir. Bu iki âşığın dışında da farklı şehirlerde ikamet eden Karslı âşıklar da vardır.

Bu âşıklardan özellikle Arpaçaylı olan Taşlıova ile Çobanoğlu bu alanda birer şöhret olarak bütün ülkede, ayrıca Avrupa'nın batı ülkelerindeki Türkler arasında da tanınmışlardır. Fiziki yapıları, ustaca saz çalmaları, atışmalarındaki başarıları onları tanıtmış ve sevdirmiştir. Bu âşıkların pek çok toplantıya birlikte katılmaları onları aranır hale getirmiştir. Ayrıca usta malı söylemedeki maharetleri, âşıklık geleneğini iyi bilmeleri bu âşıklarla birlikte bazılarının da vazgeçilmez özelliği olmuştur. Bir âşık meclisinin nasıl açıldığını, hangi tür eserin hangi sırayla söylendiğini bilmeyen elbette o mecliste ancak dinleyici olabilir; ancak Karslı âşıklar bu kuralları bütün incelikleriyle bilir ve uygularlar.

Uzun yıllar bir âşık ocağı olarak Kars'ın ümit var âşık adaylarına yol göstericilik yapan “Çobanoğlu Âşıklar Kahvesi” bu tekniklerin öğrenilip öğretildiği bir okul görevini üstlenmiştir. Buradan bakıldığında Kars'ın neden bu kadar değerli âşık yetiştirdiği de kendiliğinden anlaşılacaktır.

Kars'ta bütün canlılığıyla devam etmekte olan bu gelenek Âşık Şenlik'in etkisiyle en çok Arpaçay ilçesinde gelişim göstermiştir. Şenlik'i Arpaçay'da da takip eden âşıklar da tıpkı onun gibi hikâyeler tasnif ederek geleneğe hizmet etmiş, kolun yaşamasına katkıda bulunmuşlardır. Arpaçaylı Mehmet Hicrani'nin beş tane türkülü hikâyesi vardır.

O büyük bir hikâyecidir. 1997 yılı Ramazan ayı içinde yaptığımız “Âşıklar Kahvesi” derlemelerimiz esnasında bölgenin tanınmış, şöhretli âşıklarından Âşık Mevlüt İhsani (Bardızlı) ile Âşık Mehmet Hicranî hakkında yaptığımız sohbet bunu en güzel biçimde yansıtmaktadır. Köroğlu kol destanlarının tamamını da Âşık Gülbak'tan öğrenmiştir. Âşık Bektaş, Âşık Mirza, Âşık Mirza Mehmet, Âşık Dede Kasım ve Âşık Şenlik'ten de hikâyeler bildiği ve bunları da özel meclislerde, toylarda, eğlencelerde anlattığı söyleniyor (Altınkaynak, 2015a: 103-104).

Mehmet Hicranî badeli bir âşıktır. Hicranî Âşık Şenlik'in oğlu Kasım'ın davetiyle Âşık Şenlik gibi usta ve büyük bir âşığın çıraklarından biri olmuştur (Altınkaynak, 2015a: 105). Onun gibi hikâyeler yazan ve usta malı hikâyeler anlatan birçok âşık bulunmaktadır.

Âşık Şenlik'in oğlu Kasım'ın çırağı olan yine Arpaçay Gülyüzü köylü Şeref Taşlıova da ‘Kırk Çeşmeli Şehir, Bağdat ile Hafiz, Gülistan ile Süleyman’ adlarında hikâyeler tasnif ettiği bilinmektedir. Âşık Şenlik sağlığında birçok çırak yetiştirmiştir. Bunlardan en önemlilerinden biri de Arpaçaylı Gülistan Çobanoğlu'dur. Gülistan'ın çırakları günümüze kadar takip edilebilmektedir. Şenlik kolundaki Arpaçay âşıklarının soy beraberliği ise şöyledir:

Günay Yıldız :Murat Yıldız'ın oğlu

Murat Çobanoğlu :Gülistan'ın oğlu (Kaya, 2000: 148).

Arpaçaylı Âşık Şeref Taşlıova'dan alınan bilgilere göre “Şenlik Kolu”nda yer alan Arpaçaylı âşıkların başlıcaları ve bu âşıkların yöreleri şöyledir:

Âşığın Adı	Yöresi
Arif Çiftçi	Telek-Arpaçay
Gülistan	Koçköy-Arpaçay
Günay Yıldız	Karahan- Arpaçay(Eskiden Akyaka'ya bağlıdır)
Hüseyin	Taşbaşı- Arpaçay(Eskiden Çıldır'a bağlıdır.)
İbrahim	Gülyüzü-Arpaçay(Eskiden Çıldır'a bağlıdır.)
İlgar Çifçioğlu	Taşdere- Arpaçay(Eski adı Sosgert)
İlyas	Bozyiğit- Arpaçay(Eski adı Gereşen)
Mehmet Hicrani	Taşdere — Arpaçay(Eski adı Sosgert)
Mevlüt	Doğruyol-Arpaçay (Eski adı Cala)
Muhlis	Taşbaşı- Arpaçay(Eskiden Çıldır'a bağlıdır.)
Murat Çobanoğlu	Koçköy-Arpaçay
Murat Yıldız	Karahan- Arpaçay (Eskiden Akyaka'ya bağlıdır.)
Sadrettin Ulu	Kümbet-Arpaçay
Şeref Taşlıova	Gülyüzü-Arpaçay(Eskiden Çıldır'a bağlıdır.)

Kars'ta gelenek âşığa ve şiire verilen önemle orantılı olarak kendini koruyabilmiştir. Hala düğünlerde âşıklar saz çalıp şiir söyleyebiliyorlar ve buna paralel olarak da dinleyici bulabiliyorsa gelenek devam edecek demektir. Yani teknolojinin bazı araçları (başta televizyon olmak üzere) âşıklığı engeller gibi görünüyorsa da âşıklarımız kasetler vasıtasıyla ilgililerin dünyalarına kolayca girebilmenin yolunu bulabilmişlerdir.

Kars'ta gelenek âşığa ve şiire verilen önemle orantılı olarak kendini koruyabilmiştir. Hala düğünlerde âşıklar saz çalıp şiir söyleyebilmektedir. Yörede yetişen âşıklar yöre halkı tarafından, geçmişte daha yoğun olmak üzere günümüze kadar azalarak gelmiş olsa bile, yörede yapılan düğünlerde ilgi görmekte ve düğünlere davet edilmektedirler.

Bu kadar büyük ve güçlü bir geçmişi olan âşıklık geleneğinin Kars'ta ve Kars'ın da yukarıda belirtilen sebeplerden ötürü özellikle de Âşık Şenlik'in etkisi ile daha canlı ve güçlü bir üretkenlikle devam ettiği ilçesi olan Arpaçay ve yöresinde bu derece diri ve verimli bir şekilde devam etmesinin en büyük sebebi de bu “Toy Âşıklığı” adı verilen düğünlerde âşıkların icralarını göstermeleridir.

Geleneğin devam etmesinde bu kadar önemli payı olan “Toy Âşıklığı” geleneği âşıkların sanatlarını icra ettikleri toplulukların, meclislerin en önemlisidir. Arpaçay'da geçmişte güçlü bir şekilde yaşanan, geleneği devam ettiren, onu güçlü kılan ve hala günümüzde eskisi kadar sıklıkla olmasa bile devam eden bu gelenekle ilgili İkinci bölümde ayrıntılı bilgilere yer verilecektir.

2.ARPAÇAY TOY ÂŞIKLIK GELENEĞİ

2.1.Toy ve Toy Öncesi Gelenekleri

2.1.1.Kız Beğenme

Oğul sahibi olan babaya ya da anneye yakın çevreden, komşulardan, akrabalarından teklifler gider. Bu kişiler evlendirilmek istenen erkek için uygun gördükleri kızlar ve kızların aileleri hakkında erkek tarafına bilgi verirler. “Filan adamda çok terbiyeli, akıllı, oturup kalkmasını bilen, büyüklerine saygılı, temiz bir aile çocuğu var. Biz onu sizin oğlunuza layık görüyoruz.” derler. Bunun üzerine erkek tarafı komşularının ya da akrabalarının say gördükleri, uygun gördükleri kızın evine oğullarını alıp giderler.

Oğlunu evlendirmeye karar veren aile önce kendi yöresinden başlayarak münasip gelinlik kız arar. Daha sonra bu kız arama işi yakın bölgelere, olmadığı takdirde daha uzaklara kadar devam eder. Münasip gelin adayı bulununcaya kadar olan bu devreye “KIZ ZARRAFLAMA” (gelin seçmek) adı verilir. Kız zarraflama işine ailenin en yaşlı ve en tecrübeli kişisi ile bunların yakınları giderler (Çetinkaya ve Dünder, 2004: 184).

Kız tarafı kapısı çalınınca karşısında erkek tarafını görünce anlar ki kızlarının talibi kapılarına gelmiştir. Ondan sonra oturulur. Bir çay ya da kahve içilir. Çayı ya da kahveyi erkek tarafının görmek istediği kız getirir. Bu sayede akrabaların beğendikleri, tavsiye ettikleri, oğulları için önerdikleri kız erkeğin ailesi tarafından görülmüş olur. Erkek tarafı çay içildikten sonra izin ister. “Tanıştığımıza memnun olduk.” deyip kalkıp kız evinden ayrılırlar. Kendi evlerine geldikleri zaman oğullarına sorarlar:

“Aile temiz aile, kız güzel, hanımefendi. Sen de kızını beğendin mi? Beğendiysen, düşün kararını ver. En kısa zamanda gidip isteyelim.” derler. Oğlan da annesine babasına kararını söyler. Kızı kendisine istemelerini ailesine söyler.

2.1.2.Kız İsteme

Oğlundan olumlu cevabı alan oğlan ailesi kendi büyüklerini yanlarına alarak kızın kapısına elçi (kızı istemeye) giderler. İlk gidişte belli bir gün misafir olarak gelineceği, kız tarafına haber verilmez. Genellikle elçi gitme işi akşam saatlerinde olur.

Kız evinde oturduktan sonra hal ve hatır sorulur; gelen erkek tarafına yemek, çay ve kahve ikram edilir. Biraz sohbetten sonra da oğlan tarafından konuşmaya erkeğin babası ya da dedesi konuya girerek kız tarafına hitaben:

“Hiç sormuyorsunuz ki siz ne için gelmişsiniz. Biz inşallah hayırlı bir iş için gelmişiz. Allah'ın emri, Peygamberimiz Muhammed Mustafa'nın sünneti ve kavli üzerine kızınız Ayşe'yi oğlumuz Hasan'a istiyoruz. Biz sizin ailenizi ve kızınızı çok sevdik. Siz de bizi ve oğlumuzu severseniz bundan çok memnun oluruz.” der. Bu sözlerin üzerine kız tarafından en yaşlı olan veya kızın vekili (Bu vekil çoğunlukla kızın dayısı veya amcasıdır) : “Töremizde ve dinimizde hiçbir zaman Allah'ın misafirine neden geldiği sorulmaz. Hoş geldiniz, sefalar getirdiniz. Biz de sizi sevdik. Ama önce kızımızla konuşalım, ona da danışalım. Size sonra uygun bir zamanda haber veririz.” der. Bundan sonra kız tarafı düşünmek ve etrafındakilere danışmak, bu arada oğlan ve ailesi hakkında gerekli araştırmayı yapmak üzere mehil(düşünme zamanı) talebinde bulunur (S. Kazak, kişisel görüşme, 12 Temmuz 2010).

Kız tarafı kızlarıyla konuşur, ona danışır, gönlünü yoklar. Kız annesine olumlu cevabı verince anne de kızın babasına haber verir. Kızlarının bu işe olumlu cevap verdiğini söyler. Kız babası da kızı kabul ettiği için erkek tarafına yakın akrabalarla olumlu haberi gönderir.

Erkek tarafı da bu olumlu haberden sonra kız tarafına kızlarını istemeye geleceklerinin haberini verir. Kız tarafından olumlu cevap alındıktan ve kız istemeye gidecekleri kız tarafına haber verildikten sonra oğlan tarafının aile büyükleri, yakın akrabalarından ileri gelenler ve bir de her iki ailenin müşterek dostları ile birlikte kız evine tatlılarını, hediyelerini alarak giderler.

2.1.3.Beh Takma(Şirinlik İçme)

Her iki tarafın da büyükleri kız tarafında toplanır. Çay, kahve içildikten sonra konu tekrar açılır. Tekrar kız isteme merasimi olur. Kız tarafı da “Allah'ın kaderinde varsa bizlere hayırlı olsun demek düşer.” der. Kız tarafı böylece kızlarını vermiş olur. Hayırlı olsun denir. “Beh” takılır, şerbet içilir. Söz yüzüğü takılır (H. Kaya, kişisel görüşme, 1 Temmuz 2010).

2.1.4.Söz Kesme, Nişan

Söz kesme çoğu zaman beh takma işinden üç veya dört hafta sonra olur. Her iki tarafın vekil ettiği kişiler bir araya gelirler. Buradan nişan tarihi, alınacak başlık miktarı, şişlik ve diğer eşyalar ile çeyiz miktarı, düğüne kaç kişilik “Atlı”(düğün alayı) getirileceği hususları karara bağlanır. Söz kesme gününde tespiti yapılan nişan hediyeleri alınarak kız evine gidilir. Bu hediyeler hiçbir zaman için oğlan evinin harcama gücünü aşmaz.

Nişan, aile kurmaları istenen karşı cinsten iki gencin birbirine söz vermesi ve ailelerinin aralarında anlaşmalarıdır. İki gencin evleneceğinin herkese duyurulması ve ilan edilmesi anlamına gelir. Evlilik öncesinde hazırlıkların yapıldığı dönemdir (Özsoy, 2005: 24).

Nişana; yüzük, bilezik, altın, gümüş gibi ziynet eşyaları, has ve ham elbiselik, ayakkabı ve benzeri şeyler götürülür. Eğer söz kesiminde varsa başlık parasından da bir miktar verilir. Kız tarafı da kızın kendi el emeği çeyizinden çorap, mendil, kazak, tülbent, lif, havlu gibi malzemelerden gelen misafirlere hediye eder.

2.1.5.Başlık, Kız Yanına Gitme

Başlık, kız verildiği gün iki taraf arasında konuşulur. Erkek tarafı kızın babasına hitaben : “ Bizden ne alacaksın, kızına ne keseceksin, bizden kızın için ne istiyorsun? Söyle bilelim.” der. Bunun üzerine kız büyüğü de beş milyon gibi bir başlık parası ister. Eğer erkek tarafından bu miktar fazla görülürse erkek tarafından büyükler itiraz eder ve daha uygun olmasını ister. Kız büyüğü oradaki dostlara hitaben:

“ Bir milyon da size bağışladım, evlatlarımızın canı sağ olsun.” der. Kız tarafı altın isteklerini de söyler. Genellikle de erkek tarafından beş ya da on adet macar altın ve altın bilezik ister. Erkek tarafı bu istekleri karşılayabilecek maddi imkânlarla sahipse kız tarafının bütün isteklerini kabul eder.

Oğlan tarafının vereceği maktu başlık parası, etlik ve şişlik olarak verilecek olan koyun veya sığır miktarı, mutfak masrafı, kız tarafının bunlara mukabil katacağı çeyiz miktarı, düğün tarihi, düğüne getirilecek atlı miktarı hangi âşıkların getirileceği hangi çalgıların getirileceği karara bağlanır. Doğu Anadolu köylerinde düğüne davet edilen misafirler düğün evine atla geldikleri, cirit oynayıp, at yarıştırdıkları için bunlara atlı denir (O. Aslan, kişisel görüşme, 14 Temmuz 2010).

Kız tarafının erkek tarafından başlık olarak istediği şişlik kavramı Dede Korkut Kitabı'nda bulunan “Dirse Han Oğlu Buğaç Han Boyu” hikâyesinde Dirse Han'ın oğlunun boğayı öldürdükten sonra Dede Korkut'un ortaya çıkıp soyladığı soyda da geçmektedir.

Aydur: Hey Dirse Han biglik virgil bu oğlana taht virgil [13] erdemlüdür. Boynu uzun bedevi at virgil bu oğlana biner olsun [1] hünerlüdür. Ağayıldan tümen koyun virgil bu oğlana şişlik [2] olsun erdemlüdür. Kaytabandan kızıl deve virgil bu oğlana [3] yüklet olsun hünerlüdür. Altun başlu ban iv virgil [4] bu oğlana gölge olsun erdemlüdür. Çiğni kuşlu cübbe [5] ton virgil bu oğlana geyer olsun hünerlüdür (Özsoy, 2006: 62-63).

2.1.6.Kız Görme

Yörede nişanla düğün arasında kız görme âdeti vardır. Kız görmeye genellikle gelin adayının görümcesi- damadın kız kardeşi- kayını, kaynanası, kaynatası, eltisi giderler. Gelin görmeye giden erkek tarafı yanlarında geline birçok hediye de götürür. Kete adı verilen undan yiyeceklerle elbiseler götürürler. Kız evinde oturup yemek yerler, konuşurlar. Gelinleriyle görüşüp evlerine dönerler. Oğlan da kız yanına gider.

Nişanla düğün arasında uzunca bir zaman olursa, oğlanın kız yanına gitmesi adettir. Oğlan kız yanına çok yakın ve mahremi olan arkadaşı ile

birlikte gider. Bu arkadaş oğlanı kızın bulunduğu köye götürüp, getirmeye ve onu her türlü kötülüklerden korumaya mecburdur. O gün gelince kız yanına gitme günü gelince oğlan arkadaşı ile birlikte kızın bulunduğu yere erkeklerden kimsenin göremeyeceği şekilde gizlice gider. Büyük yenge vasıtasıyla gizlice içeriye alınır. Arkadaşı da mevsim yaz ise dışarıda, kış ise komşulardan birisinin evinde Tanrı misafiri olur. Oğlan kız yanına giderken nişanlısı kızı münasip hediyeler ile büyük yengeye de ayrıca hediye alır. Meyve, kolonya, çerez gibi şeyleri götürmek adettir. O gece nişanlısı ile tanışıp konuşur oğlan (Çetinkaya ve DüNDAR, 2004: 186).

2.1.7.Kına Gecesi, Toy-Düğün

Düğün günü yaklaştıkça her iki tarafta heyecan başlar. Haberciler sık sık taraflardan haber taşır. Düğüne çağrılacak atlıların listesi yapılır. Bu liste uzun uzun tetkikten geçer. Unutulan kimse var mı diye tetkik edilirken de kız evine mutfaklık pirinç, yağ, koyun veya sığır, çay, şeker ve diğer malzemeler mutamet adamlar vasıtasıyla gönderilir. Kız evinde de buna benzer şeyler olur. Çeyiz gözden geçirilir. Düğünün yapılacağı yerler hazırlanır. Hangi komşunun misafir olarak kaç atlıyı evinde misafir edeceği karara bağlanır.

Erkek tarafı oturup düğünlerine götürecekleri tanıdıklarını bir liste halinde yazarak belirler. Listede adları yazılı olan her tanıdık atlı kâğıdı adı verilen bir davetiye gönderilmek suretiyle düğüne çağrılır. Atlı kâğıdını alan atlılar tek tek veya gruplar halinde düğün günü oğlan evinde toplanırlar.

Yaşı büyük olanlar âşıkların buldukları odada ve otağlarda, gençler de davul zurnanın çalındığı ve gençlerin oyunlar oynadıkları yerlerde toplanırlar. Atlılar düğün evine gelirken ev sahipliği görevini yüklenen gençler ile davul zurnalar bunları düğün evinin uzağında iken karşılar. Karşılamanın yapılışı ve sonrası da şöyledir:

Hoş geldin dedikten sonra davul zurna öne geçerek atlı gaydasını (Havasını, Makamını) çalarak belirtilen yerlere getirirler. Atlıların çalgıcılara bahşiş vermesi adettir. Kız evindeki düğünün devamı

müddetince oğlan tarafından gelmiş bulunan atlılar kız tarafından gelmiş bulunan atlılar kız tarafının komşuları veya köylüleri tarafından evlere dağıtılır. Gündüzleri düğün evinde geceleri de misafir edildikleri evlerde ağırlandılar. Kız evinde bir günden fazla kalınca buna “Oturalak Yapma” denir. Düğünün devamı boyunca atlılara çeşitli ağır şakalar yapmak adettir (Çetinkaya ve Dünder, 2004: 187).

Kız evinde yaşanan bu törenin, merasimin adı düğünden farklı olarak “Kına Gecesi” dir. Kına, yeni kurulacak ailede gelin adayının evinde yapılan uğurlama ve iyi dilek töreni olarak yapılan bir törendir. Kına gecesinde de düğün kurulur. Kıza şah kaldırılır. Şah, meyvelerle bezeli ağaç çitalardan oluşan bir süsleme eşyasıdır.

Şahı kız tarafından kızın kız ya da erkek kardeşi veya kıza bacı olan kişi kaldırır ve oynatır. Kaldırdığı ve oynattığı, meyvelerle süslediği şaha erkek tarafından peşkeş ister. Şahın üzerinde bulunan meyvelerin, eşyaların değeri ne kadarsa erkek tarafı da o kadar peşkeş olarak para gelin bacısına verir. Kız bacısı taşıdığı şahı kızın yanına erkek tarafından gelen yengeye verir.

Daha sonra geline bacı olan kız, gelin evinin kapısını erkek tarafından gelen atlılara kapatır ve açmaz. Açmak için belli bir miktar para ister. Erkek tarafından büyük bir kişi kapıyı basan gelin bacısına para ikram ederek gelin kapısını açtırır. Daha sonra kızı hazırlayıp kına gecesinin olacağı yere götürürler.

Kına gecesinin olacağı yer genellikle köy ahırlarıdır. Ahıra gidildikten sonra davul ve zurna eşliğinde düğün yapılır. Halaylar çekilir. Oyunlar oynanır. Köyde bulunan birçok genç halayda yerini alır. Köyde büyüyen her genç, birçok oyun tekniğini de öğrenir ve düğünlerde sergiler. Saat ilerlediğinde dokuz ya da on gibi olduğunda kız tarafının büyükleri tarafından artık kına yakmanın zamanının geldiği söylenir.

Türk halkının gelenek ve görenekleri arasında önemle korunanlardan biri kına yakma geleneğidir. Kına, Arapça hına sözünün dilimize kına olarak geçmiş biçimidir. Kına, iki çeneklilerden kına ağacı denilen bir bitkinin kurutulmuş yapraklarının tozudur. Türk halk kültüründe kına üç şey için yakılır. Bunlardan birisi kesilecek kurbana kına yakmaktır. Allah yoluna kurban edildiği için. İkincisi askere giden delikanlıya kına yakılır.

Bu uygulama gelenek ve göreneklerimizde yanında bir nevi vatana kurban olduğunu ifade etme amacı güder. Üçüncüsü de gelinlere kına yakılmasıdır. Geline kına yakılır, çünkü gelinin ailesi kızını gelenek ve göreneklerimize göre baba ocağından başka bir eve göndermekte, kocasına ve yeni evine kurban etmektedir. Kına aynı zamanda temizliğin, saflığın, iyi niyetin simgesi olduğundan geline kına yakma coşku ile kutlanır. Bu kutlama gününe kına gecesi denir (Yardımcı, 1993: 1).

Gelin adayının doğup büyüdüğü ana evinden ayrılışının hüznünün yaşandığı yarı matem havasında kına yakılır. Kına gecesi, gelinin ve güveyinin gerdeğe girmeden önce yapılan büyük eğlencenin ve şenliğin adıdır. Bu gecenin en çarpıcı uygulaması ağıtlarla birlikte yakılan kınadır.

Kınanın bir tepsi içerisinde üzerinde yanan mumlarla taşınması, buna gelinin kız arkadaşlarının eşlik etmesi gelenektir. Kınayı geline bacı olan kız getirir. Kınayı ezerek, ıslatarak bir tepsiye koyar. Kınanın üzerine renkli renkli mumlar koyar. Hepsini yakıp gelinin başına getirir. Gelinin başında kına gecesine gelen bütün genç kızlarla gelinin başında, etrafında halka yaparak dönerler. Kınayı oynatan kıza erkeğin sağdıcı peşkeş verir.

Kınayı gelinin başında oynattıktan sonra gelinin eline gelinin görümcesi kına yakmaya eğilir. Adetten olduğu için gelin elini, avucunu kına yakılması için önce bilerek açmaz. Peşkeş istediğini anlayan erkeğin kız kardeşi gelinin elinin içine altın ya da para koyarak gelinin elini açtırır (L. Polat, kişisel görüşme, 17 Temmuz 2010).

Görümce gelinin eline kınayı yaktıktan sonra gelinin eldivenini de takar. Böylece kına yakma ya da kına gecesi adı verilen merasim bitmiş olur. Geline kına yakılmasıyla ilgili Âşık Ferrahî bir şiirinde şunları söyler:

Şeker kaymak tatlı dili

Kınalanmış nazik eli

Koynundaki gonca gülü

Derem dedim deremedim (Bezirci, 1993: 288).

Bu kına töreninde özellikle gelin adayı ağlatılır. Gelinin arkadaşları özellikle de sağdıç adı verilen yakın arkadaşı geline destek olur. Bu törende aşağıdaki türkülerle, halaylarla düğün yapılır:

Gelin gelin gelin gelir karşıya

Gelinin çeyizini döker karşıya

Sizin kızı aldık bizim paşaya

Deyirmen: A bey! Boyun mübarek olsun

Sadıcı solducu mirim var olsun

Deyirmen: Ay kız! Toyun mübarek olsun

Sadıcı solducu mirim var olsun

Gelin gelin gelin çıkar toyuna

Kurban olam gerdanına boyuna

Her taraftan dizildiler oyuna

Deyirmen: A bey! Boyun mübarek olsun

Sadıcı solducu mirim var olsun

Deyirmen: Ay kız! Toyun mübarek olsun

Sadıcı solducu mirim var olsun (Özsoy, 2005: 25-26).

Kına gecesi bittikten sonra gelin tekrar baba evine giderken, damat da kendi isteğine göre ya kendi evine gider ya da gelinin evine gider. Ertesi gün erkek tarafından atlılar kız evine gelini götürmeye gelirler. Buna yörede “Kız Çıkarma” denir. Gelin erkenden kendi evinde hazırlanır, duvağı yüzüne vurulur. Gelinin varsa erkek kardeşi gelinin beline gümüş kemer ya da kırmızı kurdele bağlar. Kızın erkek kardeşi ya da yakın akrabalarından bir erkek gelin evinin kapısını kapatır ve erkek tarafından gelini götürmeye gelen atlılara gelini vermez. Bu yörenin en önemli âdetidir. Buna da “Kapı Basma” denir. Erkek tarafından gelen atlılar kapıyı basan kişiye adet yerini bulsun diye bir miktar para vererek kapıyı açtırır. Kapı açılınca gelini, kardeşi koluna girerek erkek tarafının arabasına kadar götürür. Allah hayırlı etsin diyerek erkek tarafını ve gelini yolcu eder. Atlıların içinden bir atlı, gelin arabası daha erkek evine ulaşmadan erkek evine gelinin geldiğini, yolda olduğunu haber verir. Buna da “Papak Götürme”, “Müjde Götürme” isimleri verilir.

Daha sonra gelin erkek tarafının yani kaynatasının kapısına iner. Erkek tarafından gelinin ayağına bir kazan getirilir. Bu kazanın üstüne camdan ya da porselenden bir çay tabağı konur. Gelin de o tabağı ayağıyla basarak kırar. Bu da önemli bir adettir. Sonra damat ile sağdııcı evin bacasına çıkar gelinin başına meyve, çerez atarlar. Bu gelinin bereketli olması için yapılan bir adettir. Daha sonra damat bir elmayı dörde kesip gelinin başına atar.

Gelini kaynanası evine alır ve gelinin eline bir adet Kur'an-ı Kerim verir. Gelin de Kur'an-ı Kerim'i üç kere öper ve başına koyar. Daha sonra gelinin iki omuzuna da kayınvalidesi lavaş (uzun, ince tandırda pişirilen köy ekmeği) koyar. Bu da gelin erkek evine bereket getirsin diye yapılan bir adettir.

Gelin, kayınpederi gelene kadar herhangi bir yere oturmaz. Gelinin yanında kız tarafından gelen adına Yenge denilen kadın, geline oturmamasını ve kayınpederinden peşkeşini almasını söyler. Kayınpederi de bu âdeti bildiği için hemen gelinin olduğu odaya girer ve geline: “Gelinim hoş gelmişsin, otur hele.” der. Gelin oturmaz. Kayınpederi de “Otur gelinim peşkeşin başım üstüne, kara inek senindir.” der. Gelin de bu sözü alınca hemen oturur.

Gelin, erkek evine dolu kazan üzerine gelmiştir. Yani gelinle birlikte gelen ve yakın çevreden, akrabalardan olan misafirlere yemek verilir. Gelin kendisi için hazırlanan yemeği yemez. Yanında giden yengesi, gelinin kaynanasına: “Gelin yemeği yemiyor, peşkeş istiyor.” der. Kaynana da “Yemeğini yesin, ben ona bir tosun vermişim.” der. Böylece gelin de yemeğini yer. Yemek yeme işi de bittikten sonra düğün başlar. Gelini alır düğünün olacağı yere götürürler. Genellikle de düğün ahırlarda olur. Erkek tarafından yaşlı bir teyze gelir, gelini oyuna kaldırır. Düğüne gelen herkes bu şekilde gelini görmüş olur. Daha sonra gelin yerine oturur. Halaylar çekilir. Öncelikle “Gelin Hoş Geldin, Hoş Geldin” türküsü söylenir. Bu türkü “Ayşe olsun senin anan Hasan olsun senin baban, Fatma olsun senin bacın, Hüseyin olsun senin gaynın...” diye devam eden bir türküdür. Gelin de bu türküyle duygulanır ve ağlar.

Toy adı verilen bu düğünlerde iki tür çalgı olur. Hem âşık olur hem de davul. Erkeklerle, yaşlı büyük olan erkeklerle kom adı verilen bezeli bir odada âşıklar çalıp söyler. Çocuklar, gençler ve kadınlar da âşık odasının yanında ya da yakınında olan bir odada ya da ahırda davul-zurna ile oynar, eğlenirler. Bu şekilde gece biter.

Gelini yengesi erkek evine getirir. Gelin odası hazırdır. Gelinin yanında gelen yengesi gelini hazır olan odasına getirir ve gelin yatağına oturtur. Sağdıç da damadı getirir odaya. Kızın yengesi gelinin elini, damadın eline verir ve damada: “Bunu sana emanet veriyorum. Sen de Allah'a emanet ol.” der. Gelinin yengesi de odadan çıkar. Abdest alıp her iki tarafta iki rekât namaz kılar. Belli bir zaman sonra damat kızın yengesini çağırır ve ona yatak çarşafını verir. Buna yörede genellikle “Yüz Ağlığı” denir. Bu şekilde düğün biter (L. Uluman, kişisel görüşme, 14 Temmuz 2010).

2.2.Arpaçay Toy Âşıklığı

Arpaçay âşıklık geleneğinin bölgesel devamlılığının en büyük sebebi bu geleneğin köy menşeli oluşu ve Toy Âşıklığı' dır. Geleneğin devam etmesinde önemli payı olan “Toy Âşıklığı” geleneği âşıkların sanatlarını icra ettikleri meclislerin en önemlisidir. Bu gelenek olmasaydı âşıklık geleneği zamanla etkisini kaybedebilirdi. “Âşık tarzı bugün artık tarih olmaya yüz tutmuş olmakla birlikte, bize bıraktığı oldukça zengin ürünler, edebiyatımızın ve edebiyat tarihimizin önemli bir bölümünü oluşturur” (Tanrikulu, 2000: 8).

Toy Âşıklığı, Arpaçay'da geçmişte güçlü bir şekilde yaşanan, âşıklık geleneğini devam ettiren, onu güçlü kılan ve günümüzde eskisi kadar sıklıkla olmasa bile hala tesiri devam eden önemli bir gelenektir. Âşıklık geleneğinin icra ortamlarının başında düğünler gelmektedir. Geleneklerin ve kültürlerin oluşum sürecinden bugüne insanın sosyal hayatında önemli bir yere sahip olan düğünler, toylar âşıklık icra ortamları olması bakımından geçmişte olduğu gibi günümüzde de yerini ve önemini korumaktadır.

Kars'ta toplumun ileri gelenlerinin düğün veya sohbet için toplandığı yerlere meclis denir. Meclisin kurulduğu yerlerde ise söz olur. Sözün olduğu yerde ise saz olur. Çünkü meclislerde sohbet ve muhabbet sadece sesle değil, aynı zamanda sazla yapılır. Bu yerler hoş vakit geçirilen eğlence mekânları olduğu gibi, birer yaygın eğitim merkezleridir. Toplumsal değerlerin kuşaklar arasındaki aktarımı bu yerlerdeki söz ve sohbetler vasıtasıyla sağlanır. Saz bu yerlerin cazibe vasıtasıdır. Bunun en tipik örneği, sazlı-sözlü, davullu-zurnalı veya davulsuz-zurnasız, sazsız sözsüz halk düğünlerinde görülür (Gökşen, 2011: 154).

Düğünlerde “Meclis, Divan, Toplum Yeri” adı verilen kapalı odalarda saz çalınırdı. Toylarda âşığın çalıp söylediği yere meclis ya da toplum yeri denirdi. Âşıkların çalıp söylediği, köylünün de gelip dinlediği bu mekânlarda kilim serili olurdu. Bu mekânların asıl adı koyunların konulduğu komdu. Koyun yününden kilimler komun ya da meclis adı verilen odanın duvarlarına asılır ve tabanına serilirdi. Yerlere de kilimlerin üzerine yaslanmak ve üzerlerinde oturmak için ottan yapılmış yastıklar ve minderler konulurdu. Âşıklar terlerini silsinler diye havlular da komun direklerine asılırdı (A. Kotancı, kişisel görüşme, 21 Temmuz 2010). Toylarda görev almış, çalıp söylemiş, yörede yaşayan birçok âşık bulunmaktadır. Âşık Arif Tellioglu da bu âşıklardan biridir.

Villa da olsa, ahır da olsa toy evidir asla ayırım yapılmaz. Âşıkların sanatlarını icra ettikleri toylardaki bu mekânlara köy odası, konak, toy evi gibi isimler verilir. Bu yerlerde misafirlerin yaşa göre oturma düzenleri vardır. Âşık açılışı bir divanla yapar. Kendini tanıtır, konuşurken şiirini okur, türkü söylerken hikâyesini anlatır. Kars âşıkları hikâyesini gezerek anlatır. Genellikle Âşık Reyhanî'nin Telli ile Necip hikâyesiyle Âşık Murat Çobanoğlu'nun Ahmet ile Mehmet hikâyesini anlatırlar. Kına gecesinde de âşıklar görev alır. Damada methiyelerde bulunurlar. Mola verir, aralarda çay ve ayran içerler. Eskiden 4-5 gün âşıklar toylarda saz çalıp söylüyorlardı, şimdi ise en fazla iki gün. Toylarda hikâye anlatacak, toylara çağrılacak âşık üç gün boyunca süren hikâyeleri bilecek, anlatabilecek tecrübede, anaçlıkta olmalıdır. Bu toy evlerinde âşıklar hikâye anlatırken uyuyan dinleyicilere ya da soruları bilemeyen kişilere çeşitli cezalar verilirdi. Çay cezası, para cezası, ıslatma cezası gibi. Meclisin büyüğü olur o bu cezaya karar verir. 5 tavuk getirsin, bir kuzu getirsin, para taksın diye cezaları belirler (A. Tellioglu, kişisel görüşme, 7 Haziran 2010).

Meclis adı verilen bu toy evlerinde âşıklar saz çalar, divan okurlar. Halk hikâyeleri anlatıp türkü söylerler. Toylardaki bu “Toy Âşıklığı” geleneği Arpaçay ilçesinde geçmişten günümüze devam eden ve kültürü yaşatan en önemli gelenektir. Arpaçay yöresinde yetişmiş birçok âşık toy âşıklığı yapmıştır. Âşık Eziz ve Âşık Latif saz eşliğinde düğünlerde, meclislerde, toylarda hikâyeler anlatmışlardır.

Onların devranından sonra Âşık Mehmet Hicrani, Âşık Gülistan Çobanoğlu, Âşık Veysel Şahbazoğlu, Âşık İsmail Telekli, Âşık Lütfü Aydın, Âşık İsmail Alçı, Âşık Murathan Kaya, Âşık Murat Yıldız, Âşık İlhami Demir, Âşık Ali Yıldız Elvani (Kayseri'ye göç etmiştir), Güvercin köyünden Âşık Mustafa (İzmir'de yaşıyor şimdi) gibi âşıklar gelmiştir.

Bu âşıklardan Âşık İlhami Demir, Âşık Mehmet Hicrani, Âşık Gülistan Çobanoğlu, Âşık Murat Çobanoğlu, Âşık Şeref Taşlıova toylarda hem usta malı hikâyeler hem de kendi hikâyelerini anlatmışlardır (V. Canani, kişisel görüşme, 7 Haziran 2010).

Bu âşıklar üzerine yapılmış olan çeşitli araştırmalarda ve çalışmalarda bu konuyla ilgili açık ifadeler rastlanmaktadır. 1955 yılında Arpaçay'ın Çetindurak köyünde dünyaya gelen Âşık Nevruz Ali Çiçek hayat öyküsünü anlatırken de Toy Âşıklık geleneğinden şöyle bahsetmektedir: "...Kendi köyüme gittim. Orada düğün(toy) varmış. Bu düğünde baba dostum İlhami Demir atışma yapmış, türküler okumuş. Kendisinin elini öperek destur aldım. Birkaç türkü de ben okudum..." (Demiröz, 1992: 137).

Arpaçay'ın eskiden kendine ait belediye idaresi olan şimdilerde köyü olan Koç köyünde doğup büyüyen ünlü Âşık Murat Çobanoğlu'nun babası olan ve küçük yaşlarda âşıklığa başlayan Âşık Gülistan Çobanoğlu ustası Çıldırlı Âşık Şenliğin uzun süre yanında ders almış, onunla birlikte birçok âşıklık ortamlarında bulunmuş ve ustasının eserlerini de bütün derinlikleriyle kavramıştır. Âşık Şenlik' in kendi eserlerinden olan Latif Şah, Sevdakar ve Salman Bey hikâyelerini doyurucu nitelikte öğrenmiştir. Bu eserleri de katıldığı toylarda icra etmiştir (Demiröz, 1992: 139).

Âşık Murat Çobanoğlu'nun doğup büyüdüğü Arpaçay Koç köyünde şu an ikamet eden ve o köyde doğup büyüyen Âşık Murat Çobanoğlu'nun çırağı olan Âşık Terhan İnan da küçük yaşlarda türkü söylemeye başlamıştır. Yaşadığı köye düğünlerde çalıp söylemek için gelen âşıklarla küçük yaşlarda tanışmış ve onları dinleme ve toy âşıklık kültürüne tanıklık etmeye başlamıştır. Çocuklar âşığın olduğu köy odalarına alınmadığı için icranın tamamını dışarda dinlemiştir (Demiröz, 1992:249). Arpaçay, köylerinde yaşayan birçok âşığın memleketi olmuştur. Arpaçay'a bağlı birçok köyde sazıyla, sözüyle hem bölgesel hem de ülke çapında üne sahip birçok âşık

bulunmaktadır. Bu âşıkların birçoğu düğünlerde, toylarda saz çalıp hem kendi eserlerini hem de usta malı eserleri söylemişlerdir.

Kars ve çevresinde yakın zamanlara kadar, saz çalamasa da hemen herkes âşık havalarını yani sazla ne çalındığını bilir. Günümüzde dahi belli bir yaşın üzerindeki kişiler âşık havalarını ezgisinden çok rahat tanıyabilmektedirler. Bir akşam misafiri olduğumuz mahalle imamı (Kars Merkez Fevzi Çakmak Camisi eski imam-hatibi) bir televizyon kanalında çalan âşık havasını birkaç saniye duymakla hemen tanıdı. Kanallar arasında gezen oğluna “Dur da şu bayatıyı dinleyelim” dedi. Nasıl bildiğini sorduğumda, çocukluğunun (Arpaçay), âşıkları dinleyerek geçtiğini, bu sebepten birçok âşık havasını bildiğini söyledi (Gökşen, 2011:153).

Taşdere köyünde 1961 yılında dünyaya gelen Âşık Maksut Feryadî de bu âşıklardan biridir. Kendisi İstanbul'da kısa bir süre özel bir şirkette çalışmıştır. Ama akli köyündeki bir güzelde olmuştur hep. Bundan dolayı çalıştığı işi bırakıp köyüne dönmüştür. Köyünde ve çevresinde kendi sazıyla, sözüyle ve sedasıyla büyük bir beğeni kazanmış, üne kavuşmuştur. Köy düğünlerine de katılmıştır. Âşıklarla meclislerde bir araya gelmiştir (Demiröz, 1992:304).

Arpaçay'ın Büyük Çatma köyünde doğup büyüyen ve babası Kayserili olan Âşık Elvani de Kars yöresinde çeşitli düğünlerde, meclislerde, özel günlerde milli törenlerde atışma, güzelleme, türkü gibi dallarda başarılı olan ve yöre halkı tarafından hayranlık duyulan, beğenilen bir âşıktır (Demiröz, 1992: 511).

Dünya evine girme törenlerinde, toylarında ve sünnet düğünlerinde erkek okuyucular, icracılar tarafından türkülerin söylenmesi, türkülerle düğünlere farklı bir havanın getirilmesi Kars yöresinde bir alışkanlık, başka bir deyişle örfi bir kural olmuştur. Bundan dolayı da düğünlerde türkü söyleyecek kişi ya önceden aranmış ve ayarlanmıştır ya da zaten kendi mekânı veya bahçesi olan sanatçılar kiralanmıştır.

Geçmişte olduğu gibi bu âdetin günümüzde de âşıkların düğünlere çağrılmasıyla devam ettiği görülmüştür. Toyların görücülükten dünürçülüğe kadar olan her aşamasında âşıklar türkü söylenmiştir (Yakıcı, 2007: 244).

Anadolu'nun muhtelif köşelerinde, hatta bugün bile âşık unvanını taşıyan ve çaldığı sazla kendisinin veya başkalarının şiirlerini terennüm eden şâir-çalgıcılara, yani saz şairlerine tesadüf olunmaktadır. Panayırlarda, kahvehânelerde, düğünlerde, belli bir umumi toplantılarda, eskiden daha sık rastlandığı hâlde, elli yıldan beri gittikçe azalan, içtimai mevkilerini ve ehemmiyetlerini kaybeden bu âşıklar, Osmanlı İmparatorluğu memleketlerinde, hatta tanzimattan sonra bile, XX. asır başlarına kadar, mühim bir mesleki zümre halinde devam etmekte ve imparatorluğun her tarafında bunlara tesadüf olunmakta idi (Köprülü, 2004: 161).

Âşıkların sazlarıyla anlattıkları kimisi kendilerine ait olan kimisi ustalarına ya da ünlü âşıklara ait olan hikâyeler halk tarafından âşık kahvelerinde ilgiyle dinlenmiştir. Düğünlerde, Konya'daki âşıklar bayramında Âşık Murat Çobanoğlu'nun Kızıroğlu Mustafa Bey türküsü dinleyenleri derinden etkilemiş, hafızalarında derin bir iz bırakmıştır (Demiröz, 1992: 3).

Âşıkların çeşitli ölçülerde yazdıkları halk şiirleri on sekizinci yüzyıldan günümüze kadar başta İstanbul, Konya gibi büyük ilim ve kültür merkezlerinde olmak üzere birçok ilde halkta heyecan uyandırmış, büyük bir ilgiyle karşılanmıştır. Köylerde gerçekleşen düğünlerde gezen büyük halk ozanları şiirler okumaya, türküler söylemeye, atışmalar yapmaya ve en önemlisi muammalar hazırlayıp sormaya, merak uyandırmaya başlamıştır (Demiröz, 1992: 3).

Âşıklar edebiyatımızın tüccarlarıdır. Onlar eserleriyle katıldıkları birçok mecliste ve toyda dilimizin derinliğini ve gücünü hünerli bir biçimde göstermişlerdir. Arpaçaylı Âşık Günay Yıldız da bu gelenekle ilgili olarak şunları söylemiştir:

Ben Kars ve yöresinde yaşayan bir âşık olarak yöre âşıklarından ve yöremize yakın olan sınır âşıklarından bahsetmek istiyorum. Çünkü bunların kültür ve saz, söz ahenkleri hemen hemen birdir. İki kutup yaşamıştır. Birincisi 1851-1913 tarihleri arasında yaşayan Çıldırlı Âşık Şenlik'tir. Bunlardan sonra yaşayan âşıklar ellerine saz aldıkları zaman Azerbaycan'da Elesker'i, Kars'ta ise Âşık Şenlik'i tanır. Bu iki âşık birer ekoldür. Bir ana arı gibi tüm âşıkları aynı ahenkte, bir kovanda toplamayı başarmışlardır. Elbette ki bu dönemlerde çok değerli ustalar

yetiştir. Örneğin Âşık Elesker döneminde Âşık Ali, Şemkirli Âşık Hüseyin, Âşık Allahverdi gibi büyük ustalar; Âşık Şenlik zamanında ise Narmanlı Sümmani, Posoflu Müdami ve Âşık Zülâli, Kağızmanlı Recep Hıvzı gibi çok değerli âşıklar kültürümüze büyük katkılarda bulunmuşlardır. Bu âşıklar edebiyatımızın ve geleneğimizin sazlı sözlü bezirgânlarıdır. Yıllar yılı meclislerde, köy düğünlerinde köy odalarında halkın dili olarak milli duygular çerçevesinde sevgiyi, dostluğu ve kardeşliği perçinlemişlerdir (Tanrıkulu, 2000: 16).

Âşıklar birçok yörede yapılan düğünlerde, ilkbaharın gelişinin kutlanması törenleri içerisinde büyük bir yeri olan karakucak güreşlerinde, soğuk kış gecelerinde, mübarek ramazan ayı boyunca düzenlenen programlarda halkın eğlence gereksinimini karşılamışlardır (Özarıslan, 2001: 336).

Âşık Selehattin Dünder da âşığın toplum içinde birçok görevinin olduğunu, sorumluluklarının bulunduğunu ifade etmiştir. Tanrıkulu'nun "Âşıklar Divanı" adlı kitabında Âşık Selehattin Dünder bu konuyla ilgili şunları ifade etmiştir:

Toplum doğadır, tabiattır. Ozan, âşık ise tıpkı bir arıdır. Arının çiçeğe koştığı gibi ozan da halka koşmalıdır. Halkın her konumunu dile getirmelidir. Düğünlerde, köy gecelerinde, şehir sahnelerinde, felaket günlerinde, geçim sıkıntılarında kısacası her zaman halkın yanında olmalıdır (Tanrıkulu, 2000: 18).

Ali Yakıcı, "Halk Şiirinde Türkü" adlı eserinde türkü kaynağı olarak ozanlardan, âşıklardan bahsederken Çobanoğlu'nun bu konuyla ilgili düşüncelerini de şu şekilde paylaşırken düğünlerde, toylarda türkü söylendiğine de işaret etmiştir:

Dahası pazardan alınan, köy odasında okunduktan sonra ezberlenen ve düğün ve benzeri özel günlerde söylenilerek türküleşen bu destanlar, aslında bugün türkü olarak bilinen şiirlerin orijinallerinde tapşırılan mahlasların herhangi bir sebeple kaybolmasıyla 'anonimleşen' pek çok sözlü ve yazılı kültür ortamı destanın anonimleşip "türküleşme" macerasını da özetlemektedir (Yakıcı, 2007: 55).

Arpaçay'ın en önemli ve adına tez yazılmış olan âşıklarından biri olan Âşık Veli Cananî de toylarda saz çalıp türküler söylemiş ve birçok usta malı hikâye de anlatmıştır. Kendisi 1963'te şiir yazmaya başlamıştır. 1972'den sonra âşıklık sanatının içine bütün derinliğiyle girmiştir. Elinde saz köylerde, düğünlerde, nişanlarda, meclislerde, kahvelerde yöresinin türkülerinden çalıp söylemiştir. Kendi şiirlerini okumuştur. Kendine ait bir de şiir kitabı bulunmaktadır (Cananî, 2007: 7).

Âşık Şeref Taşlıova da âşıklık geleneğinin bir yaşam biçimi olduğunu vurgulamıştır. “Âşıklık geleneği bir toplumun hayat biçimi olduğuna göre, bunu, içinde gezen, gören yaşayan bilir. Köyde düğün nasıldır, şehirde nasıldır. Âşıklık dün nasıldı bugün nasıl olmuş, yarın nasıl olabilir” (Tanrıkulu, 2000: 12).

Taşlıova'nın da sözlerinden hareketle yukarıda köy düğünlerinin nasıl gerçekleştiği hakkında verilen, araştırılıp incelenerek ulaşılan bilgilere devam edilerek toy âşıklığının ayrıntılarına canlı ve yazılı kaynaklardan edinilen bilgiler ışığında yer verilecektir.

Arpaçay'da öncelikle toy gününe erkek ve kız tarafı birlikte karar verir. Kız tarafından ya da erkek tarafından olan kadınlara bu kararı vermek düşmez. İki tarafın da erkekleri yani kız babası ile oğlan babası toya ve toy gününe karşılıklı konuşarak, anlaşarak karar verir. Toyun olacağı günü belirlemede de o yörede daha önceden belirlenmiş, toy mevsimi de denebilecek belli bir zaman yoktur. Güzün ya da yazın hiç fark etmez istenilen her zaman toy günü olarak seçilebilir.

Erkek tarafı beyh yapıldıktan sonra kız tarafından kız babasına beyhimizi taktık, inşallah düğün ne zaman diye sorar. O zaman karar verilir. Toylar genellikle her zaman yapılır. Belli bir zamanı belli bir günü yoktur. Genellikle de sonbaharda yapılır. Arpaçay ve yöresinde geçim kaynağı olarak çiftçilik yapıldığı için hasat mevsiminin de sonbahara düşmesi sebebiyle güzün işler bittikten sonra toylar yapılır.

Arpaçay'da toyun başladığı davul, zurna sesiyle anlaşılır. Zaten toyun olacağı köylüler ya da nerede oluyorsa toy, oranın halkı tarafından duyulur, bilinir. Özellikle duyurma çabası yoktur. Bayrak dikilmez, silah atılmaz bunun için. Toy günü erkek tarafından atlılar gelir bir gece kalıp ertesi günü de giderler. Bir gün kız evinde oturağ yaparlar (K. Kaya, kişisel görüşme, 23 Temmuz 2010).

Düğünden kırk gün önce kız tarafı erkek tarafından toyda çalıp söylemesi için âşık ister. Toylara çağrılan âşıkların kim olacağına da gelinin ve damadın aileleri karar verir. Bu kararda etkili olan ve âşığın sahip olması gereken birçok kıstas bulunmaktadır.

Âşık meyve gibidir, her birinin ayrı ayrı tadı vardır. Yörede sevilen, tutulan âşıklara rağbet çoktur. Toya çağrılan âşıқта hikâyeye bilmesi ve bildiği hikâyeleri etkili anlatması, sesinin güzel olması, atışma becerisinin ileri derece olması, satışının yani sözünü söylemesinin güzel olması gibi özelliklere dikkat edilir. Âşığın yakışıklılığı ve kişiliği de tercih sebepleri arasındadır (Z. Karabay, kişisel görüşme, 23 Şubat 2013).

Toy âşıkları, davet edildikleri toylardaki icralarını karşılıksız yapmamıştır. Gittikleri her toy evinde toy sahibinden icralarının karşılığı olarak önceden anlaştıkları parayı almışlardır. Âşıklar toy âşıklığını bir geçim kaynağı olarak görmüştür. Bu anlayışın çok eskilere dayandığını Dede Korkut Kitabı'nda bulunan "Kam Büre'nin Oğlu Bamsı Beyrek Boyu" hikâyesinde görmek mümkündür.

Hikâyede Bamsı, onu seven Bayburt Beyi'nin kızının getirdiği urganla tutsak olduğu zindandan kurtulur ve Oğuz'a gelir. Yaltacuk'a geleceği güzargahta suikast hazırlayan babasının çobanları ile karşılaşır. Yolda karşısına çıkan bir ozandan sevdiği Banu Çiçek'in Yalancı Yaltacuk ile evleneceği haberini alır. Bu âşığın kopuzuyla kendi atını değiştirir. Kopuzunu heybetli bir atla değiştiren âşık çok mutlu olur. Emek harcamadan ve ününe zarar getirmeden bir at sahibi olmuştur. Bamsı kopuzu alır ve eve gider. Fakat kendisini tanıtmaz. Yıpranmış, sökülmüş bir deve çuvalını boynuna takarak Deli Ozan kılığında düğün olan yere gider (Özsoy, 2006: 12).

Beyrek Oğuz'a geldi. Bakdı gördi bir ozan gider. Aydur: Mere [10] ozan nireye gidersin? Ozan aydur: Big yiğit düğüne giderem. [11] Beyrek aydur: düğün kimün? Yalançı oğlu Yaltaçuğ'un didi. [12] Mere kimün nesin alur didi. Ozan aydur: Han Beyrek'in [13] adahlusun alur didi. Beyrek aydur: Mere ozan kopuzun mana [1] virgil. Atımı sana vireyim. Sakla gelem bahasın getirem alam didi. [2] Ozan aydur: Avazum

gedilmedin ünüm boğılmadın bir atdur elime [3] girdi, iletayım saklayayım didi. Ozan kopuzu Beyrek'e viridi. [4] Beyrek kopuzu aldı (Özsoy, 2006: 145-146).

Erkek tarafı istenilen özelliklere sahip âşıklarla görüşmelere başlar. Âşıklarla konuşulur. Onlara umutlu olduklarını, onları toyda çalıp söylemeye beklediklerini söylerler. Toylara en az iki en fazla dört âşık götürülür. Düğünden kırk gün önce âşıklarla konuşulur, anlaşılır, kaporası verilir. Âşıklara her zaman para verilir. Para dışında başka bir hediye verilmez. Para almadan âşık sazının teline vurmaz. Günümüzde bu adetle ilgili birtakım değişiklikler de olmuştur.

Kars çevresinde de düğüne veya sünnete getirilen âşık rızası alınarak gönderiliyor. Geçmiş yıllarda bölgede âşıklara koç veya koyun gibi küçükbaş hayvanların hediye edildiği görülse de hediyeleşme günümüzde değişmiştir. Âşığın çalıp söylemesini beğenen ve hususi istekte bulunan dinleyiciler âşığın sazına para takmaktadır. Ayrıca âşık mecliste hatırı sayılır kişilerin adını andığında onlar da para takarak âşığı onurlandırır. Ozanların bu cömert beyleri başka yerlerde öven şiirler söylemeleriyle onların ünleri her yere yayılır (Gökşen, 2011: 156).

Toy âşıklarının toylara gitme süreciyle ilgili Ardahan Alagöz köyünde ikamet eden Âşık Veysel Yıldız otuz sekiz yıl önce kendisi 17 yaşındayken köylerinin okulunda Âşık Murat Çobanoğlu ve Âşık Çoşkun Şamiloğlu 'nun karşılıklı çalıp söylemelerine şahitlik ettiğini, âşıklara bir gencin ya da okuldaki öğretmenlerin hizmet ettiğini, herhangi bir ihtiyaçları olduğunda gençlerin yardımcı olduğunu ifade etmiştir.

Toylara âşıklar bir gün önceden giderler. Yanlarına çıraklarını da alırlar. Âşıkları düğün sahibi kendi imkânlarıyla ayarladığı araçlarla getirir. Eskiden kızaklarla, atların sırtında ya da arabalarla âşıklar toyun olacağı köye, toy evine götürülür. Bazen de Teşgere adı verilen el arabası ile götürüldüğü de olur.

Toy başlamadan âşıkları düğün sahibi, damadın amcası, komşuları, köyün muhtarı misafir eder, ağırlarlar. Âşıklar misafir edildikleri hanede dinlenir, çay içer, yemeklerini yerler. Daha sonra düğün sahibi olan erkek tarafı “ Hemen âşıklar başlasın.” der. Âşık sözüne şöyle başlar:

“Canım ağam dđđününüz hayırlı olsun.

Toplanmış bütün dostların dđđününüz hayırlı olsun” (V. Yıldizer, kişisel görüşme, 23 Şubat 2013).

Âşıklar geldikleri günün gecesi atlıların komşu evlere misafir gitmelerine kadar çalıp söylerler. Âşık Arif Telliöğlu toylarda özellikle aranan ve uzun süre çalıp söylemiş bir toy âşığı olarak bu geleneğin icra sürecini kendisiyle yapılan görüşmede çok açık bir biçimde anlatmıştır.

Bir ay önceden âşıkla görüşülür, kaporası verilir. Âşık yanında götüreceği âşıkların listesini genellikle kendisi yapar. Çırağını da mutlaka yanında götürür. Dđđün sahibi kişinin de özellikle istediği âşıklar olur. Bunları seçerken şiirlerine, serencemi güzel anlatmasına, atışmayı güzel yapmasına, hikâyeyi güzel anlatmasına, müstezatı güzel yapmasına, makamları güzel söylemesine dikkat eder. Toylara en çok Âşık Murat Çobanoğlu, Âşık İlhami Demir, Âşık Rüstem Alyansoğlu, Âşık Sabri Şemşekoğlu, Âşık Mehmet Hicrani, Âşık Telekli İsmail, Âşık Veli Cananî, Âşık İslam Erdener, Âşık Musa Ünlü, Âşık Sedi Hasretî, Âşık Lütü Aydın, Âşık Veysel Şahbazoğlu, Âşık Şeref Taşlıova; İkinci kuşaktan Âşık Arif Telliöğlu, Âşık Hakkı Viranî, Âşık Sadrettin Ulu, Âşık Ali Rıza Ezgi, Âşık Bahattin Yıldızoğlu, Âşık Erzade Kapan, Âşık Ali Dadaşoğlu gibi önemli isimler arasından yaşayanları çağırılır.

Âşık toyun yapılacağı köy meydanına araçla gider. Toyun sahibi olan ağa karşılar. Âşıklar benim misafirimsiniz diyerek alıp evine götürür. 13 saat ayakta divan okur, şiir söyler, hikâye anlatır, serencem okur. Gece on ikiye kadar konser devam eder. Kına gecesi cumartesi olur ve çalıp söylemeye öğleden sonra saat birde başlanır ve saat beşe kadar konser devam eder. Halk dağıldıktan sonra tekrar akşam saat sekizde başlar âşıklar gece on ikiye kadar söylerler. Kars bölgesi dđđünlerinde, toylarında âşıklar eksik olmaz (A. Telliöğlu, kişisel görüşme, 7 Haziran 2010).

Mevlüt İhsani: Sosgertli Âşık Mehmet üç ay hikâyeye ederdı. Bir daha aynı hikâyeyi söylemezdi. Şimdi, Arpaçayı’ndayız, bah ben ona ne dalavere yaptım. Allah rahmet etsin Arpaçay’ın Jandarma yüzbaşısının dđđünü oluyor. Bu dđđüne gettik. E gardaş ben doğruyu söylüyorum, Sosgertli’nin ayarı değilim. Sosgertli’ynen garşılaştık. Sosgertli tuttu bana bir Farsıca açtı. E gardaşım ben Farsıca ne biliyim. Hee. Duttum

ne yaptım biliyor musun? Bu da bir gurtuluş değil mi? Tuttum Sosgerli'nin garşısında, ben de, ne onun anladığı, ne benim anladığım öyle bişey dedim ki. Mesela: Ne Türkçe, ne Kürtçe, ne Arabi, ne Farisi... Her bişeynen garıştırdım, garıştırdım, o altı hana bişey söylemişti ben de altı hana güya ona cevap verdim. Halbise ne Farsıca? Ben ne bilirim yaa. Bu bir kurtuluş ama güzel gurtuluşdu. Onu da yapmak Sosgertli'nin garşısında her adamın karı değil. Ama foyam çıkacak, beni rezil edecek diye korkuyorum. Sosgertli güldü. Ben rahatladım. O da ne dedi? Nasıl ki bitti ya, "Sağol Mevlüt İhsani. Benim garşımda şimdiye kadar kimse yapamadı" dedi. "Ola Allah senden razı olsun. Ele de bari" dedim. Bu bir kurtuluştur (Altınkaynak, 2015a: 103-104).

Toylarda özellikle istenilen ve tercih edilen âşıklar vardır. Arpaçay yöresinde Murat Çobanoğlu, Şeref Taşlıova, Mehmet Hicranî, İlhami Demir, Sabri Şimşekoğlu, Murat Karahanlı, Günay Yıldız, Gagaçlı Faik gibi âşıklar tercih edilen, toylarda sürekli bulunan, saz çalmış ve söylemiş âşıklardır.

Belçika Genç Üniversitesinde, âşıklık geleneği bağlamında UNESCO'da önemli bir yeri ve ismi olan; Brüksel'de, Hollanda'da, Almanya'da, Fransa'da günlerce hikâye anlatan, birçok toyda âşıklıkını icra etmiş olan Karanlı âşıklardan biri de Âşık Sabri Yokuş' tur.

Otuz yıldır bu sanatı icra etmekteyim. Otuz yıl da düğünlerde sanatımı icra ettim. Eskiden düğünlerde üç gün üç gece çalıp söyledim. Meclisin sayılan insanları sorar kaç hikâye diye, kaç hikâye istenmişse para saati denen takı merasimine kadar hikâyeyi bitirirdim. Kerem ile Aslı, Kamber ile Arzu, Leyla ile Mecnun, Ferhat ile Şirin, Tahir ile Zühre, Garip ile Senem, Kirman Şah, Salman Bey ile Turna Tel, Sevdekar Şah Gülenaz Sultan hikâyeleri gibi hikâyeleri anlattım, anlatmaya da devam ediyorum toylarda (S. Yokuş, kişisel görüşme, 23 Şubat 2013).

Toya çağrılan âşığın sazına ve sözüne değer verilirdi. Anlattığı hikâyesine de değer verilirdi. Toylarda halk âşığın anlattığı hikâyenin, söylediği türkünün, şiirin anlamına bakardı. Âşığın yakışıklı olup olmadığına bakılmazdı. Yöre halkı bu konuyla ilgili olarak şunları ifade etmiştir: "Ağ ottan balta sapı, bana ne âşığın tipinden başından.

İster gamburg âşığı gelsin, ister filinta âşığı gelsin. Önemli olan o aşığın sazı, sözü, anlamı yerindedi mi? Toy âşığı toplum adamı olmalıdır. Mütevası, olgun, becerikli, sözünü bilen, âlim olmalıdır.”

Âşık edebiyatı mahsullerinin ikinci bölümünü de halk hikâyeleri oluşturmaktadır. Kars yöresi âşıklık geleneği içerisinde bu halk hikâyeleri önemli bir yer tutmaktadır (Taşlıova, 1985: 1).

*Bazı bölgelerimizde ise hikâyeci âşık kaldığı yeri o bölgenin ileri gelen şahsına söyler. Böylece kahvenin en zengin müşterisinden bahşisini almış olur. Hikâyenin sonunda sevdalıları birbirine kavuşturan âşık bunların düğünlerini de hikâye eder ve kahramanları gerdeğe koyarken hikâye içindeki kahramanlara veya mecliste bulunan âşıklardan birisine uzunca bir güzelleme okutur. Bu bölüm hem sözleri hem de makamı bakımından oynak neşeli bir türküdür. Bu türkölere doğu Anadolu bölgesinde **toy** adı verilmektedir (Alptekin, 2005: 44).*

Toya gelen âşıklara çok değer verilir. Herkes onlara saygı gösterir. Âşık terlediği zaman yanında olan, ona hizmet etmeleri için ayarlanan düğün evinden gençler tarafından teri hemen havluyla silinir. Hemen kant mı, şerbet mi ne isterlerse içecek o verilir kendilerine. Âşıklara hürmet çoktur. Her istedikleri yapılır.

Onların bulunduğu meclise çocuklar alınmaz. Kadınlarla çocuklar âşığın söylediği odanın yanında bulunan başka bir odada olurlar. Orada davul ve zurna ile eğlenirler. Mecliste bulunan erkek dinleyici istekte bulunurken “Âşık bir zahmet bu türküyü gönlüm ister söyler misin, bana bir makam söyler misin, bana atüstü, zarıncı söyler misin?” diye istekte bulunur (F. Olgun, kişisel görüşme, 28 Temmuz 2010).

Bir toyda hem âşık hem de davul, zurna aynı anda bulunur. Kadınlar, gençler, çocuklar davul, zurnaya itibar eder; erkekler büyük, yeke(büyük) kişiler âşığa itibar eder. Âşıklar toylara kendileri de gelir, onları düğün sahibi de getirir. Mevsimine göre de kızakla da arabayla da atlarla da toylara giderler.

Âşıkları kız evinde kız tarafı karşılar. Âşıklar toy evine gelmeden önce onlar için herhangi özel bir hazırlık yapılmaz. Atlılar için yapılan hazırlık onlara da yapılır.

Erkek tarafından zaten ücretini almıştır. Âşıklar gelir gelmez çalıp söylemeye başlamazlar. Önce bir çay içilir. Onlar çay içerken de herkes, köylüler ya da toya katılanlar yerlerini alır. İlk günden çalıp söylemeye başlarlar. Âşıklar toy zamanı çalıp söyledikleri yerde de sağdıçı evinde de kalmazlar. Komşular o zaman gelen atlılardan evlerine üçer beşer misafir götürürler. Âşıkları da hangi komşu götürürse onda kalırlar.

Aşğın evi olmaz. Üçgün evde, onbeşgün dışardadır. Aşih Elesker'i düğünden düğüne, toydan toya aparırlar, götürürler. Aradan bir ay geçir, eve gelir. Ahbabları, dostları, sevenleri ahıra toplanırlar. Deyir " Aşih. Yediğin içtiğin senin olsun, hele gördüklerinden bize anlat" Aşih Elesker'in hanımı da bunu dinliyor. Deyirki " Valla ağalara, beylere, hanımlara terifler söyledim, bol pul gazandım geldim" (Altınkaynak, 2015b: 83).

Âşıklar toylara varsa çırakları onları da getirirler. Dinlenmek için sözü çıraklarına verirler. Yetiştirdikleri gençlerin marifetini göstermek için de onları yanlarında getirirler. Onlara çok iyi davranırlar (A. Şimşekoğlu, kişisel görüşme, 23 Temmuz 2010).

Her âşğın bir ahı vardır. Ne isterse, ne söylemek isterse onunla başlar mecliste söylemeye. Divan okumak, Arpaçay yöresinde divanla başlamak adet olmuştur. Hikâyeyle başlayan da vardır. Arpaçay ve çevresinde âşıkların söyledikleri, anlattıkları hikâyeler sadece kahvelerin değil özellikle de köy düğünlerinin başlıca eğlence vasıtalarındandır (Boratav, 2002: 31).

Kars yöresinde eskiye oranla daha az sürdürülen ve günün birinde kısmen/tamamen unutulacak olan hikâyecilik geleneği uygulamalı olarak görüntülenip arşivlenmeli, müzelenmesi sağlanmalıdır.

Halk hikâyeleri kendileri birer halk kültürü ürünü olmakla kalmayıp halk kültürü kapsamına giren pek çok ürünü içerisine alan, bunların korunmasını ve aktarılmasını sağlayan ürünlerdir. Bu ürünlerin en önemli icracıları da toylarda bu hikâyeleri anlatan, sazları eşliğinde söyleyen âşıklardır. Âşıklar, köy düğünlerinde hikâye anlatırken daha başarılıdırlar (Aslan, 2003: 137).

Kars'ta olduğu gibi Erzurum'da da gündüz vakitleri âşık fasılları için uygun zaman değildir. Kars'ta da her yerde olduğu gibi gündüzleri herkesin birtakım işleri olduğu için gündüzleri çalıp söylemezler. Uygun zaman akşam vaktidir (Özarıslan, 2001:97).

Âşıklar öğlen saat birde başlayıp gece saat bire kadar, toplum dağılına kadar çalıp söylerler. Damat ve sağdıç âşıkların buldukları meclislere gitmezler. Âşıklar istek olursa hikâye de anlatırlar. Âşıklar, hikâye anlatırken mecliste bulunan herkese hitaben anlatırlar.

Toy Âşıkları programlarını ayakta yapar, sazlarını ayakta çalıp türkülerini, hikâyelerini, şiirlerini ayakta gezerek anlatırlar. Âşıklar sazı omzuna asıp yemek sofrası gelene kadar ortada yürüyerek sanatını icra ederler.

Saz Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi Kars'ta da belli bir yükseklikte tutulur ve ayakaltına düşürülmez, belden aşağı indirilmez. Tekne gövdesiyle sapının ucuna ip takılan saz, âşığın omzundan asılarak çalıp söylerken göbek hizasından aşağı düşmemesi sağlanır. "Anadolu'da sazın yeri odanın başucudur. Ozanın yatak başıdır. Odanın ve yatağın başına Kur'an-ı Kerim türünden kutsal şeyler asılır. Göktenrı inancında kamın her türlü merasim aletinin kutsal kabul edildiğini biliyoruz. Bir ozana en büyük hakaret, 'Sazını ayakaltına asalar' sözüdür" (Gökşen, 2011: 154).

Âşıklar çalıp söylerken orada bulunanlara çay ikram edilir. Toyda davul, zurna olmadığı zamanlarda orada sözü geçen birine al âşığı götür çocukların, kadınların arasında söylesin denir. Bu arada da atlılar sırayla gelini görecekları (para ya da altın takacakları) için uygun zamanı bulmuş olurlar.

Toylarda âşıklardan en çok yörenin en önemli ismi ve yörede âşıklığın babası sayılan Âşık Şenlik'in hikâyeleri özellikle de "Latif Şah" hikâyesi istenir. Tahir Mirza'nın eserleri, Alesker'in, Sümmani'nin, Âşık Reyhani'nin, Âşık Gülistan Çobanoğlu'nun eserleri istenmektedir.

Toy Âşıklarının söylediği meclislerde belirli kurallar, kurallara uymamanın cezası gibi durumlar yoktur. Ama bazen âşıklar şaka gibi, şaka yapar gibi sözler söylerler.

Âşık ayakta sözünü söylerken onun oturduğu sandalyeye oturan biri olursa ona bir tarif verir. Tarif söylediği kişi de adet yerini bulsun diye bir miktar para takar âşığın sazına. Bazen de âşıklar dinleyicilere ceza verir. “Baylar, benim sizinle pazarlığım var, yoksa karışmam der. İyi dinleyin, konuşan bu kadar pul(para) verecektir. Mürgülüyen (uyuklayan) bir buçuk misli; uyuyan üç misli; bezciran (şaka/argo) altı misli pul verecektir” (Alptekin, 2005: 43).

Toy âşıkları kız evinde bir gece çalıp söylerler. Oğlan evinde erkek tarafının isteğine göre çalıp söylerler. Dinleyenler arasında saz çalıp söyleyebilen, bu işi amatörce yapanlar varsa onlar da âşıktan izin alıp bir “Ğana” da ben okuyayım diyerek çalıp söylerler. Âşıklar toplum dağılana kadar, bazen de sabaha kadar çalıp söylerler.

Hikâyeler genellikle bir gecede bitmez. Hikâyeci âşık hikâyenin münasip bir yerinde durur, dinleyicilere istirahat verir; hikâyemiz burda böylece galsın yarın ikisini gözölce annadım, der ve hikâyeyi o gece bitirir. Hikâyenin bu kısımlarına halk hikâyesi geleneğinde hikâyenin yatılacak yerleri adı verilmektedir. Ertesi gün hikâyeye başlamanın yine bir geleneği vardır, âşık sekiz veya on birli hece ölçüsüyle kendisinden doğaçlama olarak bir türkü okur ve meclise sorar: Dün gece nerede galmıştık (Alptekin, 2005: 44).

Toylarda birden fazla âşık varsa ikisi de aynı gün hikâye anlatırlar. Bir hikâyeyi iki âşık birlikte anlatmazlar; ama bazen bazı türküleri birlikte söylerler. Toya gelen âşıklar genellikle sevda, ayrılık, sevgiliye duyulan özlem, gurbet acısı, memleket özlemi, dostu sitem gibi konuları anlatırlar. Toylarda bulunan âşıklar birçok hikâye bilir ve anlatır. “Halk hikâyesi köy odalarında, kahvehanelerde bir anlatıcı tarafından anlatılan; bir takım tarihi şahsiyetlerin, âşıkların, halk arasında meşhur olmuş kahramanların maceralarını, aşk öykülerini dile getiren anonim hikâyelerdir”(Karataş, 2007: 189).

Âşıklar, çeşitli yörelerde katıldıkları düğünlerde, meclislerde, toplumlarda her zaman kendi eserlerinin yanında usta malı şiirleri de sazları eşliğinde icra etmiş, çeşitli halk hikâyelerini anlatmış ve türküler söylemiştir. Bu âşıklar her gittikleri yörede daha önce hiç kullanmadıkları, bilmedikleri, duymadıkları ezgileri de repertuarlarına eklemişlerdir.

Âşıkların her gittiği yerden yeni ezgiler alıp onları farklılaştırarak yeni diyarlara taşımaları; türkü icra edenlerin kendilerinin yorum yaparak türkülerde farklılık meydana getirmeleri; türkü dinleyenlerin, duyduklarını eksik ya da farklı öğrenmesi ve sonra da bu öğrenileni o farklılaştırılmış hâliyle icra etmeleri, türkülerin varyantlaşmasını sağlayan sebepler arasındadır (Daşdemir, 2014: 305).

Toylarda söylenen türkülerin yanında anlatılan destanlar da olmuştur. Bu destanlar toy esnasında âşıklar tarafından doğaçlama olarak ortaya çıkan destanlar olmaları bakımından önemlidir.

Düğün ve toy destanlarında düğüne katılan saygın kişiler ve düğünde olup bitenler konu edilirler. Bu tür destanların büyük bir çoğunluğu düğüne katılan âşıklar tarafından düğün eğlenceleri esnasında irticalen meydana getirilmiş olmalıdır. Bu tür destanlarda düğün sahibinin adı zikredilir ve düğüne gelen davetlilerin çokluğu ve aralarındaki önemli kişiler, kesilen kurbanlar, düğünde yapılan yarışmalar bu yarışmaları kazananlar ve eğlenceler, dağıtılan bahşişler ve miktarları, düğün yemeğinin zenginliği çoğu zaman örnekler verilerek anlatılır (Çobanoğlu, 2000: 58).

Gelin almaya giderken ya da gelirken âşıklar hiçbir zaman davulcular gibi çalıp türkülerini söylememiştir. Onların söyledikleri şiirler farklı özellikler ve isimler taşımıştır. “Baba evinden uğurlanan gelin kızın toyunda söylenen şiirlerden önemli bir kısmını ‘toy bastar’lar oluşturmaktadır. Bu tür şiirler toy ya da düğünün başında söylenen ölenlerdir” (Yakıcı, 2007: 361).

Arpaçay, âşıklık geleneğinin bütün değerlerini bünyesinde taşımaktadır. Gelmiş geçmiş büyük âşıklar orada yaşamışlardır. Arpaçay yöresinde yetişmiş birçok âşık toy âşıklığı yapmıştır. İliştili Âşık Fevzi de yörede yetişmiş olan en önemli âşıklardan biridir.

O da Arpaçaylı Âşık Mehmet Hicrani gibi, Âşık İlhami Demir gibi, Âşık Terhan İnan gibi, Âşık Gülistan Çobanoğlu gibi, Âşık Murat Çobanoğlu gibi, Âşık Maksut Feryadi gibi, Âşık Elvani gibi, Âşık Ali Rıza Ezgi gibi, Âşık Navruz Ali Çiçek gibi,

Âşık Şeref Taşlıova gibi toy âşıklığı yapmış ve toylarda bulunmuş hem kendi eserlerini hem de usta malı eserleri sazıyla seslendirmiştir.

Bu bölümde âşıklık geleneğinin icra ortamlarının başında gelen toyların geçmişteki ve günümüzdeki yeri ve önemi, icra şekilleri, icracıları derlenip incelenmiştir. Üçüncü bölümde de Âşık Fevzi Olgun' un hayatı ve âşıklığı incelenerek Âşık Fevzi Olgun'un gelenekteki yeri belirlenmeye çalışılacaktır.

3.ÂŞIK FEVZİ OLGUN’UN HAYATI VE ÂŞIKLIĞI

3.1.Hayati

3.1.1.Adı, Soyadı, Lakabı, Mahlası

Âşığın adı Fevzi, soyadı Olgun'dur. Türk halk şiirinde ve buna bağlı olarak âşıklık geleneğinde âşık/şairlerin isimleri yerine ikinci bir isim kullanmanın yani mahlas alma geleneğinin Türk kültüründe “ad alma” geleneği ile yakından ilgisi vardır (Özarslan, 2001: 117).

Türk kültüründe isim yanına sıfat ekleme geleneği toplum içinde özellikle belli bir fonksiyonu olan şahsiyetlere “lakap” veya “mahlas” adı altında İslamiyet'ten sonra da renk değiştirerek bugüne kadar devam ede gelmiştir. Türk şiirine Arap-İslam tesiriyle giren bu takma isimlere “mahlas” veya Türkçe “tamga”, “mühür”, “tapşırma” adı verilmektedir (Elçin, 1982: 48).

Mahlas geleneği Türk edebiyatına İran'dan gelmiştir. İslam öncesi ve sonrası Arap edebiyatında da bu gelenek vardır (Meydan Larouse, 1990: 239). Mahlas sözcüğü çeşitli sözlüklerde hep birbirlerine yakın olarak tanımlanmaktadır. “Bir şairin asıl adından başka edebiyatta kullandığı isimdir” (Mevlevi, 1973: 94). “Bir kimsenin ikinci adı. Takma ad” (Karaalioğlu, 1975: 214). “Eskiden şairlerin yapıtlarında kullandığı takma ad”(Develioğlu, 1986: 678). “Takma ad, lakap. Divan ve saz şairlerinin söyledikleri, yazdıkları eserlerde kullandıkları, sonradan uydurulmuş takma adlar” (Karataş, 2007: 301).

Âşıklar geleneğe uygun olarak kullanacakları mahlâsı üç yolla bulurlar. Bunlar:

- 1-Mahlâsı kendi seçerek alma.
- 2-Bir usta âşıktan, imam, pir veya mürşidden alma
- 3-Rüyasında bade içerek alma.

Âşık Fevzi Olgun da mahlasını bu üç yoldan ilkiyle bulmuştur. Âşık, mahlâsını kendisi seçerek almıştır. Fevzi Olgun mahlâs olarak ismini kullanmaktadır. Âşık edebiyatında kendi ismini kullanan pek çok âşık olduğu gibi âşığın yaşadığı ve

yaşamakta olduğu Arpaçay yöresinde de Sosgertli Âşık Ali Rıza Ezgi, Âşık Navruz Ali Çiçek gibi âşıklar da mahlâs olarak kendi isimlerini kullanmaktadırlar.

Âşık yörede bugüne kadar kendinden başka Âşık Fevzi olmadığı için mahlâs kullanma gereği duymamıştır. Âşık Fevzi Olgun, Arpaçay ilçesine bağlı İlişti köyünde uzun zamandır yaşadığı için ona İliştili Âşık Fevzi de denilmektedir.

3.1.2. Doğum Yeri, Doğum Tarihi

Âşık Fevzi Olgun, 4 Ekim 1947 tarihinde Kars'ın Arpaçay ilçesine bağlı Göldalı (İlişti) köyünde dünyaya gelmiştir. Âşık Fevzi Olgun adeta âşıklığın harmanı olan bir geleneğin, bir çevrenin içinde doğmuştur. Âşık 1967 yılında askerdeyken Çorlu Askeri Hastanesinde yatarken yazdığı “Turnalar” adlı şiirinde şöyle seslenir:

Kalkın turnam kalkın buradan çekilin

Yönünüz doğuya gidin turnalar

Edirne'den kalkıp yüksel havaya

Bizim ele doğru gidin turnalar

İstanbul büyüktür, gezin bir zaman

Tophanede vermiyorlar hiç aman

Eskişehir güzel, dağları duman

Gidin oraları görün turnalar

Ankara'dan çıktın önde Kayseri

Pastırmaya meraklıdır oranın yeri

Orada yüksekte uç turnam bari

Oldukça havadan uçun turnalar

Kayseri'den çıktın yönün ne yana

Doğrudur yolunuz uğramaz kana

Divriği'den çıkıp aş Erzincan'a

Orada bir gece yatın turnalar

*Erzurum'a varın güzel yaylalar
Etrafını sarmış dağlar ovalar
İçinde oturur beyler ağalar
Gidin onları görün turnalar*

*Erzurum'dan çıktın gidersin Kars'a
Önünüze gelir dağ, orman, arsa
Sarıkamış, Selim hep ne ki varsa
Gidin teker teker turnalar*

*Kars, Digor, Kağızman, Tuzluca, Iğdır
Sizin aşacağınız Ağrı Dağıdır
Daha sol tarafta Arpaçay vardır
Onunda üstünden geçin turnalar*

*Susuz'dan çıkınca gidin Göle'ye
Benden selam edin nazlı silya
Korkmayın başınız girmez belaya
Orada avaz avaz ölüin turnalar*

*Şafşat, Posof, Damal'larda gezersin
Ardahan dağını aşar bezersin
Çıldır'ın Gölüne iner yüzersin
Orada bir zaman yatın turnalar*

*Doğruiyol nahiyemdir gezin bir zaman
Kızıilverana nın hali pek yaman
Size adres verir sorun Kamervan
Orda bir ahvale yetin turnalar*

*Âşık Fevzi der ki yazayım name
Okuyun adresi siz gidin köye
Göldalı köyünde kenar bir eve
O nazlı sılama görün turnalar(20)*

3.1.3.Ailesi, Soyu, Akrabaları

3.1.3.1.Baba Tarafı

Âşığın babasının adı Muhtar'dır. Âşık, ailesinin büyük ve tek erkek çocuğudur. Kendisinden küçük iki kız kardeşi daha vardır. Ortanca kız kardeşini bir kaza sonucu kaybetmiştir. Babasını da küçük yaşta kaybetmiştir. Aşığın baba tarafından soyu Kürt soyuna dayanmaktadır. Âşığın dedesi (babasının babası) Çıldır ilçesinin İlişti köyüne (Şimdi Arpaçay ilçesine bağlı Göldalı köyüdür) göçüp yerleşmiştir.

3.1.3.2.Anne Tarafı

Âşığın annesinin adı Sehergül'dür. Âşığın annesi Gümrü Akbaba nahiyesinde 1921 yılında doğmuştur. 1928'de Türkiye'ye gelmiştir. Eğitimi yoktur.

3.1.4. Öğrenim Durumu

Âşık, ilkokulu köyünde okur. İlişti İlkokulunu beş senede bitirir. Babasını da küçük yaşta kaybetmiştir. İlkokuldan sonra evlerinin geçimi ona kaldığı için ve çok sıkıntılı günler geçirdiği için eğitimine ilkokuldan sonra devam edememiştir.

3.1.5. Askerliği

Âşık 1967 yılında askere gitmiştir. Acemi birliğini Ankara Etimesgut'ta yapan Âşık Fevzi dağıtımı yapıldıktan sonra usta olarak Edirne'de askerliğini tamamlamıştır.

3.1.6. Geçim Durumu, İşi

Âşık, 1982 yılına kadar Göldalı köyünde yaşamıştır. 1982'de İznik kazasına göçmüştür. Burada kendi deyimiyle neredeyse her işte çalışmıştır. Ağır vasıta şoförlüğü, inşaat müteahhitliği gibi işler bunlardan birkaçıdır. İznik'te bir firmada müdürlük yapmıştır.

Asıl mesleği serbest meslektir. Geçimini çiftçilik yaparak sağlayan âşık, halen de çiftçilikle uğraşmaktadır. Saz çalmak, şiir yazmak da yapmış olduğu işler arasındadır. 1958 yılından bu yana da saz çalmaktadır.

3.1.7. Ailesi

3.1.7.1. Evliliği

Âşık Fevzi Olgun 1966 yılında Aslı Hanım ile evlenmiştir. Evlendiğinde kendi 19, eşi 13 yaşındadır. 1953 doğumlu olan eşi Aslı Hanım Kars iline bağlı Selim ilçesinin Bağburt köyünden İlişti köyüne gelin gelmiştir. Aslı Olgun âşığın tek eşidir.

3.1.7.2. Çocukları

Âşığın, eşi Aslı Hanım'dan beş çocuğu olmuştur. Bu çocukların dördü erkek çocuğu ve biri de kız çocuğudur. Oğullarından biri Özbekistan'da çalışmaktadır.

3.1.8. Katıldığı Tarikat, Zümre

Âşık Fevzi Olgun, âşıklığı boyunca hiçbir tarikata, zümreye katılmamıştır.

3.2. Sanatı ve Edebi Kişiliği

3.2.1. Âşıklığa Başlama

Âşıklar geleneğe bağlı olarak şu şekilde yetişmektedirler:

1. Buldukları sosyal çevrelere göre yetişip âşık olma

2. Kendi çabaları ya da çeşitli etkilerle yetişip âşık olma. Âşıkların buldukları sosyal çevrelere göre yetişip âşık olmalarıyla ilgili Güney şunları ifade etmiştir:

Doğdukları yerlerin de, gezip dolaştıkları yerlerin de izlerini taşırlar ama asıl ayırıcı nitelikleri yerleştikleri, yetiştikleri sosyal çevrelerden gelir. Daha çok o çevrenin, o zümrenin geleneklerine bağlanırlar; onların görüşlerini, duyularını ifade ederler (Güney, 1971: 254-255).

Yapılan sınıflandırma ve değerlendirme çalışmalarının sonucunda âşıklar şu şekilde gruplandırılmaktadır:

- a. Din ve tasavvuf ortamında yetişen âşıklar
- b. Köy ortamında yetişen âşıklar
- c. Kasaba ve şehir ortamında yetişen âşıklar

- ç. Asker ve Yeniçeri muhitinde yetişen âşıklar
- d. Göçebe çevrelerde yetişen âşıklar.

Âşıkların, toplum tarafından sınıflandırılmasında âşıklığa başlama şekilleri etkili olmuştur. “Halkımız âşıkları iki bölüme ayırılır. Bunlardan Badeli-Hak Âşık'ı denilen tipler, birinci sınıfa teşkil eder. İkinci sınıf âşıklar ise “usta malı” dinleten, yani birinci sınıf âşıkların eserlerini nakleden saz ustalarıdır”(Özder, 1965: 7).

Kendi çabaları ya da çeşitli etkilerle âşık olmayı şu şekilde sınıflandırabiliriz:

- a. Çırak olarak âşıklığa ulaşma(Usta-Çırak Geleneği)
- b. Sazlı-sözlü ortamda bulunarak âşık olma
- c. Rüya sonrası âşık olma (Bade içme)
- ç. Manevi etki sonucu âşık olma
- d. Dert ve sevda nedeniyle âşık olma
- e. Diğer nedenlerle âşık olma.

Günümüzde âşıklığın görev ve etkilerine çağdaş bir yaklaşımla bakmanın zamanı gelmiştir. Günümüzde artık pir elinden dolu içen âşıkların çağı geçmiştir (İvgin, 1995: 32).

Bilindiği üzere her âşığın başından çeşitli olaylar geçer. Kimi âşık gönül yarası çeker kimi hasretlik acısı çeker. Kimisi de kendi yurdundan, kendi ailesinden uzakta, gurbette çalışmak zorundadır. Bu sebeplerden ötürü efkârlanır, duygularını sazın tellerine döker. Kimi âşığın başından tuhaf ve komik bir olay geçer, buna türkü yakar, çalar söyler. Âşık Fevzi Olgun'un âşık olmasında, kendini yetiştirmesinde bu sebeplerden birkaçı etkili olmuştur. Öncelikle Âşık Fevzi Olgun'un âşık olmasındaki etkenlerin başında köy ortamında yetişmesi etkili olmuştur.

Asıl Halk edebiyatı zevkine daha yakın, başka bir ifade ile içinde yetiştikleri ve kendisine hitap ettikleri köylü sınıfının duygularına ve telakkilerine tercüman olmak mecburiyetinde bulunan bu köy ve aşiret şâirleri, klasik şiir tesirinde ve aruz ölçüsünden oldukça uzak kalmışlardır (Köprülü, 1972: 160).

Bilhassa Orta ve Doğu Anadolu'nun kapalı muhitlerinde yaşamış olan, şehirlerle teması az bulunan saz şairlerinde köylülük hiç bozulmamıştır. Âşık Fevzi Olgun'un şiir yazmaktaki amacı köyünü ve halkını gelecek nesillere aktarmaktır. Kendi köyünün insanlarının samimi, cesur, bağlı, içten, çalışkan, inançlı bir toplum olduklarına inanır. Kendi köyüne ve halkına karşı sonsuz bir sevgi, saygı ve hayranlık duymaktadır. Âşık Fevzi Olgun'un âşık olmasındaki etkenlerden biri de biraz ileride daha fazla ayrıntılı bir biçimde ifade edeceğimiz usta-çırak geleneğidir. Dayısı olan Rüstem Alyansoğlu'ndan oldukça etkilenmiştir.

Yaşar Reyhani ve Âşık Şenlik sanatlarından etkilendiği ve örnek aldığı âşıklardır. 1958 yılından bu yana saz çalmaktadır. Genellikle sazıyla kendi eserlerini icra etmektedir. Bunların yanında Âşık Reyhani'ye ve Âşık Şenlik'e ait eserleri de okumaktadır. Bir kişi maddi sıkıntı, bedeni bir arıza, sevdiklerinin gurbette olması, çocuğunun ya da sevdiği birinin ölümü, sevdalandığı birine kavuşamama gibi nedenlerle dert sahibi olup çileli bir hayat geçirir, bu çileli hayat onu yeteneği ölçüsünde şiire yöneltip âşık olmasına neden olur. Âşık Fevzi Olgun'un âşık olmasında çekmiş olduğu dertler ve sevda da etkili olmuştur. Bu duygular âşığın on beş yaşında çektiği sevda, Özbekistan'da çalışan oğluna olan hasretlik, kız kardeşinin kaza sonucu ölmesinden duyduğu acı gibi duygulardır.

1960'ta babamı kaybettim. Okumak istiyordum; ama maalesef yokluktan okuyamadım. Anam ve iki kız kardeşim benim çalışıp onlara bakmamı bekliyordu. Âşık ya dert ya da sevda çekmesi lazım ki bu mesleği daha ileri götürsün. İşte ben dert, keder içinde yaşadım. Her şeyimi köyümün halkına ve köyüm İlişti'ye (Göldalı'na) borçluyum (F. Olgun, kişisel görüşme, 16 Haziran 2009).

Tarih 1960 yılında

Felek darbesini vurdu ha vurdu

Yeni fidan iken kendi dalımda

Kader dallarımı kırdı ha kırdı

*Yaş on iki dedi okulum bitti
Tutunacak dalım elimden gitti
Hayatın gemisi denizde battı
Şaşkın dalga ona vurdu ha vurdu*

*Fakirlik bizimle akraba oldu
Yıllarca eğlendi hep bizde kaldı
Gitmedi bir türlü başa dert oldu
Yıllarca eğlendi kaldı ha kaldı*

*Artık işin hiç şakası kalmadı
Bu hayatın bir manası kalmadı
Anladım ki dost vefası kalmadı
Bu alem bir zaman sürdü ha sürdü*

*Dostlarımız bizden kenar çekildi
Kara talih bahçemize ekildi
Anamın genç yaşta beli büküldü
Kardeşlerim boynunu burdu ha burdu*

*Artık kaptan olup gemiye geçtim
Hep dalgalı şaşkın denizler aştım
Bir zamanlar haksızlıklarla savaştım
Bunu bütün dostlar gördü ha gördü*

*Bazıları uğraştılar kastıma
Az kaldı ki saman tepe postuma
Anam kanadını gerdi üstüme
Oda göreceğimi gördü ha gördü*

*Çalıştık uğraştık temeli attık
Bazen tok görüldük bazen aç yattık
Sağ olsun dostların hepsini tarttık
Mücadele hayatı sürdü ha sürdü*

*Cesaretim damarımda dolaştı
Bu ne çile idi bu ne savaştı
Sazım elde benim ile dolaştı
Mızrap ona dertli vurdu ha vurdu*

*Bu hayat yolunu böyle tutunca
Stres, üzüntüyü biraz atınca
Fevzi vatan borcu gelip çatınca
Kışlanın yolunu tuttu ha tuttu(26)*

3.2.2. İcra Ortamları

Âşık edebiyatında sazın çok önemli bir yeri vardır. Toplum âşıkla sazı ayrılmaz bir bütün olarak görür. Düğünlerde, kahvelerde, sazın ve sözün olduğu ortamlarda yetişen genç kendisi de ilgi gören usta âşıklara özenip saz çalmaya heveslenip saz öğrenir. Zaman içerisinde o da bir âşık olarak çalıp söylemeye başlar. Âşık Kelami, Kenani, Zakir gibi birçok âşık, icra ortamlarında bulunarak âşıklığa ilk adımlarını atmıştır (Kaya, 1989: 47-48). Köy odalarında, düğünlerde şiirler okuduğunu, atışmalar yaptığını ve bütün bu ortamlarda sazın olduğunu belirten Âşık Fevzi Olgun seyirci karşısında şiirler okuduğunu, bu ortamların düğün havasında yaşandığını anlatmaktadır.

3.2.3. Usta-Çırac İlişkisi

Türk kültür hayatında önemli bir yere sahip olan âşıklık geleneğinin Türk kültürünü yansıtması bakımından önemli bir zorunluluğu da âşıkların yalnızca çalıp söylemeye dayanmayan, usta âşık tarafından öğretilmesi gereken bir iş olmasıdır. Bir kişinin âşık olarak nitelenebilmesi için çağlar boyu gelişen geleneğe ve geleneğin kurallarına uyması gerekmektedir (Kaya, 1994: 53-54).

Pir elinden bade(sembolik bir dolu)içip badeyi güç kaynağı olarak gören âşıkların dışında; âşık, ustasının dizi dibinde dil ve tel eğitiminden geçerek usta-çırak geleneğine göre yetişir. Çırac olarak âşık olma evresi aslında doğrudan çıraclık için bir başlama nedeni değil, âşıklık için bir başlama nedeni değil; âşıklığa başladıktan sonra oluşan bir dönemdir.

Âşık olma istidadına haiz olan bir gencin münasip bir üstada ser vermesi ve mahlâs aldıktan sonra ona destur alıncaya kadar hizmet etmesi lazımdır. Sazı öğrenmek ve yüzlerce usta malı ezberlemek ve âşık tarzlarını tamamen vakıf olmakla iş bitmiş değildir. İlham ufuklarını genişletmek, irtical kudret ve kabiliyetini arttırmak için diyar diyar gezmek de bir ihtiyaçtır (Ozanoğlu, 1940: 21-22).

Âşık Fevzi Olgun kendi köyündeki Çopuroğlu Mehmet dededen ve Kamervanlı (Çanaksulu) Mikail Aslan'dan makam öğrenmiştir. Mehmet Çopuroğlu'nun çıraklığını yirmi yıl, Mikail Aslan'ın çıraklığını sekiz yıl yapmıştır. Calalı (Doğruyol köylü) Âşık Hüseyin dedesidir. Dedesi olan Calalı Âşık Hüseyin, Âşık Şenlik'in çıraklığını yapmıştır. Yine Kars'ın ünlü âşıklarından Rüstem Alyansoğlu âşığın dayısıdır. Rüstem Alyansoğlu'ndan da etkilenmiştir. Yaşar Reyhani ve Âşık Şenlik sanatlarından etkilendiği ve örnek aldığı âşıklardır. Âşık, Yaşar Reyhanî'ye bir şiirinde şöyle seslenir:

*Sana selam olsun Yaşar Reyhani
Sen yaşlandın, meydan çakalla doldu
Döndü de dolaştı bu kötü kader
En sonunda geldi seni mi buldu*

*Tarihe göz attım unutmam seni
Yok, İlhami Demir Mevlüt İhsani
Sabri Şimşekoğlu genç ozan hani
Onunda genç yaşta gülleri soldu*

*Bu ozanlar hiç çıkar mı rüyadan
İçmişler badeyi, aşkı deryadan
Koskoca Mahsuni göçtü dünyadan
Ebediyen onun yeri boş kaldı*

*Fevzi der bu dünya karalı aklı
Çok insanlar yaşar ciğeri dağlı
Sanki yaşamamış hiç Alyansoğlu
Sonunda bacanak canını aldı(77)*

3.2.4. Saz

İçinde yetiştiği gelenekte saz çalmanın çok önemli olduğunu, toplumun âşıkla sazi özdeş gördüğünü, âşığı sazsız düşünemediği, âşıklığın en önemli emaresinin, işaretinin saz çalıp şiir yazmak olduğunu söyleyen Âşık Fevzi Olgun da katıldığı her yerde şiirlerini ya da usta malı şiirleri sazını çalarak söylemektedir.

Âşık Fevzi derde gama dalınca,

Dertli mızrabını ele alınca,

Üslubun karışır sazi çalınca

Dünyadan bir lezzet alamıyorum (F. Olgun, kişisel görüşme, 16 Haziran 2009).

3.2.5. Mahlas

Âşıklık geleneği içinde doğrudan usta-çırak ilişkilerini ele alıp inceleyebilen bazı önemli çalışmalar yapılmıştır. İhsan Ozanoğlu'nun “Âşık Edebiyatı” adlı eseri bu konuda yapılan çalışmalar arasında önemli bir yere sahiptir. Bu çalışmasında İhsan Ozanoğlu bir âşık adayının âşıklığa yönelmesini, başlamasını, yetişmesini, çırağın usta bir âşık oluncaya kadar geçirdiği safhaları ele almıştır (Ozanoğlu, 1940: 70).

Mehmet Yardımcı'nın “Halk Şiirinde Bade İçme, Mahlas Alma ve Usta Çırak Gelenekleri” adlı makalesinde âşıklık geleneklerinden mahlas alma konusu ele alınmıştır (Yardımcı, 1993: 2-16). Âşık mahlâsını kendisi seçerek almıştır. Fevzi Olgun mahlâs olarak ismini kullanmaktadır. Âşık edebiyatında kendi ismini kullanan pek çok âşık olduğu gibi âşığın yaşadığı ve yaşamakta olduğu Arpaçay yöresinde de Sosgertli Âşık Ali Rıza Ezgi, Âşık Navruz Ali Çiçek gibi âşıklar mahlâs olarak kendi isimlerini kullanmaktadırlar. Âşık yörede bugüne kadar kendinden başka Âşık Fevzi olmadığı için mahlâs kullanma gereği duymamıştır. Âşık Fevzi Olgun, Arpaçay ilçesine bağlı İlişti köyünde uzun zamandır yaşadığı için ona İliştili Âşık Fevzi de denilmektedir.

3.2.6. Ustahğı, Yetiştiriciliğı

Âşığın şiir yazmaktaki ve söylemekteki amacı köyünü ve halkını gelecek nesillere aktarmaktır. Kendi köyünün insanlarının samimi, cesur, bağlı, içten, çalışkan, inançlı

bir toplum olduklarına inanır. Kendi köyüne ve halkına karşı sonsuz bir sevgi, saygı ve hayranlık duymaktadır. Âşığın, halkına ahlak ve edep konusunda emsal teşkil ettiğini, halkına ahlak ve güzel yaşama öğütleri vermesi gerektiğini vurgulayan Âşık Fevzi Olgun'un bu hassasiyeti bir şiirinde şöyle göze çarpmaktadır:

*Haksız olup dostum haklıya çatma
Hatalı külhanlık ne işe yarar
Bir bakmışsın zarar sarmış her yanı
Sonradan pişmanlık ne işe yarar*

*Dostuna dost diye sadakatli ol
İmanına sağlam itikatlı ol
Eğer sultan isen adaletli ol
O haksız sultanlık ne işe yarar*

*Güçlüysen yoksula eyleme eziyet
Kâmil kişilerde çok olur meziyet
İlime önem ver irfana kıymet
İlimsiz irfanlık ne işe yarar*

*Çek Âşık Fevzi çek aşkın yayını
Dünyada aldın her şeyden payını
Felek sana yaptı türlü oyunu
Boş oyunbozanlık ne işe yarar(81)*

Âşık Fevzi Olgun, âşıklığa yeni başlayan bir âşığın ilkin divan (nasihat- telkin) okuması gerektiğini vurgulamaktadır. Âşık Fevzi Olgun'un ilk ve şimdilik tek çırağı, öğrencisi Erzurumlu Aydın Yeşil'dir.

3.2.7. Bildiği Âşık Havaları

Arpaçay, hem merkezi hem de köyleriyle âşık tarzı şiir geleneği anlamında günümüzde de Doğu Anadolu Bölgesi ölçeğinde ve ülkemiz bağlamında en üretken ve en canlı yöredir. Yöredeki âşıklar tarafından yazılan ve yine onların sazları eşliğinde söylenen şiirlerin türleri, şekilleri ve ezgileri çok çeşitlilik arz etmektedir. Kars ve çevresinde usta âşık diye bilinen icracıların hemen hemen hepsi âşık

havalarını bilen ve bunların çoğunu çalıp söyleyebilenlerdir (Gökşen, 2013: 16). Arpaçay ve çevresinin günümüz âşıklarından olan Fevzi Olgun, bilinen âşık havalarının çoğunu çalıp söyleyebilmektedir. Âşığın çalıp söyleyebildiği bu âşık havaları da şunlardır:

Sümmani makamlar, Emrah makamları, Köroğlu Çamlıbel, Köroğlu Kars, Mereke divanı, Şahnazı divanı, Yerli divanı, Osmanlı divanı, Sümmani divanı, Cıgalı tecnis, Çıldır divanı, Çıldır güzellemesi, Şöreyel güzellemesi, Karacı, Gurbeti, Hoşdamağ, Memmet bağır, Sultani, At üstü, Mansırı, Diligam, Azerbaycan diligamı, Zarıncı, Guba Kerem, Yanık Kerem, Kerem güzellemesi, Civan öldüren, Bala Memmet, Meşti Rüstem, Tecnis, Muğana Ceylan, Celili, Dübeyit, Kaçak Nebi, Sarıtel, Muğammes, Köroğlu Ayvaz, Kızıroğlu, Nahçıvani, Segah, Yaralı Mahmut, Merdanoğlu, Kahramanı, Süsenberi, Hicrani, Sarı köynek, Ay minare, Garibi, Keçecioğlu, Gevheri, Şarabanı, Yetimi şikastası, Karabağ şikastası, A Gaynana, Gülebeyi, Seyrani Makamı, Arpaçayı aştı taştı, Keşişoğlu, Derbeder, Çobankere, Sefil Baykuş, Yerli makamları.

3.2.8. Atışma Yönü

Âşığın atışma yönü de kuvvetlidir. Âşık Arif Şahin ile aralarında bir atışma geçmiştir. 1973 yılında Rüstem Gazi'nin kızı Kadriye, Erzurum'un Olur kazasında ebedir. Âşık Fevzi'nin annesi de onun yanında kalmaktadır. O dönemler Âşık Fevzi köyde berberlik yapmaktadır.

Bir akşam Oruçoğlu Hacı Veli adındaki yaşlı bir amcanın evine komşular toplanmıştır. Âşık Fevzi de o gece o eve gidenler arasındadır. Kendisinden komşuları tarafından bir türkü söylemesi istenmiştir. O da askerde yazdığı “Turnalar” adlı türküsünü söylemiştir.

O köyde çok sevilen Oruçoğlu Sabri Şahin diye biri, Oruçoğlu Hacı Veli amcanın evinde olan bitenleri kendi evinde anlatmıştır. Onun da Arif diye bir oğlu vardır. Arif duyduklarından sonra Âşık Fevzi'yi kafasına takmıştır. Âşık Fevzi bir gün Oruçoğlu Hacı Murtaza amcayı tıraş etmek için onlara gitmiştir. Daha içeri girer girmez Arif elinde saz yaptığı sopayla karşısına dikilmiştir. Seninle atışacağım âşık, demiştir.

Bilindiği gibi sözlü kültür ortamındaki âşıklık geleneği içinde sistematik bir yapı özelliği taşıyan âşık fasıllarının belli icra düzeni ve seyri vardır. Bugün Doğu Anadolu Bölgesinde özellikle Erzurum ve Kars çevresinde yaşayan âşıklar ve halk arasında “atışma”, “deyişme” , “karşılaşma” veya “karşı beri”(Kırzioğlu 1962) gibi adlar alan sistemli deyişmeler mevcuttur. Bu fasılların temel özelliği en az iki âşığın dinleyici huzurunda veya herhangi bir yerde karşı karşıya gelerek, birbirlerini sazda ve sözde belli prensipler içinde denemeleri esasına dayanmasıdır (Günay, 1992: 47).

Âşık Fevzi, Arif tarafından yapılan bu cesurca daveti severek kabul etmiştir. Sazına ve sözüne güvenen Fevzi, karşısındaki kendine güvenen genci fazla gözünde büyütmeden onun söze başlamasına müsaade etmiştir. Arif'in Âşık Fevzi' ye ilk sözü şu olmuştur:

*Âşık seni âşık gördüm
Elinde bir kaşık gördüm
Bilmiyorum ne yemişin
Ağzını bulaşık gördüm (F. Olgun, kişisel görüşme, 28 Temmuz 2010).*

Âşık Fevzi bu arada çok kızmıştır. Arif Âşık Fevzi'ye fırsat vermeden yine başlamıştır söze:

Arif *Dinle âşık dinle benim sözümü
Sedam her tarafa aştı duydun mu
Yaşım dört ile beş içtim badeyi
Bütün âlem bana şaştı duydun mu*

Âşık Fevzi *Görmedim dünyada böyle mucize
Gönül celallendi coştı duydun mu
Yakam verdim bir çocuğun eline
Yolum şimdi sarpa düştü gördün mü*

Arif

*Ben asla korkmazdım hiçbir âşıktan
Şimdi kepçe küçük olmuş kaşıktan
Ben ananı salar iken beşikten
Anan yuvarlandı düştü gördün mü*

Âşık Fevzi

*Temel attım felek yıktı binamı
Olan keçi karıştırma anamı
Ben dünyeyin gördüm senin nineni
Kafasına kalak uçtu gördün mü*

Arif

*Ben Arifim söz söylerim sinemden
Olan deve ne istersin ninemden
Altı aydır haber gelmez anandan
Erzurum'da Laza kaçmış duydun mu*

Âşık Fevzi

*Haber aldım Erzurum'dan Konya'dan
Anamın haberi geldi Ünye'den
Dediler ki âşık Fevzi dünyadan
Kervanı yüklendi göçtü duydun mu (F. Olgun,
kişisel görüşme, 28 Temmuz 2010).*

Âşığın, çırağı olan Âşık Aydın Yeşil ile de bir atışması bulunmaktadır. Bu atışmada çırağın ustasına hitaben söylediği dizelerde, atışmanın geleneğinden doğruluktan ayrılmamaya kadar birçok konuda ustasına karşı bir uyarı havası göze çarpmaktadır. Âşık Fevzi de çırağının bu cesaretli sözleri karşısında tecrübesini ve maharetini göstermiştir. Arkasından konuşmaması gerektiğini bir gün onun da arkasından konuşulabileceğini Yeşil'e mısralarıyla anlatmıştır.

Âşık Aydın Yeşil

*Atışma yaparken usulünde git
Belki muammalı konuşan olur
Tut Hakk'ın ipini çıkma yolundan
Hâk yolundan çıkan perişan olur*

Âşık Fevzi Olgun

*Rastgele meydana sürme atını
Ola ki seninle yarışan olur
Her ne söyler isen yüzüme söyle
Senin de arkandan konuşan olur*

Âşık Aydın Yeşil

*Nefsine hakim ol yüceyim deme
Gündüzün ardından geceyim deme
Sen kendi kendine hocayım deme
Bakarsın bir fetva danışan olur*

Âşık Fevzi Olgun

*Sakın sen oturma o cahil ile
Mecliste birlik ol sen ehil ile
Elbet bir gün güneş doğar zelile
Mevlam fırsat verir ürüşan olur*

Âşık Aydın Yeşil

*Ara yerde şimdi olur mu böyle
Aydın der sözün özünü söyle
Aşka düşenlere dur dikkat eyle
Mutlaka yüzünde bir nişan olur*

Âşık Fevzi Olgun

*Dost dostun sözüne asla darılmaz
Âlimle yürüyen yolda yorulmaz
Fevzi der insanlar hatasız olmaz
Mücevher üstünde zer nişan olur (F. Olgun,
kişisel görüşme, 28 Temmuz 2010).*

3.2.9. Diğer Âşıklarca Bilinip Tanınması

Karşlı âşıklardan; Âşık Çobanoğlu'nun, Âşık Şeref Taşlıova'nın, Âşık Rüstem Alyasoğlu'nun, Mehmet Çopuroğlu'nun, Mikail Aslan'ın, Calalı (Doğruyol köylü) Âşık Hüseyin'in kendisini tanıdığını söylemektedir.

3.2.10. Aldığı Ödüller

Âşığın kazandığı herhangi bir derece ya da ödül bulunmamaktadır.

3.2.11. Hakkında Yazılan Yazılar, Şiirlerinin Yayımlandığı Dergiler

İzmit Belediyesi Yerel Haber'e konu olmuştur. Yüzün üzerinde şiiri vardır. Eserleri Atilla Şahin tarafından “ Göldalı'ndan Esintiler” ismiyle bir kitap haline getirilmiştir. Yazarın pek çok şiiri Doğuş gazetesinde ve başka gazetelerde yayımlanmıştır. Kaset doldurmamıştır.

4.ÂŞIĞIN ŞİİRLERİNİN İNCELENMESİ

4.1. Şiirlerin Yapısal Özellikleri

4.1.1. Şiir Şekilleri

Âşık tarzı şiirlerde biçim meselesi tür konusunda olduğu gibi hala netlik kazanmamış, tartışmalı bir konudur. Bu tarz şiirler incelendiğinde mani ve koşma gibi temel türlerin oldukça fazla kullanıldığı görülmektedir. Günümüzde âşık tarzı şiirin nazım türünü ve nazım şeklini tanımlayan farklı yaklaşımlar ve çalışmalar mevcuttur.

Âşık şiirinde şekil ve tür konusunda iki farklı düşünce olduğunu söyleyebiliriz. Bunlardan ilki âşık şiirinde nazım şeklinin olmadığıdır. Bu fikri savunan araştırmacılara göre âşık şiirinde şekil ve tür hemen hemen aynı anlamlara gelen kavramlardır ve hepsi için 'tür' ifadesi kullanılır. Diğer bir düşünce ise koşma ve mâni olmak üzere iki nazım şeklinin olduğu ve diğerlerinin de bu iki ana şekilden türediğidir. Özellikle mâni ve koşma artık neredeyse her araştırmacı tarafından kabul edilen âşık şiiri nazım şekilleri olmuştur. Bunun yanında hala, nazım şeklinin olmadığını savunan araştırmacılar da vardır. Konu ile ilgili görüş bildiren çoğu araştırmacının kabul ettiği tek ortak nokta ise şekil ve tür ayrımı yapılacaksa ezginin de dikkate alınmasıdır (Balkaya, 2012: 118).

4.1.1.1.Koşma

Âşık tarzı Türk şiirinin en çok kullanılan nazım şeklidir. Çoğunlukla on birli hece kalıbıyla yazılan ve kafiye düzeni abab-cccb-dddb ya da aaab-cccb-dddb olan, dörtlükler halinde yazılan; dörtlük sayısı genellikle üç ile beş –daha fazla dörtlükten oluşanları da vardır- olan nazım şeklidir (Balkaya, 2017: 38). Âşık Fevzi'nin çalışmada yer alan şiirlerinin çoğu koşma nazım şekliyle oluşturulmuştur. Şiirlerinde bu nazım şeklinin abab-cccb-dddb kafiye düzenini kullanmıştır.

*Dinle sözlerimi vefasız dostum
Hasretin bağırimi ezdi gelmedin
Bir bağmana teslim ettim bağıımı
Vakitsiz bağıımı bozdu gelmedin
Senin için düştüm gurbet eline
Senin derdin itti beni ölüme
Azrail kalemi aldı eline
Ölüm fermanımı yazdı gelmedin
Durdu namazıma sevdiğim canlar
Üzerime toprak attı mihmanlar
Çiğnedi geçtiler zalim düşmanlar
Kabrimin üstünde gezdi gelmedin
Fevzi derdin yazdı sazın teline
Baksan bu dünyanın garip haline
Eller kazma kürek aldı eline
Yâdlar mezarımı kazdı gelmedin (28)*

4.1.1.2.Destan

Nazım şekli olarak destanlar, büyük ölçüde koşmaların özellikleriyle benzerlik göstermektedir. Aralarındaki fark, işledikleri konulardan ve dörtlük sayılarından kaynaklanmaktadır. Koşmalar genellikle üç, dört ya da beş dörtlükten oluşturulurken destanlar en az beş dörtlükten en fazla da sayısız dörtlükten ya da bentten oluşturulmaktadır. Uyak düzenleri koşmanıniki ile çoğunlukla aynıdır. Koşmalar sevgi, aşk, gurbet gibi konuları işlerken destanlar toplumların geçmişinde iz bırakan, hafızalarında yer eden ve onları derinden etkileyen; onları kimi zaman üzen kimi zaman gülümseten olayları konu edinir. Âşık Fevzi'nin de yazdığı birçok destan bulunmaktadır.

*Dinlesin yarenler canı gönülde
Bizim elin neleri var neleri
Bahar gelip o dereler çoğlunca
Hele hele neleri var neleri*

*Berdelecüz gelir karlar yağardı
Goyun guzulardı, inek doğardı
Nevruz gecesinde gençler gorğa yığardı
Daha daha neleri var neleri*

*Çilik çubuk oynuyardık hırmanda
Bir acayip şey olardı insanda
Çüt ekerdik o 23 Nisan'da
Hele hele neleri var neleri*

*Hodak öküz sürer majgal çütü tutardı
Yorgun öküz hagoslarda yatardı
Satançılar düzde meyve satardı
Bizim elin neleri var neleri*

*Kuşebbeği aşı olar baş tacı
Eveliknen cincar dertler ilacı
Yarpız gurudardı, Şahsenem bacı
Daha daha neleri var neleri*

*Bir bakmışsın al yeşildir yaylalar
Çıkar gız gelinler, orda yaylarlar
Köpüklü sütlerle dolar kovalar
Hele hele neleri var neleri*

*Kiraz satan gelmez miydi yaylaya
Haber verin derdik Fatmâ halaya
Fiyat koysun teraziye, kiloya
Bizim elin neleri var neleri*

*Bir zaman dağ denir, biri zaman aran
Yayla zamanında olur gar boran
Atkulağı, gımı bir de baldırgan
Daha daha neleri var neleri*

*O zaman köyümde vardı bir heves
Kımı turşusu goyardı herkes
Bıçağı al derelerden baldırganı kes
Hele hele neleri var neleri*

*Çayır biter ot daşınır bir zaman
Ekinler biçilir dövülür harman
Unlar övütülür taşınır saman
Bizim elin neleri var neleri*

*Gurbet çıktı, köyde galdı maziler
Yaylada olardı emlik guzular
Aklıma gelende bağrım sızılar
Daha daha neleri var neleri*

*Sonbaharda anam gazı keserdi
Dışardaki sııklara asardı
Haşıl hengel yağ üstünde üzerdi
Hele hele neleri var neleri*

*Bu işler bitince başlardı toylar
Böyle devam eder haftalar aylar
Âşıklar saz çalar hikâye söyler
Bizim elin neleri var neleri*

*Severdik hepimiz böyle hayatı
Altı ay kış olur gatı mı gatı
Tımarla, eğerle, çek, min gır atı
Daha daha neleri var neleri*

*Fevzi der paslanmış sazımın teli
Genç kızlar dokur kilim ve halı
Goyunu, ineği, peyniri, balı
Daha daha neleri var neleri (16)*

Tarih 1960 yılında

Felek darbesini vurdu ha vurdu

Yeni fidan iken kendi dalımda

Kader dallarımı kırdı ha kırdı

Yaş on iki dedi okulum bitti

Tutunacak dalım elimden gitti

Hayatın gemisi denizde battı

Şaşkın dalga ona vurdu ha vurdu

Fakirlik bizimle akraba oldu

Yıllarca eğlendi hep bizde kaldı

Gitmedi bir türlü başa dert oldu

Yıllarca eğlendi kaldı ha kaldı

Artık işin hiç şakası kalmadı

Bu hayatın bir manası kalmadı

Anladım ki dost vefası kalmadı

Bu âlem bir zaman sürdü ha sürdü

Dostlarımız bizden kenar çekildi

Kara talih bahçemize ekildi

Anamın genç yaşta beli büküldü

Kardeşlerim boynunu burdu ha burdu

Artık kaptan olup gemiye geçtim

Hep dalgalı şaşkın denizler aştım

Bir zamanlar haksızlıklarla savaştım

Bunu bütün dostlar gördü ha gördü

Bazıları uğraştılar kastıma

Az kaldı ki saman tepe postuma

Anam kanadını gerdi üstüme

Oda göreceğimi gördü ha gördü

*Çalıştık uğraştık temeli attık
Bazen tok göründük bazen aç yattık
Sağ olsun dostların hepsini tarttık
Mücadele hayatı sürdü ha sürdü*

*Cesaretim damarımda dolaştı
Bu ne çile idi bu ne savaştı
Sazım elde benim ile dolaştı
Mızrap ona dertli vurdu ha vurdu*

*Bu hayat yolunu böyle tutunca
Stres, üzüntüyü biraz atınca
Fevzi vatan borcu gelip çatinca
Kışlanın yolunu tuttu ha tuttu (26)*

4.1.2 Şiir Türleri

Farklı nazım biçimlerinin içerik yönünden isimlendirilmesi ihtiyacından şiir türleri ortaya çıkmıştır. Nazım türlerinin adlandırılması onlarda kullanılan kafiye düzeni ile ilgili değildir. Tamamen işlenen konularla ilgilidir (Dilçin, 1983: 98).

4.1.2.1. Koşma Türleri

4.1.2.1.1. Taşlama

Taşlamalar; bir toplumun, bir şahsın, doğanın ya da bir kurumun noksanlıklarını, kabahatlerini, geri kalan yönlerini anlatan şiirlerdir. Taşlamalar genellikle şikâyet, sitem ve alay havasında yazılan koşma türüdür (Balkaya, 2017: 47).

*Yaşadığım müddet hayal etmişim
Haksızlıktan adaletten korkarım
İnsanın susanı suyun duranı
Kötü kötü zihniyetten korkarım*

*Hilebazla sahtekârla hiç olmaz işim
Doğruluk dürüstlük hayalim düşüm
Yüze gülen ne insanlar görmüşüm
Dosttan gelen hıyanetten korkarım
Neyleyim dünyada devleti varı
Mevla'm nasip etsin sadık bir yarı
Biraz şansı versin biraz da zarı
Kötü talih o bedbahttan korkarım
Fevzi'yim manasız sözü söylemem
Yalan dolan vicdanımda oylamam
Fakir fukaraya zulüm eylemem
Mazlumdan gelecek ah tan korkarım (71)*

Âşık, “Doktor Bey” isimli bir başka taşlamasında hastaları hakir gören, onlarla ilgilenmeyen, onların söylediklerine kulak tıkayan, hastalarına kaba davranan bir doktoru konu edinmiştir.

*Dedim avrat hasta, ben garibanım
Alaylı alaylı süzdü doktor bey
Sanki bahçesinden mal bağışlıyor
İlaç yaz deyince kızdı doktor bey
Nefret deryasına dalmış yüzüyor
Eller çepte volta atıp geziyor
İşine gelene ilaç yazıyor
Bizim reçeteyi bozdu doktor bey
Adamda bir hırs, bir kin bir inat
Köpürüp köpürüp artıyor kat kat
Ağrıdan sızıdan kıvranır avrat
Alakasız gözün süzdü doktor bey*

*Şehvetsiz, şerbetsiz çok kalbi kara
Adam bilip senden istedik çare
Fevzi'nin gönlüne açtın bir yara
Çiğneyip çiğneyip ezdi doktor bey (96)*

4.1.2.1.2. Alkışlama

Alkışlamalar, bir insana, bir güzele, bir nesneye ya da kuruma tamamen iyi bir kalple ve güzel bir niyetle edilen övgüler ve dualardır. Âşık Fevzi de çok beğendiği bir güzele övgülerini ve iyi dileklerini “ Karagözlüm” şiiriyle şöyle dile getirmiştir:

*Bir yaralı ceylan gibi bakarsın
Nedir sendeki bu huy karagözlüm
Bu bakışla ciğerimi yakarsın
Ettin yüreğimi zay karagözlüm
Sen öyle güzelsin öyle güzelsin
Mevlam tek yaratmış sanki özelsin
Yusuf Züleyha'dan daha güzelsin
Almışsın onlardan pay karagözlüm
Âşık Fevzi der ki arttı merağım
Kara toprak olur en son durağım
Bir seher vaktinde olsam konağın
İçerdim elinden çay karagözüm(109)*

4.1.2.1.3. Ağıt

Ağıtlar, vefat eden bir insanın arkasından acıyla söylenen keder dolu şiirlerdir. Bu tür şiirler ebediyete intikal etmiş olan kişiler için söylenebildiği gibi gurbete giden ya da kaybolan insanlar için de söylenebilen şiirlerdir. Âşık Olgun da kaybettiği annesi için bir ağıt yazmıştır.

*Dünyada en güzel varlığım sensin
Ne sıcak yuvadır kolların ana
Kök babadan gelir, toprak anadır
Dağılır her yana dalların ana*

*Yem getirip yavruları besleyen
Çiçek olup evlat bağı süsleyen
Evlat için yakasını ıslayan
Kulağımda tatlı dillerin ana*

*Duman almış, sis bürümüş gözlerin
Artık hiç kimseye geçmez sözlerin
Daha seni taşıyor dizlerin
Perişan olmuştur hallerin ana*

*Fevzi der dünyada neyidi suçun
Yüklenmiş kervanın gidiyor göçün
Dağ başında kara benziyor saçın
Nasıl da ağarmış tellerin ana (27)*

4.1.2.1.4. Güzelleme

Daha çok sevda üzerine yazılan şiirlerdir. Güzellemeler, bir kişiyi, bir güzeli, bir yeri, bir kurumu ya da doğanın bir parçasını övmek amacıyla yazılır. Bu tür şiirlerde sevilen kişinin güzellikleri anlatılır. Âşıklar akıllarında yer eden güzellerin yanında sazlarına, köyelerine, ustalarına, yüce buldukları dağlara ve at gibi hayvanlara da güzellemeler yazmışlardır. Âşık Fevzi'nin de birçok güzellemesi bulunmaktadır. Âşığın "Al Vala" isimli şiiri buna örnektir.

*Sallana sallana suyun yolunda
Aklımı başımdan aldın al vala
Omuzluk omuzunda külek kolunda
Serimi sevdaya saldın al vala*

*Keşke gitmeğeydim onun toyuna
Mayıl oldum edasına boyuna
Şivan düşsün bey babasın öyüne
Seni bir hoyrata saldı al vala*

*Her sabah görürem suyun yolunda
Gözüm kaldı onun mahcematında
Ne yazık güllerin hoyrat elinde
Fevzi arı sen bir balsın al vala(24)*

4.1.2.1.5. Koçaklama

Yiğitliği, kahramanlığı ve bilgeliği konu edinen şiir türüdür. Bu tür şiirlere adı duyulan, yiğitlikleri bilinen, cesaret sahibi bir kahraman konu olabileceği gibi ülke sevgisi de konu olabilir. Âşık Fevzi Olgun da sanatından etkilendiği Âşık Yaşar Reyhanî'ye bir koçaklama yazmıştır.

*Sana selam olsun Yaşar Reyhani
Sen yaşlandın, meydan çakalla doldu
Döndü de dolaştı bu kötü kader
En sonunda geldi seni mi buldu
Tarihe göz attım unutmam seni,
Yok İlhami Demir Mevlüt İhsani
Sabri Şimşekoğlu genç ozan hani
Onunda genç yaşta gülleri soldu
Bu ozanlar hiç çıkar mı rüyadan
İçmişler badeyi, aşkı deryadan
Koskoca Mahsuni göçtü dünyadan
Ebedyen onun yeri boş kaldı
Fevzi der bu dünya karalı ağı
Çok insanlar yaşar ciğeri dağlı
Sanki yaşamamış hiç Alyansoğlu
Sonunda bacanak canını aldı(76)*

4.1.2.1.6. Öğütleme

Halk şiirinde öğretici şiirlere nasihat adı verilir. Öğütleme, bir şeyi öğretmek, bir fikri tanıtip yaymak için yazılan şiirleridir. Âşıklar hem bireysel ürettikleri şiirlerde hem de atışmalarında dinleyenleri doğruya yöneltmek, onlara kendi deneyimlerini iletmek için öğütlerde bulunur. Fevzi de birçok öğütleme türünde şiir yazmıştır.

*Seni benden, beni senden ederler
Dikkat et, dikkat et hâlen dikkat et
Bir meclise girip kelam edersen
Bela gelir sana, dilen dikkat et
Eğer yüklenmişsen hayat riskini
Barıştı, dargını bir de küskünü
Helalinden kazan kendi rızkını
Dikkat et, dikkat et elen dikkat et
Herkesin hayatı kendine bir has
İnsanda olmalı ilimle ihlas
Atalar ne demiş kısasa kısas
Kemerin sık bağla belen dikkat et
Kamil olan cahillere darılmaz
Kötü huylu kötülükten arınmaz
Fevzi düz yollardan giden yorulmaz
Doğru yoldan şaşma yolan dikkat et(75)*

4.1.2.2. Dudakdeğmez

Lebdeğmez de denilen bu nazım türünde dudak ünsüzleri olan b, m, p sesleri ile diş-dudak ünsüzleri olan f, v sesleri kullanılmaz. Bu tür şiirleri yazmak beceri ve âşıklık tecrübesi gerektirmektedir. Âşık Fevzi'nin bu şiir türünde de şiirleri bulunmaktadır.

*Ey gönül sıtk ile sığın, sen şahların şahına
Yazı yazan güzel yazar ihtiraza gerek yok
İnsanın kendi hatası zararlıdır kendine
Dünyada da, ahirette de çeker ceza gerek yok
Derdi olana dert sorsan, dert üstüne dert koyar
Cahil aldatır insanı kenar köşeye koyar
Kolların zincirde olur gözlerini dost oyar
Sahtekâr dost zararlıdır, yakınlığa gerek yok*

*Sahtekârdan uzak dursan gönül ihyası olur
Kişiyi yücelten iştir onun aynası odur
İnancı ihlası olan, Hakka hayası olur
İnsanlar ince düşünse kötülüğe gerek yok

Olgunoğlu ne yazarsın, gene sen yaza yaza
Geçti güz, geldi kış, daha ne kaldı yaza
Çok âşıklar geldi geçti, dertlerin döktü saza
Sen tellere küstün ise, küskünlüğe gerek yok(111)*

4.1.2.3. Divani

Halk âşıkları tarafından divan edebiyatı tesiriyle gazeller gibi kafiyelenmiş şiiirlerdir. Murabba, muhammes ve müseddes gibi çeşitleri olan nazım türüdür. Âşık Fevzi'nin birçok divani türünde şiiiri bulunmaktadır.

*Aldanma ey insanoğlu sakın fani cihana
Ne seni dinler ne beni terse dönmüş zaman
Tacın gider tahtın gider bir gün olur eline
Bindirirler cansız ata katılırsın kervana

Uyma lâin o şeytana dinleme illetini
Cansıza can veren vardır düşünsen hikmetini
Sen âlemi cihan olsan kim bilir kıymetini
Zer kadrini zerraf bilir ne bilir her divane

Sakın yeme kul hakkını ödemesi zor olur
Ahrette azap çekersin her tarafın kor olur
Sen kim olursan ol dostum ahırın mezar olur
Mahşer günü yüce mevla çeker seni divana

Kimi asar kimi keser kiminin kolu bağlı
Kimi zevk sefa peşinde kimi ciğerden dağlı
Can dostlarım sizinledir devam et Olgunoğlu
Bizi yoktan var edenin bak yazdığı fermana (113)*

4.1.3. Yapı ve Üslup

4.1.3.1. Ölçü, Durak

Türk halk edebiyatı şiir türünde çeşitli eserler veren halk âşıkları, eserlerini belirlenmiş kurallar ışığında oluşturmuşlardır. Şiiri yapısal açıdan meydana getiren unsurlardan olan nazım birimi âşık şiirinde dörtlüktür. Kafiye olarak genellikle yarım kafiye kullanılmıştır. Mısra sonlarındaki ses benzerliklerine kafiye denir. Ölçü olarak hece ölçüsü tercih edilmiştir. Mısralardaki hece sayılarının birbirlerine eşit olmasına dayanan ölçüye hece ölçüsü denir.

Bize göre vezin ve ölçü birbirini tamamlayan iki ayrı terimdir. Birisi bir şiirin uyduğu esaslar olup, vezin olarak kullanılmalı, diğeri ise bu kurallar ile ortaya konulan kalıpları yani değerini, ölçüsünü ifade eden “ölçü” olarak kullanılmalıdır. Bir başka deyişle: Vezin bir ayakkabının modeli zennem, nokasen, merdane, spor vb.; ölçü ise, 36, 38, 40, 42, 43 vb. numarasını vermelidir (Özsoy, 2005: 37).

Şiirdeki tüm dize sayısının eşit olması hece sayısını gösterir. Hece sayısının eşit olması o dizenin hem ölçüsünü hem kalıbını göstermektedir. Durgulanma ve durak ise hece ölçüsü ile oluşturulan dizenin, belli bölümlere ayrılmasına durgulanma, bu bölüm yerlerine de durak denir. Âşık Fevzi Olgun tarafından yazılan şiirler, dizelerdeki hece sayılarına, durgulanma ve duraklarına göre incelenerek belli kalıplar içinde değerlendirilmiştir. Şekil ve dil açısından Âşık Fevzi Olgun şiirlerini genelde duru ve akıcı bir dil ile yazmıştır. Eserlerinde daha çok yöresel kelimeler mevcuttur. Ancak bu kelimelerin çoğu standart Türkçede karşılığı açıkça tahmin edilebilen anlaşılır kelimelerdir. Âşık Fevzi Olgun özellikle yöresel terimleri ve kelimeleri gelecek kuşaklara aktarmayı ve yaşatmayı amaçlamıştır.

Âşık Fevzi Olgun, daha çok hece vezniyle yazdığı şiirlerle tanınmış ve yüz on civarında hece veznini kullandığı şiir yazmıştır. Aruzlu türler içerisinde eser üretmemiştir. Hece vezinli şiirlerinde sekiz heceden on beş heceye kadar farklı kalıplarda şiir örnekleri vermiştir. Şiir kıtalarındaki mısra sayısı değişkenlik göstermeyip her şiirinde dört mısra olarak yazılmıştır.

Âşık Fevzi Olgun şiirlerinde en çok 8'li ve 11'li hece kalıplarını kullanmıştır. Bazı şiirlerinde 15'li hece kalıbını da kullanmıştır. Bu tarzda yazılan 5 şiirin bazı dizelerinde 14'lü hece kalıbının kullanıldığı görülmektedir. Âşığın şiirlerinde biçim gelenekten kopmamıştır. Diğer âşıklar gibi o da koşma biçimi, özellikle 6+5, 4+4+3 duraklı 11'li, 4+4 duraklı 8'li hece kalıplarını kullanmıştır. Âşık Fevzi Olgun'un sekiz heceli şiirlerinden, on beş heceli şiirlerine kadar üç farklı kalıpta yazdığı şiirlerine yer verilerek çalışmaya katkıda bulunulmuştur.

8'li hece kalıbıyla yazdığı bazı şiirleri de 5+3 duraklıdır. Şiir bütününde durguların kararsız olduğu görülmektedir. 15'li hece kalıbıyla yazılan şiirleri 4+4+7 duraklıdır. Şiir bütününde durguların kararsız olduğu, kalıbın kimi mısralarda 14, 16 olduğu görülmüştür. 11'li ölçüyle söylediği şiirlerde zaman zaman bazı dizelerin 10, 12, 13; 15'li ölçüyle söylediği şiirlerde de 14, 16 gibi ölçülere rastlanmıştır. Âşık Fevzi'nin 114 şiirini incelediğimizde hece kalıplarının şiirlerine göre dağılımı şu şekildedir:

1- 8'li hece kalıbıyla söylenen şiirler (15 adet)

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14,15.

2-11'li hece kalıbıyla söylenen şiirler (94 adet)

16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61,62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109.

3- 15'li hece kalıbıyla söylenen şiirler (5 adet)

110, 111, 112, 113, 114.

4.1.3.2. Kafiye

Halk meclislerinde, toylarda ve çeşitli toplantılarda şiirlerini içlerine doğduğu gibi yazan ve onları sazları eşliğinde söyleyen meydan şairleri denilen âşıklar, kendilerini her zaman zengin ve yüksek insan topluluklarına ait şiirler yazan klasik anlamdaki

şairlerden farklı ve yetenekli görmüşlerdir. Âşıklar doğaçlama şiir yazmayı bir kural olarak kabul etmişlerdir.

Saz şairleri, kendilerini türlü bakımlardan, klâsik şairlerden üstün sayarlar: Evvelâ herhangi bir mevzu üzerine, herhangi bir kafiye ile derhal bir manzume söyleyivermek kudreti, onların başlıca övünme sebepleridir. Hakikaten, klâsik şairler arasında, irtical denilen bu kudret, çok nadirdir; klâsik nazım kaidelerinin bütün inceliklerine riayet şartıyla irticalin gayet müşkil olduğunu, gerek İran, gerek Türk edebiyat müellifleri daima itiraf etmişler ve her iki edebiyatta da bu kudrete malik pek az şair gösterebilmişlerdir. Halbuki bu kadar sıkı ve zor kaidelere bağlı olmayan, vezin ve kafiye kusurlarını tabîi gören saz şairleri arasında irtical, bir istisna değil, adeta bir kaidedir (Köprülü, 2004: 29).

Âşığın şiirlerinin tamamına yakını diğer saz şairlerinin şiirlerinde olduğu gibi armoni, kafiye ve ritim açısından oldukça zengindir. Olgun, âşıklık geleneğinin kurallarına bağlı kalarak eserlerini oluşturmaya her zaman özen göstermiştir. “Âşık Edebiyatı ferdi bir edebiyat olduğu kadar bir gelenek edebiyatıdır. Bu edebiyatın temsilcileri mensup oldukları geleneğin kurallarına değer vermekte ve bu kurallara titizlikle uymaktadırlar” (Günay, 1992: 8).

Âşık Fevzi Olgun’un 114 şiiri incelenmiş ve bu şiirlerinde kafiye kullanma becerisi ortaya konulmuştur. Âşığın kafiye olarak kullandığı sesler ve kelimeler, bunları ne sıklıkta tekrarladığı tespit edilmeye; ayrıca hangi kafiye çeşitlerini kullandığı şiirlerinden bölümler verilerek gösterilmeye çalışılmıştır. “Ahmet Talat Onay, kafiye: “Mısra sonlarında bulunan hecelerin seslerinin birbirine benzeşmesine kafiye denir. Fakat bu heceler mânâca birbirine benzemek, başka başka olmak gerekir.” ifadesiyle açıklar” (Özsoy, 2005: 38).

Bize göre kafiye, herhangi bir şiirde mısra başında, ortasında ve sonunda redifler dışında kalan ses benzeşmeleridir. Halk şâirlerinin vücuda getirdiği şiirlerin 1. dörtlüğünün 2. ve 4. , diğer dörtlüklerin 4. Mısra’larında çoğu zaman mısra başında, ortasında ve sonunda, zaman zaman da birden fazla kelime ile kafiye yaptıklarını görüyoruz (Özsoy 2005: 39).

Âşık Fevzi'nin şiirleri anlam, şekil ve ses ahengi yönleriyle bütünlük gösterir. Âşık konuşma diline yakın ve genellikle yöresel bir anlatımla, içli duygularla, şekille şiirlerini yazmıştır. Âşığın 114 şiirinden kafiye kullanmadan yazdığı şiirlerinin dışında birinci hanenin ikinci ve üçüncü mısraları ile diğer hanelerin son mısralarında oluşturulan ana kafiyeler ayrı ayrı incelendi. Âşık şiirinde ana kafiyeye “ayak” adı verilmektedir. Bu ayaklar halk şiirinin temelini oluşturmaktadır. Âşıkların ayak kullanmaları onların gelenek içerisindeki söyleyiş becerilerini orta koymaları açısından önemlidir.

Bu tarz şiirlerde çekirdek, kafiye+redif diye tarif ettiğimiz ayaklardır. Âşık tarzı da bazen bir kelime ve ek, bazen kelime grubu, bazen de bütün bir mısra, şiir cümlesi şeklinde kullanılan ayaklar, kafiye ile sağlanan ahenk yanında, şiirde kompozisyon bütünlüğünü de sağlamaktadır. Yazılı edebiyat gelenekleri içinde yer alan şiirlerde yalnızca ahengi sağlayan kafiyelerden farklı olarak halk şiirindeki ayak şiir içinde farklı fonksiyonlar üstlenmiştir. Ayak, şiirde ahengi sağlamanın yanında anlam bütünlüğünün korunmasına da yardımcı olmaktadır. Ayrıca âşıklar kendi şiirlerini ve usta-malı şiirleri ezberlerken şiirin aslı ve tamamı yerine ayağı, şiirin konusunu ve nazım türünü ezberlemekte gerektiği zaman şiirleri bu bilgilerle yeniden inşa edebilmektedirler (Günay, 1990: 33).

Âşık Fevzi, şiirlerinin genelinde düz veya geniş ayak kullanmıştır. Âşık tarzı şiirinde en çok kullanılan, genelde tek ses benzerliği esasına dayanan bu ayaklarda l, r, t, s, z, n gibi ünsüzlerle biten isimler ve fiil köklü sözcüklerden meydana gelen kelime ya da kelime grupları kullanılır. Âşığın şiirlerinin incelenmesinde şu sonuçlar elde edilmiştir:

- 1. L ünsüzü ile 54 şiirde,**
- 2. N ünsüzü ile 33 şiirde,**
- 3. T ünsüzü ile 33 şiirde,**
- 4. Ş ünsüzü ile 32 şiirde,**
- 5. A ünlüsü ile 31 şiirde,**
- 6. R ünsüzü ile 28 şiirde,**
- 7. Z ünsüzü ile 25 şiirde,**

8. **K ünsüzü ile 23 şiirde,**
9. **Ğ ünsüzü ile 12 şiirde,**
10. **E ünlüsü ile 8 şiirde,**
11. **Y ünsüzü ile 8 şiirde,**
12. **Ç ünsüzü ile 6 şiirde,**
13. **S ünsüzü ile 5 şiirde,**
14. **I ünlüsü ile 3 şiirde,**
15. **H ünsüzü ile 3 şiirde,**
16. **P ünsüzü ile 2 şiirde kafiye yapılmıştır.**
17. **B, C, D, F, G, İ, J, M, O, Ö, U, Ü, V harfleriyle ise kafiye yapılmamıştır.**

Âşık Fevzi Olgun'un şiirlerinde kullandığı kafiye sesleri teker teker incelenerek sıkça veya ortak kullandığı kafiyeler aşağıya çıkarılmıştır. Kafiye kelimeleri genellikle isim soyludur. Bazıları ise fiil soylu kelimelerdir.

L, Ünsüzü ile Yapılan Kafiyeler:

L ünsüzü ile kafiyelenen 54 şiirden isim ve fiil soylu kelimelerle kurulan şiirlerdeki kafiye kelimeleri şunlardır:

yol, sel, çöl, bal, dal, tel, hal, el, öl, vebal, mal, misal, bul, kal, ol, dol, engel, çengel, hengeli, sol, al, göl, kül, gül, gel, sil, del, Bilal, Gülcüel, Hilal, gal, kıl, kul, lal, sal, çal, kal, bil, savrul, devril, kavrul, yücel, kocal, pul, zil, çul, nal, del, il, dil, bel, kol, mal, Damal, çeçil, hal, yıl.

N, Ünsüzü ile Yapılan Kafiyeler:

N ünsüzü ile kafiyelenen 33 şiirden isim ve fiil soylu kelimelerle kurulan şiirlerdeki kafiye kelimeleri şunlardır:

zaman, aman, duman, iman, seyran, ayran, nişan, dervişan, perişan, yan, kan, Erzincan, Kamervan, ozan, yazan, nan, vatan, can, mihman, düşman, insan, un, sultan, pişman, saman, plan, pehlivan, silan, cihan, harman, imtihan, dön, din, sön, ezan, derman, ferman, kervan, şan, kahraman, kusan, Hasan, imkan, vicdan, hayran, in, an, güman, irfan, oyunbozan, yalan, talan, kalan, devran, han, on, yön, mizan, Başbakan, Sükan, urgan, tırpan, dirgen, Süleyman, liman, koyun, oyun, soyun.

T, Ünsüzü ile Yapılan Kafiyeleler:

T ünsüzü ile kafiyelelenen 33 şiirden isim ve fiil soylu kelimelerle kurulan şiirlerdeki kafiye kelimeleri şunlardır:

gayret, servet, feryat, hayret, dost, meziyet, haysiyet, illet, hikmet, kıymet, üst, git, tut, net, bit, bat, çat, at, sat, masat, hasat, inat, kanat, avrat, kast, sadakat, itikat, adalet, eziyet, hareket, bereket, tüt, muhabbet, kaybet, yet, aldat, âdet, zihniyet, hıyanet, bedbaht, post, nispet, et, yat, nasihat, taht, baht, aht, öt, uzat, hakikat, hayat, kat, metanet, merhamet, ziyaret, sert, mert, dert, niyet.

Ş, Ünsüzü ile Yapılan Kafiyeleler:

Ş ünsüzü ile kafiyelelenen 32 şiirden isim ve fiil soylu kelimelerle kurulan şiirlerdeki kafiye kelimeleri şunlardır:

hoş, iş, beş, keş, aş, savaşı, şaş, gaş, dolaşı, arkadaş, taş, piş, coş, baş, gardaş, düş, tutuş, yaş, koş, baş, peş, ateş, kış, kuş, güleş, alış, buluş, çalış, boş, şoş, diş, yarış, varış, barış, kürş, marş, hoş, şeş, kalleş, kardeş, telaş, eş.

A, Ünlüsü ile Yapılan Kafiyeleler:

A ünlüsü ile kafiyelelenen 31 şiirden isim ve fiil soylu kelimelerle kurulan şiirlerdeki kafiye kelimeleri şunlardır:

şaka, mana, vefa, sıla, bela, asa, tasa, varsa, sefa, şifa, Mustafa, ağla, bağla, tala, yayla, ova, ağa, havva, yuva, yıka, akla, sakla, kokla, okla, sıra, para, gala, buda, arsa, topla, ahla, yara, kara, hata, ata, dünya, feda, rüya, derya, hava, maraba, haraba, araba, çaba, oba, baba, haya, Taliova, Musa, nara, para, kapkara, maskara, hoca, haça, gaya, zurna, kurna.

R, Ünsüzü ile Yapılan Kafiyeleler:

R ünsüzü ile kafiyelelenen 28 şiirden isim ve fiil soylu kelimelerle kurulan şiirlerdeki kafiye kelimeleri şunlardır:

gör, ser, fer, kar, yar, bur, sür, kör, sır, kâr, zar, geçer, biçer, açar, uçar, ar, karar, zarar, arar, var, zar, yer, kor, pazar, ger, dur, nahır, hayır, zar, kur, har, sor, dur,

havar, duvar, gör, peder, haber, diyar, kavur, savur, vur, yadigar, muhtar, anbar, zor, kır, sar.

Z, Ünsüzü ile Yapılan Kafiyeleler:

Z ünsüzü ile kafiyelelenen 25 şiirden isim ve fiil soylu kelimelerle kurulan şiirlerdeki kafiye kelimeleri şunlardır:

gez, bez, yüz, namaz, tez, söz, yaz, diz, gez, saz, yüz, kız, tuz, göz, ez, boz, kaz, öz, giz, düz, küz, iz, köz, çöz, üz, süz, buz, diz, möküz, az, sez, gaz, naz, koz, arz, şahbaz, yobaz.

K, Ünsüzü ile Yapılan Kafiyeleler:

K ünsüzü ile kafiyelelenen 23 şiirden isim ve fiil soylu kelimelerle kurulan şiirlerdeki kafiye kelimeleri şunlardır:

çek, ek, bük, sök, dök, tek, çök, yok, çok, direk, herek, kürek, kulak, bak, ahlak, kurük, güdük, gidik, bılık, bozuk, azık, yazık, fırak, toprak, durak, emek, dilek, köpek, elek, eşek, inek, kalk, yık, çık, tak, bık, risk, rızk, felek, bilek, yak, tak, çörek, yürek, tök, herik, dirlik, çarık, bucak, hodak, ocak.

Ğ, Ünsüzü ile Yapılan Kafiyeleler:

Ğ ünsüzü ile kafiyelelenen 12 şiirden isim ve fiil soylu kelimelerle kurulan şiirlerdeki kafiye kelimeleri şunlardır:

dağ, bağ, ağ, toprağ, yağ, doğ, yığ, yatağ, Göydağ, çağ, bayrağ, aşığ, ışığ, dereyağ, yaylağ, kulağ, yaprağ.

E, Ünlüsü ile Yapılan Kafiyeleler:

E ünlüsü ile kafiyelelenen 8 şiirden isim ve fiil soylu kelimelerle kurulan şiirlerdeki kafiye kelimeleri şunlardır:

Söyle, eyle, hele, menekşe, neşe, döse, besle, süsle, aile, hile, çile, ne, anane, düşünce, yüce, nene, sine, sille, kale.

Y, Ünsüzü ile Yapılan Kafiyele:

Y ünsüzü ile kafiyelelenen 8 şiirden isim ve fiil soylu kelimelerle kurulan şiirlerdeki kafiye kelimeleri şunlardır:

toy, boy, öy, soy, doy, kıy, koy, köy, ney, yay, pay, ay, çay, tay.

Ç, Ünsüzü ile Yapılan Kafiyele:

Ç ünsüzü ile kafiyelelenen 6 şiirden isim ve fiil soylu kelimelerle kurulan şiirlerdeki kafiye kelimeleri şunlardır:

suç, göç, saç, iç, seç, geç, aç.

S, Ünsüzü ile Yapılan Kafiyele:

S ünsüzü ile kafiyelelenen 5 şiirden isim ve fiil soylu kelimelerle kurulan şiirlerdeki kafiye kelimeleri şunlardır:

kes, as, bas, küs, sus, kus, hırs, miras, Kars, has, ihlas, kısas.

I, Ünlüsü ile Yapılan Kafiyele:

I ünlüsü ile kafiyelelenen 3 şiirden isim ve fiil soylu kelimelerle kurulan şiirlerdeki kafiye kelimeleri şunlardır:

acı, bacı, hacı, yabancı.

H, Ünsüzü ile Yapılan Kafiyele:

H ünsüzü ile kafiyelelenen 3 şiirden isim ve fiil soylu kelimelerle kurulan şiirlerdeki kafiye kelimeleri şunlardır:

günah, izah, ah, şah, Allah, padişah, mübah.

P, Ünsüzü ile Yapılan Kafiyele:

P ünsüzü ile kafiyelelenen 2 şiirden isim ve fiil soylu kelimelerle kurulan şiirlerdeki kafiye kelimeleri şunlardır: sap, kap, yap, tap.

4.1.3.2.1. Kafiye Çeşitleri

Âşık Fevzi Olgun, var olan şiir kalıplarının dışında kalıplar geliştirmemiş ve farklı örnekler vermemiştir. Kafiye arayışı, zevki, isteği ileri derecede olmuştur. Fevzi Olgun kafiyeli yazmaya özen gösteren, bu yönde sözcüklerini konu dışına çıkmadan seçen bir âşiktir. Olgun'un şiirlerinde âşık şiirinde görülen cinaslı kafiyeye, tunc kafiyeye, kulak kafiyesine pek rastlanılmamıştır. Şiirlerinde genellikle yarım kafiye, tam kafiye ve zengin kafiye kullanmıştır.

4.1.3.2.1.1. Yarım Kafiye

Tek ses benzerliği esasına dayanan kafiye çeşididir. Halk şiir geleneğinde yaygın olarak âşıkların kullandığı kafiyedir. Divan şiirinde temel olarak kullanılan kafiyedir (Özsoy, 2005: 42). Olgun'un şiirlerinde yarım kafiye sıklıkla kullanılmıştır:

*Yıktı gitti beni bunca yıllarım
Kurudu güllerim soldu güllerim
Darbesini yedim cahil kulların
Kanat çalıp uçan kuşa açmadım(50/3)*

*Kendim heder ettim dostun yoluna
Dost beni düşürdü elin diline
Mecnun gibi daldım sevda çölüne
Dağlar dile geldi çöl üzdü beni(51/2)*

*Fevzi der dünyada neyidi suçun
Yüklenmiş kervanın gidiyor göçün
Dağ başında kara benziyor saçın
Nasıl da ağarmış tellerin ana(27/4)*

*Beraber ağladık beraber güldük
Akan gözyaşını beraber sildik
Yılları kat ettik, dağları deldik
O yar da gocaldı ben de gocaldım(43/2)*

4.1.3.2.1.2. Tam kafiye

İki ses benzerliğine dayanan kafiye çeşididir. Divan şiirinde temel olarak kullanılan kafiyedir (Özsoy, 2005: 42). Âşık Fevzi Olgun şiirlerinin büyük bir kısmında tam kafiye kullanmıştır:

Adamın birisi olmuş padişah
Ne ayıp dinlemiş ne de bir günah
Asmış babasını olurmu mübah
Padişah olmuşta Adam olmamış(56/3)

Fevzi der ki boşa gitmez emekler
Kabul olur Hakk'a olan dilekler
Çöplüklerden nemalanan köpekler
Dönüp sahibine saldırıyorlar(36/4)

Hanı tekne, tabak kalburdan elek
Görünmez gözüme o yaşlı eşek
Nerde üç memesi kör olan inek
Söyle ana söyle bunlar nicoldu(61/2)

Bu destan Fevzi'den kalsın yadigar
Çağır bunu tespit eylesin muhtar
Nerde kulpsuz külek, o çürük anbar
Öküzden söktüğün nallar nicoldu(61/4)

Acıyı tatlıyı beraber tattık
Bazen tok göründük amma aç yattık
Beş yavru büyüttük topluma kattık
O yar da gocaldı ben de gocaldım(43/3)

Eskiden bellidir Türk'ün şahbazı
Bunu iyi bilir elin yobazı
Mehmedim cepheye kılar namazı
Kıbleye dönüktür yönümüz bizim(97/2)

4.1.3.2.1.3. Zengin Kafiye

En az üç ses benzerliğinin olduğu kafiye çeşididir. İki sestən fazla sesin benzerliğine dayanır (Özsoy, 2005: 42). Âşık Fevzi zengin kafiyeyi birçok şiirinde kullanmıştır:

*Yakacaksın bu cismimi, senin niyetin budur
Şeytanla beraber olup senin meziyetin budur
İnsanlara kin beslersin senin haysiyetin budur
Yollarımı kapatıp da karla boran eyleme(112/2)*

*Neye yaradı ki geçen zamanım
Kesildi takatım ahtım amanım
Tek bir dostum yâre kaldı gümanım
Bahtım kara bu talihim kör benim(67/3)*

*Söylesen kardeşim, nişan be nişan
Kimi olmuş melul, kimi dervişan
İşçi, köylü, memur, esnaf perişan
İçi nasır tutmuş elleri söyle(93/2)*

*Bir gün o mahşerede kurulur mizan
İslamı dünyaya yaymıştır ezan
Ozandır İstiklal marşını yazan
Ezan sesi ozan sesi susmasın(79/2)*

*Fevzi der bir olup edelim yarış
Yarışla oluyor hedefe varış
Cihanda sulh olsun yurdumda barış
Ezan sesi ozan sesi susmasın(79/4)*

4.2.Şiirlerin İçerik Özellikleri

Âşık, farklı tür ve şekillerde yüzü aşkın eser üretmiştir. Şiirleri konu bakımından çeşitlilik arz etmektedir. Allah inancı ve aşkı, vefa, aşk, insan, tabiat, vatan, bayrak, millet, sevgi, gurbet, özlem gibi konularda pek çok eser veren âşık; eserlerindeki konuları bilindik biçimlerde yazmıştır. Âşıklık geleneğini, Toy âşıklığı geleneğini ve yaşadığı yöredeki kültür öğelerini özümseyip bunların tanıtılmasına emek vermiştir.

4.2.1.Dini Unsurlar

Âşık tarzı Türk şiirlerinin hemen hemen hepsinde Allah inancı ve aşkı en çok işlenen konu olmuştur. Âşıklar, genellikle şiirlerinde işledikleri beşeri aşkın yanında Allah'a olan muhabbetlerini de sürekli dile getirmişlerdir.

Âşık Fevzi, mütedeyyin bir ailede büyümüştür. Çocukluk yıllarından itibaren İslam dininin güzelliklerini, şartlarını ruhuna belletmiş ve bu anlamda nitelikli bir dini terbiye almış hakiki bir Müslümandır. Birçok âşık gibi Âşık Fevzi de şiirlerinde Allah konusuna sıkça yer vermiştir. Âşığın şiirlerinde Allah'ın diğer isimleri de karşımıza sıklıkla çıkmaktadır. Bunlar: Mevla, Hak, Rahman gibi isimleridir. Onun benliğinde taşıdığı din anlayışı birçok şiirinde kendini göstermektedir.

Âşık, "Telaşı Var" isimli şiirinde insanoğlunun alınına yazılan farklı telaşları yaşarken ömründen günlerin teker teker tükendiğini ve hesap gününe yaklaştığını; insanın rızkının önceden verildiğini, ömrün ne kadar olduğunu sadece Allah'ın bildiğini; hayattaki en büyük gayesinin Allah'a kul, Resul'e ümmet olmak olduğunu şöyle dile getirmiştir:

İnsanoğlu yeryüzüne gelince

Alnında yazılı bin telaşı var

Hayat kervanında yolun alınca

Verilir defteri gün telaşı var

Rızıklar yazılır nasipler gelir

Ne kadar ömrün var onu Hak bilir

Bir bardak su acep başka ne gelir

Bakarsın herkeste nan telaşı var

Çalışır uğraşır bulayım diye

Ben herkesten üstün olayım diye

Çıkıp bir zirvede kalayım diye

Onun hesabında şan telaşı var

*Hakka kul olayım Resule ümmet
Asla Azrail'e eylemem minnet
Son nefeste dilim derse şehadet
Bu Âşık Fevzi'nin son telaşı var(108)*

Olgun, Allah'ın kâinatta olan her şeyi sebeplerle yarattığını, yarattığı bir şeyden başka şey yarattığını ve bu durumun toplumsal yaşama bir düzen sağladığını; insanoğlunun organlarının işlevlerinin neler olduğunu “Yaratmış” isimli şiirinde şöyle anlatmıştır:

*Kadir Mevla'm kainatı yaratmış
Hele düşün bak ki nice yaratmış
Gündüzü yaratmış aydınlık için
Ona karşılık bir de gece yaratmış
Her canlıya vermiş lokma kismet
İyi yaratmış kötüye nispet
Karun'a mal vermiş gel de hesap et
Onun gibi daha nice yaratmış*

*Yürümeye ayak duymaya kulak
Düşünmeye beyin güzelliye bak
Kimine huy vermiş kimine ahlak
Dünyayı görmeye gözü yaratmış
Bir hurs yaratmış yarışmak için
Fevzi ye güç vermiş zor aşmak için
İnsana dil vermiş konuşmak için
Hem tatlı, hem de acı yaratmış(63)*

4.2.2.Tabiat Unsurları

Âşık Fevzi Olgun, İlişti köyünde dünyaya gelmiş ve bir köy çocuğu olarak yetişmiştir. Doğduğu ve büyüdüğü İlişti köyünün coğrafi konumu, yüzey şekilleri, bitki florası onun tabiatın kucağında büyümesini ve doğal kaynaklardan beslenmesini; hayal gücünün muazzam boyutlara ulaşmasını ve sanatında tabiat unsurlarının geniş ölçüde yer almasını sağlamıştır.

Âşık bir yayla çocuğu olarak büyümüştür. Birçok şiirinde yayla, yüce dağ, çayır, bulak, yosunlu çay, çiçek, ağaç, bağ, dere gibi doğa ile ilgili sözcükleri kullanmıştır. “Bizim Elin Neleri Var Neleri” adlı şiiri tabiat içerikli önemli bir örnektir.

*Bir bakmışsın al yeşildir yaylalar
Çıkar gız gelinler, orda yaylarlar
Köpüklü sütlerle dolar kovalar
Hele hele neleri var neleri(16/6)*

*Bir zaman dağ denir, bir zaman aran
Yayla zamanında olur gar boran
Atkulağı, gımı bir de baldırgan
Daha daha neleri var neleri(16/8)*

Âşığın köyünde bulunan ve şu an ikamet ettiği evi; tepede, yeşillikler içinde farklı türden hayvanların bahçesinde yaşadığı, temiz bir gökyüzünün ve havanın mevcut olduğu bir yerdir. Şiirlerinin birçoğunun konusu içinde yaşadığı, hayranı olduğu ve tabiatla iç içe olan köyüdür. Ayrıca kuşebbeği, cincar, evelik, yarpız, atkulağı, gımı, baldırgan gibi bitki isimlerini; gül, lale, menekşe gibi çiçek isimlerini; at, tay, kurük, köpek, güdük, inek, beçe, horoz, ördek, keklük, civciv, öküz, bılık, turna, bülbül, kirpi, gaz, goç, koyun, kuzu, böcek, baykuş, keçi, tilki, ayı, arı, eşek, aslan, gibi hayvan adlarını şiirlerinde kullanmıştır.

Dağlar, dünya üzerindeki somut varlıklarının yanında insanlığın nazarında yücelik, büyüklük gibi kavramları simgelemektedir. Zirvelerinin bulutlu ve karlı olması onlara şairlerin derinlik, ululuk, yükseliş, tecrübe, kararlılık, soğukkanlılık gibi anlamlar yüklemesine de sebep olmuştur. Âşık Fevzi Olgun’un da birçok şiirine renkleriyle, yücelikleriyle, dağlar şu dizelerinde olduğu gibi konu olmuştur:

*Vatanımdı o göydağın dalında
Kehlen at minerdin yayla yolunda
Kavalak başında livor belinde
İmdi millet atom buldu ay gağa(91/3)*

*Değişen zamane zaman mı olur
Vefasız insanda iman mı olur
Alçak dağın başı duman mı olur
Yüce dağda elbet kar damar damar(72/2)*

*Göy Dağ'ın al yeşil otundan
İrabat Meğrem'den Beğrehatun'dan
İki Çayıs'ların asıl zatından
Size İrabat'tan selam getirdim(21/11)*

*Gara Dağ'ın güzel mor lalesinden
O Alyansoğlu'nun öz sılasından
Dile destan olan Kars Kalesi'nden
Göle Ardahan'dan selam getirdim(21/13)*

Olgun'un eserlerinin birçoğunda kendi köyünün havasından, suyundan, doğal güzelliklerinden bahsettiği görülmektedir. Atalarının yaşadığı ve kendisinin dünyaya geldiği İlişti köyü, köyünün yaylası, köyünde ve yaylasında yetişen bitkiler, köyüne çok yakın olan Çıldır Gölü, farklı su kaynakları, ağaçlık alanlar, dereler onun eserlerine çoğunlukla konu olmuştur.

4.2.3. Sevgi Unsurları

Sevgi, insanın kalbini ve yüreğini paylaşmasıdır. İnsanları birbirine yaklaştıran vefa ve sadakat duygularını oluşturan en önemli faktördür. Sevgi sayesinde insanlar birbirlerini anlamış, dinlemiş ve önemsemiştir. Sevgi âşıklar için sözü döndürüp dolaştırıp sevdikleri kadına, doğdukları topraklara, arkadaşlara, dostlara, hatıralara ve en sonunda Allah'a getirmektir. Âşıkların sevgileri çoğunlukla imtihandan geçmiş, kendini ispatlamış sevgiler olmuştur. Âşıklar geçici olandan kalıcı anlamlar inşa etmiş söz ustalarıdır. İnsanlara duyulan sevgiden, tabiata duyulan sevgiye kadar çeşitli varlıklara karşı hissedilen bu duygu âşıklarda çoğu zaman beşeri aşktan sıyrılarak ilahi aşka doğru dönüşmüştür.

Âşıkların sevgisi genellikle ete, kemiğe bürünen somut bir sevgi değildir. Âşık Fevzi Olgun da birçok şiirinde beşeri aşkı birkaç şiirinde de ilahi aşkı konu edinmiştir. Her beşeri aşkın sonunda ilahi aşka dönüşmesi gibi Olgun'un bazı şiirlerinde sevgiliye

duyulan aşk her şeyi yaratan Allah'a da yönelmiştir. Olgun "Nihayet Ölüm" adlı şiirinde herkesin sevecek yaşta olduğunu, aşka düşenin mevsimlerin değişimini fark edemeyeceğini şöyle ifade etmiştir:

*Aşk çilesi çekenlere ellide bir yüzde bir
Dolanır dağı sahrayı derede bir düzde bir
Her kışın bir baharı var, tasalanma efendim
Eyyamlar tersine döndü kış da birdir yaz da bir*

*Sevda cana kar etmezse anlamazsın dünyayı
Kendini beğenmiş insan hep kaybeder davayı
Dedim gönül yana yana çek bu aşkı sevdayı
Senin için ne fark eder ateş de bir köz de bir*

*Gelenler göçer dünyadan ebedi kalamaz ki
Kalbi boş olan insanlar hakkını bulamaz ki
Dünya malına tapanlar bir lezzet alamaz ki
Aklı noksan cahil için şeker de bir tuz da bir*

*Fevzi Olgun yaza yaza bak gönül geldi coşa
Dünyanın kanunu budur kimse çıkamaz başa
Elli altmış seksen deyip ister isen yüz yaşa
Senin nihayetinin ölüm geç de birdir tez de bir(114)*

Âşık Fevzi Olgun'un güzel anlayışı diğer âşıklara benzer. Onun güzelleri bazen somut, bazen de bir yanı divan şiirimizden, bir yanı tasavvuf edebiyatımızdan gelen bir soyutlamadır. Âşık sevgilisi uğruna ölmeye, kapısında kul olmaya hazırdır. Gelenekte olduğu gibi Âşık Fevzi'nin de güzelleri sallana sallana suyun yolunda aklını başından alır. Kimi zaman güzellerin saçlarına bağladıkları al vala ile seslenir âşık güzellere. Kimi zaman da omuzluk omuzunda, külek kolunda güzellere vurulur. Mayıl olur edalarına, boylarına; âşık arı, güzeller bal olur. Aşk bir seher vakti kapısını çalar bir kötüye kul eder âşığı. Selvi için Emrah olur, Senem için Garip olur. Âşık Fevzi'nin güzelleri somut, kendine özgü insanca davranış özellikleri taşır.

Olgun şiirlerinde aşkın insanı yıprattığını, sevilene kul ettiğini, sevilen için imkânsız görülen şeylerin bile düşünmeden yapılabileceğini, diyar diyar gezilebileceğini “Âşıklara Deli Diye Gülerler” şiirinde şöyle dile getirmiştir:

*Âşıklara deli diye gülerler
Aşk adamı delirtmez de ne eder
Çalar kapısını bir seher vakti
Bir kötüye kul etmez de ne eder*

*Emrah Selvi için dağları aştı
Garip Senem dedi gurbete düştü
Kerem-Aslı için yandı tutuştu
İşte böyle kül etmez de ne eder*

*Kanber Arzu için kadere şaştı
Karacaoğlan nice iller dolaştı
Tahir zöhre için kendinden geçti
Yusuf gibi köle etmez de ne eder*

*Ferhat külünk attı yardı dağları
Sümmani'nin viran oldu bağları
Şenlik zehir içti İran elinde
O zehri bal etmez de ne eder*

*Pir Sultan Abdal'a bir bakın hele
Yedisinde zulüm geldi Veysel'e
Veysel Garani de Hakkın aşığı
Meskenini çöl etmez de ne eder*

*Reyhani muhitte namı biriydi
Memmet gibi hikâyeci var mıydı
Mevlüt İhsaninin aldı gözünü
Ona türlü hal etmez de ne eder*

*Âşık Mahsuni ve Şahsenem bacı
Kızıltuğ, Şahturna başımın tacı
Abdullah Papur'un yanık sesi var
Bir gün onu lal etmez de ne eder*

*İlhami Demir çok büyük ozandır
Taşlıova edebiyat yazandır
Çobanoğlu tutmuş peh peh yolunu
Çeşmin yaşını sel etmez de ne eder*

*Rüstem Alyansoğlu benim dayımdır
Fevzi'nin şikâri gönül payımdır
Sabri Şimşekoğlu kazaya kurban
Sebebini yol etmez de ne eder(37)*

Âşık Fevzi Olgun “Gelmedin” isimli şiirinde dost yolunda tüm dermanını harcadığını, gurbet ele dostu için katlandığını, sonunda vefat ettiğini ama mezarına bile gelmediğini, ona duyduğu sevgiye karşı vefasızlık gördüğünü şöyle ifade etmiştir:

*Dinle sözlerimi be vefasız dostum
Hasretin bağrımı ezdi gelmedin
Bir bağmana teslim ettim bağımı
Vakitsiz bağımı bozdu gelmedin
Senin için düştüm gurbet eline
Senin derdin itti beni ölüme
Azrail kalemi aldı eline
Ölüm fermanımı yazdı gelmedin
Durdu namazıma sevdiğim canlar
Üzerime toprak attı mihmanlar
Çiğnedi geçtiler zalim düşmanlar
Kabrimin üstünde gezdi gelmedin*

*Fevzi derdin yazdı sazın teline
Baksan bu dünyanın garip haline
Eller kazma kürek aldı eline
Yâdlar mezarımı kazdı gelmedin(28)*

Aşk bir yönüyle de acı çekmektir. Tek kişilik bir sancıdır. Âşık “Sevdiğim” başlıklı şiirinde sevda yangınından tutuşmuş gönlünde yatan sevgiliyi ateşe, aleve ve kora benzetmiştir şu dizelerinde:

*Âşık Fevzi kararından dönmüyor
Dertler onda hiçbir türlü dinmiyor
Tutuşmuş gönlünde yangın sönmüyor
Hemi ateş hemi alev hemi de kor sevdiğim.(48/4)*

Âşık Fevzi Olgun sevgiye inanır, hürmet eder; fakat yine de bütün iradesiyle bel bağlamaz ve güvenemez. “Kalmaz” başlıklı şiirinde aşkın Ferhat’a neler yaptırdığını, siyah saçlarını beyazlattığını şu dizeleriyle dile getirmiştir:

*Sevda ki Ferhat’a taşlar söktürdü
Siyah saçlarına beyaz etkirdi
Mecnun’a Leyla’ya neler çektirdi
İşte bu haksızlık çöle de kalmaz(53/3)*

Olgun bazen de sevdiği yardan vefa görmemiş, ne hatrı sorulmuş ne selam yollanmış. Kendisi de bu duruma incinip küsmüş ve artık kendisinde bir umudun olmadığını, sevdiğinin gelmesine gerek kalmadığını gelse de onun için bir anlamının olmayacağını “Gelmene Gerek Kalmadı” şiirinde sitemkâr bir tavırla şöyle dile getirmiştir:

*Vefasız yar gelme artık
Gelmene gerek kalmadı
Azrail konu göğsüme
Fermana gerek kalmadı(12/1)*

İnsanoğlunun varlığından günümüze kadar sevgi üzerine şiirler yazılmış, şarkılar söylenmiştir. Sevgi teması birçok sanat eserinde işlenmiştir. Kimi sanatçılar bu duyguyu heykelleriyle kimileri de resimleriyle ifade etmeye, anlatmaya çalışmıştır.

4.2.4.Siyasi, Sosyal ve Ekonomik Konuları İşleyişi

Âşıklar doğaları gereği sanatlarını icra ederken, şiirlerini oluştururken içinde yaşadıkları çağa, topluma, kültüre, sosyal, siyasal ve ekonomik meselelere her zaman duyarlı olmuş ve her çeşit gelişmeyi, değişmeyi de takip etmişlerdir. Sosyolojik gelişmeleri birçok âşık sanatçı duyarlılığıyla eserlerine yansıtılmıştır. Âşıklar her çağda toplumun biçimlenmesinde, eksiklerinin fark edilmesinde, gereksinimlerinin belirlenmesinde, çelişkilerinin ortaya koyulmasında, kendi yolunu çizebilmesinde önemli rol oynamıştır. Toplum onların şiirlerindeki mesajlarla sosyal konulara daha fazla duyarlı hale gelmiştir.

Âşık Fevzi Olgun, halk tarafından yaşanan zor günleri, çekilen çileleri, toplumun aksayan yanlarını, yanlış eylemlerini ifade etmekte asla çekinmeyen, susmayı tercih etmeyen toplumun dili olan birçok âşıktan biridir. İnsanoğlunda gördüğü olumsuz davranış ve niyetleri “Hayret Eder” başlıklı şiirinde şöyle ifade etmiştir:

*İnsanoğlu bu dünyada rızık için gayret eder
Helâli haramı dinlemez, çabalar servet eder
Yanlış yapan kendisine elbet zarar getirir
Sonradan saçını yolar, ah eder, Feryat eder*

*Adam var bir bardak sudur, adam vardır sel olur
Adam var ki bülbül gibi, adam var ki lal olur
Demir vardır kılıç çıkar, demir vardır nal olur
Bu madenin kalitesi, yapanda hayret eder*

*Ataların sözü doğru, insan beşer mi beşer
Kimi doğruluk peşinde, kimi düz yolda şaşar
Sürünün önü dönünce, topal ileri düşer
İlahi'nin emri böyle, çobanda hayret eder*

*Âşık Fevzi'nin dünyada sağalmadı yarası
Çok tabipler dolaştı bulunmadı çaresi
Bir babanın evladına, güzel ahlak mirası
Sen babana çekmemişsen, babanda hayret eder(110)*

Âşık Fevzi Olgun, içinde yaşadığı halkın gören gözü, duyan kulağı ve vicdanı olmuştur. Yaşadığı devrin acılarını, eksikliklerini, insanlığa yakışmayan hallerini şiirlerinde enine boyuna ele almıştır. Dünyada yaşanan onca acıya kulak tıkayan, görmezden gelen, sahip olunan konforlu hayattan dolayı gaflete dalarak sorumluluk bilincini yitiren bunun yanında Allah'a kulluk etme vazifesini unutan insanlara “Gaflete Dalma” isimli şiiriyle şöyle seslenmiştir:

*Uyan insanoğlu gaflete dalma
Ölünce arkadan imam gelecek
Mevla'ya kulluk et elini bağla
Kıyamet yakındır hemen gelecek*

*Cennet dedikleri güzel bir ova
Ayrıldı oradan Âdem'le Havva
Fesatlık eyleyip yıkarsan yuva
Başına çok türlü haller gelecek*

*Kardeş eda eyle vakit namazı
Hiç olmaz ölmün geçile tezi
Babanın evlada geçmiyor sözü
İsrafil yakındır hemen gelecek*

*Fevzi akıl ermez dünya haline
Varıp düşsem Resul Ekrem yoluna
Bazı kullar azdır diyor malına
Silip süpürmeye seller gelecek(90)*

Şiirlerinde sosyal yaşamla ilgili birçok konuyu işleyen Olgun, insanoğlunun vefasız olanında iman aranmaması gerektiğini, dost ve arkadaş seçerken boya ve güzelliğe aldanılmaması gerektiğini, asaletin soyla ilgili olduğunu “İnsanoğlu” başlıklı şiirinde şöyle ifade etmiştir:

*Dinle sözlerimi ey insanoğlu
İnsan çeşit çeşit, yer damar damar
Bazısının karakteri değişik
Dünyada ne insan var damar damara*

*Değişen zamane zaman mı olur
Vefasız insanda iman mı olur
Alçak dağın başı duman mı olur
Yüce dağda elbet kar damar damar*

*Güvenme vefasız insan soyuna
Değer verme edasına boyuna
Asaleti bozuk çeker soyuna
Dağıtır etrafa sır damar damar*

*Fevzi Olgun sözü dürle yıkamış
Hayatını doğrulukla aklamış
Kalbindeki ateşini saklamış
Yanıp tutuşuyor kor damar damar(72)*

Âşık, dostlar arasındaki muhabbete zarar veren dedikoduları, girilen meclislerde düşünülmeden edilen sözlerin başa açacağı belaları, küskünleri barıştırmamanın önemini, helal kazanç sağlamanın değerini “Dikkat Et” şiirinde şöyle dile getirmiştir:

*Seni benden, beni senden ederler
Dikkat et, dikkat et hâlen dikkat et
Bir meclise girip kelam edersen
Bela gelir sana, dilen dikkat et
Eğer yüklenmişsen hayat riskini
Barıştır, dargını bir de küskünü
Helalinden kazan kendi rızkını
Dikkat et, dikkat et elen dikkat et
Herkesin hayatı kendine bir has
İnsanda olmalı ilimle ihlas
Atalar ne demiş kısasa kısas
Kemerin sık bağla belen dikkat et*

*Kamil olan cahillere darılmaz
Kötü huylu kötülükten arınmaz
Fevzi düz yollardan giden yorulmaz
Doğru yoldan şaşma yolan dikkat et(75)*

Âşıklar içinde yaşadıkları toplumda ve çağda meydana gelen olayları kendilerine özgü biçimlerle şiirlerinde işlemiş, hayata ve gelişmelere dair eserleriyle din, ahlak, siyaset, fikir, ekonomi, toplumsal barış gibi toplumu oluşturan alanlarla ilgili kurdukları ilişkilerle topluma yol göstermekte etkin bir görev almışlardır.

4.2.5.Millî, Manevî ve Ahlâkî Değerleri İşleyişi

Her milletin olduğu gibi Türk milletinin de vazgeçmediği birtakım değerleri bulunmaktadır. Bu değerler Türk milletine her çağda ve dönemde hayatta kalma, onurlu yaşama, doğruluk, yardımseverlik, bilgelik, iyi yüreklilik, paylaşma, dayanışma gibi erdemleri kazandırmıştır. Her milletin kendine has olan bu değerler milli, manevî ve ahlâkî değerlerdir. Bu değerler milletin birlik ve beraberliğini sağlayan en önemli faktörlerdir.

Bir millet milli ve manevi değerleriyle varlığını devam ettirir ve bu değerlerin nesillere aktarılmasında, yitirilmemesinde, unutulmamasında en büyük görev de âşıklara düşmektedir. Âşık Fevzi Olgun da Türk milletinin varlığını sürdürmesini sağlayan bayrak, vatan, millet, dil, din, marş, gelenek, görenek gibi milli, manevi ve ahlaki değerleri birçok şiirinde sorumluluk bilinciyle işlemiştir. İstiklal Marşı okunduğunda ona nasıl saygı duyulması gerektiğini ve bunun gibi birçok değerimize gösterilmesi gereken saygıyı “Oğul” başlıklı şiirinde şöyle ele almıştır:

*Maksadın vatana hizmet etmekse
Boş yere geçirme zamanı oğul
Gayret et düşmana alt olmayasın
Var ise elinde imkânın oğul
Atan kükretmiştir arş ile kürşü
Sen onun torunu düşmana karşı
Ne zaman okunsa İstiklal Marşı
Saygı göster varsa vicdanın oğul*

*Hedefin Akdeniz” demiştir Atan
Senden hizmet bekler bu aziz vatan
Hep zararlı çıkmış ecdada çatan
Tarihte yazılı fermanın oğul
Cepheden cepheye çağla, nara at
İster karda kışta ister buzda yat
Baban Fevzi sana eder nasihat
Çiğnetme düşmana vatani oğul(47)*

Âşık Fevzi Olgun “Öğren Oğul” isimli şiirinin üçüncü dördlüğünde düşmanlara karşı sert olunması gerektiğini, vatana göz dikenlere asla göz yumulmaması gerektiğini, ticaret yapılırken mert olunması gerektiğini şöyle ifade etmiştir:

*Dostuna yumşak ol düşmana sert ol
Vatanına göz dikenlere dert ol
Ticarette uğraş dürüst ol mert ol
Zararından kaçın kar öğren oğul(83/3)*

Olgun, milli ve manevi değerlere sahip çıkarak bilim yolunda ilerlemek gerektiğini, çağlayanlar gibi akıp sel olunması gerekliliğini, sırt sırta verip gayret etmenin önemini ve barış ışığının nasıl yakılacağını “Lazım” başlıklı şiirinde şöyle açıklamıştır:

*Biz Türk milletiyiz soyumuz belli
Çaplayıp sel olup akmamız lazım
Günümüz ayımız haftamız belli
O eski çağları yıkmamız lazım.
Kardeşten kardeşe kast olmaz elbet
Ayı derisinden post olmaz elbet
Bize bizde başka dost olmaz elbet
Dönüp çevremize bakmamız lazım.*

*Bitmesin ömrümüz gün saya saya
İblis hükmediyor koca dünyaya
Komşular gidiyor yıldız aya
Biz onlardan evvel çıkmamız lazım.*

*Bu Âşık Fevzi'yi dinleyin hele
Nefise aldanıp olmayın köle
Hem sırt sırta verip hemi el ele
Barış ışığını yakmamız lazım(105)*

Âşık “Anımız Bizim” isimli şiirinde üç kıtaya hükmeden Türkün şanını, cephede namaz kılan askerini, kardeşliğini, vatana seve seve feda edilen canlarını şu şekilde dile getirmiştir:

*Biz Türk'üz hepimiz tek bir bedeniz
Tarihe yazılmış şanımız bizim
Üç kıtaya hükmetmiştir dedemiz
Asya Avrupa'da anımız bizim*

*Eskiden bellidir Türk'ün şahbazı
Bunu iyi bilir elin yobazı
Mehmedim cephede kılar namazı
Kibleye dönüktür yönümüz bizim*

*İnancımız beştir şartımız şeştir
Bizi bize düşürenler kalleştir
Lazı kürdü alevisi kardeştir
Vatan millet bayrak kanımız bizim*

*Hiç kimse eğemez Türk'ün başını
Git de gör galleşin can telaşını
Mehmedim verir mi çakıl taşını
Vatana kurbandır canımız bizim*

*Bu destan Fevzi'den hatıra galsin
Evliya enbiya yardıma gelsin
Mevla'm ordumuzu muzaffer kılsın
Bir milyona bedel onumuz bizim(97)*

Ağaç insanoğlu için her zaman büyük bir önem arz etmiştir. Özellikle Türk kültüründe ağaç sevgisine büyük değer verilmiştir. Kayın, çınar, kavak, çam gibi ağaçlar tarihimizin her döneminde önemli yer tutmuştur.

Ağaç, her şeyden önce varoluşu, hayatı, canlılığı, bereketi temsil eder. Türk ve Dünya kültüründe ağaca çağlar içinde birbirinden farklı pek çok rol verilmiştir: kozmik ağaç (dünya ağacı, hayat ağacı...), Tanrıyla iletişim aracı olarak ağaç, şeytan ya da kötü ruhları kovma törenlerinde ağaç, tabiat olaylarını yönlendirme törenlerinde ağaç, güneşin batışını engelleme ya da geciktirme törenlerinde ağaç, rüzgâr estirme ya da durdurma törenlerinde ağaç, ay tutulmasını engelleme ya da tutulan ayı kurtarma törenlerinde ağaç, yağmur yağdırma törenlerinde ağaç, sağaltma törenlerinde ağaç, defin törenlerinde ağaç, bereketi artırmaya yönelik mevsimlik törenlerde ağaç, şekil değiştirme ya da bitkilerin kökenleri ile ilgili mitlerde ağaç... (Gürsoy, 2012: 44).

Âşık Fevzi Olgun da Türk kültüründe önemli bir yeri olan ağacı, ağacın faydalarını, günlük hayattaki kullanım alanlarından kaynaklanan yararlarını ve korunması noktasındaki ahlâkî sorumlulukları “Neleri Var Ağacın” adlı şiirinde şöyle ifade etmiştir:

*Ağaç tabiatın süsüdür dostum
Hele düşün neleri var ağacın
Herkes kucağın açmak istiyor
Düşündün mü neleri var ağacın?

Kâğıt olur, kalem olur ellere
Kapı olur, masa olur evlere
Kovan olur arılara ballara
Gel gör hele neleri var ağacın.*

*Nazlı bayrağıma direk olmaz mı
Kazmaya sap, bağda herek olmaz mı
Evde terek, elde kürek olmaz mı
Gel gör hele neleri var ağacın.*

*Fevzi yem niyetim ağacı övmek
Yeşili korumak, doğayı sevmek
Nineme bastondur, dedeme deynek
Daha daha neleri var ağacın(19)*

Bir medeniyetin meydana gelmesinde etkili olan maddi değerlerin yanında manevi ve ahlaki değerlerin yeri de oldukça önemlidir. İnsanı diğer varlıklardan ve diğer canlılardan ayıran sahip olduğu maneviyatıdır. İnsanoğlunun oluşturduğu medeniyetlerin de ayakta kalmaları ve varlıklarını sürdürebilmeleri de insanı insan ve milleti millet yapan milli, manevi ve ahlaki değerlerdir.

4.2.6. Ülke Sorunlarını İşleyişi

Gelişmekte olan her ülkede olduğu gibi Türkiye’de de çeşitli alanlarda ve farklı ölçeklerde sorunlar yaşanmaktadır. Ülkede dilencilikten işsizliğe, terörden hırsızlığa, göçten trafiğe, çevre bilinçsizliğinden alt yapı sorunlarına, kadın cinayetinden suç işleme oranındaki artışa, organ yetmezliğinden silahlanmaya, sokak çocuklarından sokak hayvanlarına, etnik kimlikten dini inançlara, eğitimden siyasete kadar birçok alanda milleti etkileyen, düşündüren, yoran ve yıpratıcı birçok sorun mevcuttur.

Çarpık kentleşme ve sağlıksız yaşam, iletişim araçlarının toplumu bilinçlendirme işlevinden çoğunlukla uzak olması, cennet vatani cennet yapan her karış toprağında bulunan tarihi ve coğrafi değerlerinin kıymetinin yeterince bilinmemesi, şehitlerine ve gazilerine borçlu olduğu bu kutsal vatan topraklarına bulunduğu konumu, sahip olduğu yeraltı ve yerüstü zenginlikleri sebebiyle göz diken düşmanların her alanda yaptıkları saldırılar da bu sorunlar arasında önemli bir yer tutmaktadır.

Bu sorunlar toplumun her kesimini büyük ölçüde etkilediği gibi âşıkların da derin bir biçimde etkilemiştir. Bu sorunların dile getirilmesinde ve bu sorunlara çözüm üretilmesinde onların yol göstericiliği de vatana ettikleri hizmetler arasında en

anlamalı olanı sayılmaktadır. Âşık Fevzi Olgun da memleket meselelerini kendine dert edinmiş ve bunların çözümü noktasında düşünceler üretmiştir. Bu duyarlılığını ve çabasını “Neye Yarar” adlı şiirinin üçüncü dördlüğünde şöyle dile getirmiştir.

*Uğraştım dünyada bitmedi derdim
Terk ettim sılayı kan ağlar yurdum
Her şeye üzüldüm kafayı yordum
Yordum ama sanki neye yaradı(92/3)*

Âşık, “Gazeteci” başlıklı şiirinde ülkede yaşanan birçok maddi ve manevi haksızlıklara, gelir dağılımındaki eşitsizliğe, çalışmaktan nasır tutmuş ellerin hak ettiği karşılığı alamamasına, insanoğlunun petrol için birbiriyle savaştığına şöyle işaret etmiştir:

*Gazeteci kardeş bir dinle beni
Bizdeki perişan halleri söyle
Vergiyi yaz zammı unutma sakın
Halkımda perişan halleri söyle.*

*Söylesen kardeşim, nişan be nişan
Kimi olmuş melul, kimi dervişan
İşçi, köylü, memur, esnaf perişan
İçi nasır tutmuş elleri söyle*

*Söyleme ağalı beyliyi sakın
Jaguar, kadillak, yaylıyı sakın
Tavernada fidan boyluyu sakın
Zamdan ganburlaşan bellini söyle*

*Fevzi der ki bu yalan mı arkadaş
Bu gidişle taş üstünde kalmaz taş
Adem petrol için ediyor savaş
Bombalanmış viran çölleri söyle(93)*

Toplumun kendi öz değerlerine yeterince sahip çıkmaması sebebiyle meydana gelen kültürel tahribatı; toplumun batıya özenmesini, gelenek ve göreneklerin insanlarda meydana getirdiği yardımseverlik, misafirperverlik, paylaşma, yardımlaşma gibi birtakım hasletlerin yavaş yavaş ortadan kalkmasını, örfün bozulmasını, Türk parasının değersiz görülmesini, bala bile hile karıştırılmasını Olgun, “Belli Değil” başlıklı şiirinde şöyle dile getirmiştir:

*Öyle bir zamana kaldık efendim
Sohbet belli değil, söz belli değil
Örfümüz bozuldu, adet kayboldu
Türkü belli değil, saz belli değil
Encamımız hayır ola diyoruz
Köylerimiz döndü çöle diyoruz
Paramız dayandı pula diyoruz
Elli belli değil, yüz belli değil
Haksızlar haklıya şöyle göz atı
Yargıç mahkemeyi biraz uzattı
Kız saçını kesti erkek uzattı
Erkek belli değil kız belli değil
Âşık Fevzi ayak altta ezildi
Etkilenip bu hallere üzüldü
Balımızın tadı bile bozuldu
Biber belli değil, tuz belli değil(94)*

Âşık Fevzi Olgun, dünyada yaşanan ekonomik krizin ülkedeki etkilerini, zamanla bozulan törenleri, şölenleri; kul hakkına girerek insanlardan haksız kazanç elde edenleri, hırsızlık yapanları “Ah Ah” şiirinde şöyle dile getirmiştir:

*Benim telaşım var bu zamaneden
Bir seher kapımı çalanım ah ah
Bozuldu ananem, kayboldu törem
Tarihe karıştı şölenim ah ah*

*Bozuk bu dünyanın temeli bozuk
Tükendi yoksulda kalmadı azık
Bundan böyle dünyaya gelene yazık
Çileli günlere kalanım ah ah
Memurum, asnafın gönlü firakta
Çiftçinin ekmeği kara toprakta
Kimi bankalarda kimi durakta
Kuyruk sırasında ölenim ah ah
Bilmem yalan dünya kime kalacak
Fevzi'nin de bir gün ömrü dolacak
Mahşer günü haklar taksim olacak
Çalıp çırpıp servet bulanım ah ah(95)*

Olgun, vatandaşa memurlar tarafından kaba davranılmasından, bazı doktorların hastalarının hastalıklarının ciddiyetine varmamasından, hastalarıyla alay eder gibi konuşmalarından, onlara karşı sorumsuz ve ilgisiz davranmalarından “Doktor Bey” adlı şiirinde şöyle yakınmaktadır:

*Dedim avrat hasta, ben garibanım
Alaylı alaylı süzdü doktor bey
Sanki bahçesinden mal bağışlıyor
İlaç yaz deyince kızdı doktor bey
Nefret deryasına dalmış yüzüyor
Eller çepte volta atıp geziyor
İşine gelene ilaç yazıyor
Bizim reçeteyi bozdu doktor bey
Adamda bir hırs, bir kin bir inat
Köpürüp köpürüp artıyor kat kat
Ağrıdan sızıdan kıvrandır avrat
Alakasız gözün süzdü doktor bey*

*Şhvetsiz, şerbetsiz çok kalbi kara
Adam bilip senden istedik çare
Fevzi'nin gönlüne açtın bir yara
Çiğneyip çiğneyip ezdi doktor bey(96)*

Dini, milli ve manevi değerleri her şeyin üzerinde tutan Âşık Fevzi Olgun, atalarının tarihe bıraktığı şerefli izleri, hükmettiği toprakların miktarını, cephede kulluk vazifesini ihmal etmeyen askerleri, ülkede yaşayan birçok etnik kimliğin kardeşçe yaşadığını, Türk milletinin başının dış güçlere eğilmeyeceğini, vatanın bir çakıl taşının bile düşmana verilmeyeceğini, ülkede yaşayan Allah dostlarının destekleri sayesinde on vatan evladının bir milyon düşmana bedel olduğunu “Anımız Bizim” ve “Oğul” isimli şiirlerinde şöyle dile getirmiştir:

*Biz Türk'üz hepimiz tek bir bedeniz
Tarihe yazılmış şanımız bizim
Üç kıtaya hükmetmiştir dedemiz
Asya Avrupa'da anımız bizim
Eskiden bellidir Türk'ün şahbazı
Bunu iyi bilir elin yobazı
Mehmedim cephede kılar namazı
Kibleye dönüktür yönümüz bizim
İnancımız beştir şartımız şeştir
Bizi bize düşürenler kalleştir
Lazı kürdü alevisi kardeştir
Vatan millet bayrak kanımız bizim
Hiç kimse eğemez Türk'ün başını
Git de gör galleşin can telaşını
Mehmedim verir mi çakıl taşını
Vatana kurbandır canımız bizim*

*Bu destan Fevzi'den hatıra galsin
Evliya enbiya yardıma gelsin
Mevla'm ordumuzu muzaffer kılsın
Bir milyona bedel onumuz bizim(97)*

*Atan kükretmiştir arş ile kürşü
Sen onun torunu düşmana karşı
Ne zaman okunsa İstiklal Marşı
Saygı göster varsa vicdanın oğul(101/2)*

*Hedefin Akdeniz demiştir Atan
Senden hizmet bekler bu aziz vatan
Hep zararlı çıkmış ecdada çatan
Tarihte yazılı fermanın oğul(101/3)*

Temel ihtiyaçlarını kendileri karşılayan, tarıma dayalı bir düzene sahip olan ve yaşamını köylerde sürdüren halkı; sahip oldukları topraklar, yüzey şekilleri, iklim ve bitki örtüsü gibi koşullar tarıma yönlendirmiştir. Ülke ekonomisinde önemli bir yeri olan tarımın göçler sebebiyle gerilediğini, hem nitelik hem de nicelik bakımından doktorların oldukça yeterli olmasına rağmen dermansız hastalıklardan hayatını kaybeden insanların çoğaldığını Âşık Fevzi, "Harmansız Kaldı" isimli şiirinde şöyle dile getirmiştir:

*Gurbet çıktı da herkes şehre döndü
Kent boşaldı, köyler harmansız kaldı
Yoksulluk başladı hasta çoğaldı
Doktor arttı hasta dermansız kaldı*

*İşçi, köylü, çeker cebri cefayı
Patronlar sürüyor zevki sefayı
Vurguncu doldurdu gitti küfeyi
Şahın haberi yok fermansız kaldı*

*Doğruyu dürüstü suçlu buldular
Mazlumu, fakiri çöle saldılar
Esnafi memuru esir aldılar
Halk perişan oldu imkansız kaldı*

*Fevzi 'nin umudu hep suya düştü
Kör talih başına gör neler açtı
Vergiden, zamlardan feleği şaştı
Tutacak dalı yok gümansız kaldı(98)*

Biyolojik ihtiyaçlarını karşılayabilme noktasında yeterli maddi imkâna sahip olmayan insanların sayısı Türkiye’de oldukça fazladır. Yoksulluk, çözüm bekleyen çağın en önemli sorunudur. İnsani ihtiyaçlarını karşılayamayan bireyin toplumda değer görmediğini, kendinde de bu anlamda özgüveni bulamadığını ve her zaman ikinci plana atıldığını Olgun “Fukara” başlıklı şiirinin üçüncü dizesinde sitemkâr bir dille ifade eder:

*Ben hep seni gördüm gaftasın gafta
Ne gün belli sende ne ay ne hafta
Camide görürüm hep arka safta
Gömlek kirlı pantol sökük fukara(99/3)*

Toplumdaki ahlaki çöküntü giderek hız kazanmaktadır. Kullanılan zararlı maddeler, seviyesiz insan ilişkileri, kumar masaları, gece hayatları manevi bir çöküşe büyük ölçüde yol açmaktadır. Bozulmuş bir ahlaki çevrede yaşayan ve yetişen insanların bütün toplumu olumsuz etkilediği; saygı, dürüstlük, doğruluk, yardımseverlik, emanete sahip çıkma, hilesiz davranma, merhamet etme, kardeşlik gibi ahlaki değerlerin anlamının yitirmesine sebep olduğu görülmektedir. Âşık Fevzi Olgun “Ozanı Hani” isimli şiirinde bu olumsuz davranışları şöyle eleştirmiştir:

*Değişmiş toplumda hal ve hareket
Çekilmiş kalmamış hayır bereket
Ne örfümüz kalmış ne de bir adet
Dağa külünk atıp kazanı hani(100/2)*

*Sahnelerde göbek, atan atana
Kalmamış ki hayâ, neden utana
Ona alıp yüze satan satana
Hani terazisi nizami hani(100/3)*

Dürüst olamayan, sahip olduğu zenginlikleri çevresindeki muhtaç insanlarla paylaşmayan, bencillik edip kendi nefesine uyan, kendisinden başkasının iyiliğini gözetmeyen insanların varlığı Olgun'u her zaman rahatsız etmiştir.

Âşık; elinde bulundurduğu maddi güç sebebiyle kendisine toplum içinde ağa denilen, paltosu tutulan ve saygı duyulan insanların bu değeri hak etmediklerini, onlara iyi yürekli insanların gösterdikleri bu haksız saygıdan duyduğu pişmanlığı ve huzursuzluğu "Üzgünüm" adlı şiirinde şöyle dile getirmiştir:

*Bir sitemim vardır namert insana
Ona hizmet ettiğime üzgünüm
Ağa deyip paşa deyip bey deyip
Paltosunu tuttuğuma üzgünüm
Namert hain olur mert bol çörekli
Cimri gaddar olur fakir yürekli
Namert korkak olur mertler bilekli
Yanıp yanıp tütüğümme üzgünüm
Mert oğlu mertlere canım hediye
Namertlere değer verdim ne diye
Zer dedim zerrafa götürdüm diye
Değer biçip sattığıma üzgünüm
Ben Âşık Fevzi'yim atam çağında
Tora düştüm ben feleğin ağında
Bülbül gibi namertlerin bağında
Şakır şakır öttüğümme üzgünüm(102)*

Olgun hayatı boyunca tamahkâr insanların, Allah yolunda varlığının azını bile harcamaya kıyamayanların, mert insanlara tuzak kuran namertlerin, hayırsız

evlatların, komşusunun halinden haberi olmayan ve küs olan komşuların varlığından hep yakınmıştır. Âşık “Beyler” adlı şiirinde bu rahatsızlığını şöyle dile getirmiştir:

*Aç gözlüler hiç varlığa doyar mı
Allah için beş kuruşa kıyar mı
Tilkide arslana karşı koyar mı
Eğer taş dibine pumasa beyler(103/2)*

*Kız anayı bilmez, oğul pederi
Komşunun komşudan yok ki haberi
Cennet mekân olur insanın yeri
Eğer bir birine küsmese beyler(103/3)*

5.ÂŞIĞIN ŞİİRLERİ

5.1.8'li Hece Kalıbıyla Yazılan Şiirleri

1-Seksen Kardeş

Ben Mevla'dan ne isterim
Seksen kardeşim olaydı
Toplanaydık hep bir yerde
Günlerimiz hoş olaydı

Biri olaydı Başbakan
Biri başımızda sultan
Biri olsun Faruk Sukan
Diğerleri iş bulaydı

On altısı olsun hoca
Onları gönderem haca
Bakmayaydım dörde üçe
Evli altmış beş olaydı

Dördü uçak kullanaydı
Beş tane şoför olaydı
Üçü makinist kalaydı
On tanesi keş olaydı

Onu sürsün tarlaları
Biri olsun köy muhtarı
Dört tanede azaları
Bir tane bekçi kalaydı

Beşi gideydi koyuna
Beşi bakaydı düğüne
Benzeyeydik Ur beyine
Bekar on on beş olaydı

Fevzi olsun ev reisi
Artık kalmaz dert acısı
Yetmiş yedinin üç bacısı
Onlarda bekâr olaydı

2-Ne Olaydı Bu Dünyada

Ne olaydı bu dünyada
Çağladığım zaman olsa
Uşakken anam dalıncak
Ağladığım zaman olsa

Kotan koşup herikleri
Sonbaharda dirlikleri
Ayağıma çarıkları
Bağladığım zaman olsa

Kalaçaya tohum eksem
Çingila guzuyu töksem
Oturup boynumu büksem
Ağladığım zaman olsa

Ofçesten çıksam yaylaya
Bakaydım gara gayaya
Ordan Memetin dereye
Uğradığım zaman olsa

Kıble bulağların başı
Bilmem bellisizdir yaşı
Gazonluda mafiş pişi
Sağladığım zaman olsa

Çopurun yokuşu hele
Düz çayırdı versem mola
Suda katık küleğini
Çalkadığım zaman olsa

Karol tepe, kuzu arhacı
Hasretim çekerim acı
Dağ yolundan inip evde
Uyukladığım zaman olsa

Söğüttünün oylağından
Kara İse'nin bulağından
Nazdıoğlu yolunda teker
Bağladığım zaman olsa

Örtülü bulağa insem
Köyün karşısına çıksam
Sallamadan göle aksam
Çağladığım zaman olsa

Fevzi'nin köyü Göldalı
Meşhurdur peyniri balı
Toylarında âşıkları
Bağladığım zaman olsa.

3-Merhaba Köyüm

Göldalı'nın yarenleri
Bayım merhaba merhaba
Kimi dedem kimi ninem
Dayım merhaba merhaba

İçinizde yok yabancı
Sizler benim başım tacı
Hemi ana, hemi bacı
Soyum merhaba merhaba

Kalbim ağlar gözde yaşım
Sizle geçti yazım kışım
Güzel köyüm can yoldaşım
Köyüm merhaba merhaba

Fevzi ilham senden aldı
Sonunda gurbetçi oldu
Dede baba köyde kaldı
Duyun merhaba merhaba

4-Fakir Diye

Atımı gattım nahıra
Fakir diye koymadılar
Ne şere ne de hayıra
Fakir diye koymadılar

Vardım muhtarlığa gittim
İltifatla selam verdim
Onlardan Mirza'yı sordum
Fakir diye duymadılar

Çok kızmıştım Yadigara
Atım katmadı nahıra
Derdim anlatım muhtara
Fakir diye saymadılar

Fevzi'yim giderim şaha
Ölüp karışsam toprağa
Mezarıma bir Fatiha
Fakir diye vermediler

5-Köyüm Eski Köyüm Değil

Gittim gördüm çok üzüldüm
Köyüm eski köyüm değil
O eski insanlar yoktu
Köyüm eski köyüm değil

Bir ev burda bir ev orda
Göçen göçmüş kalan zorda
Baykuş konmuş viran yurda
Köyüm eski köyüm değil

Uğrayıp soran olmamış
Taş üstünde taş kalmamış
Viraneye baykuş konmuş
Köyüm eski köyüm değil

Hiç yok küheylan at izi
Vefat etmiş Rüstem Gazi
Ne koyun var ne de kuzu
Köyüm eski köyüm değil

Gurbet çıkmış olmuş engel
Yâd olmuştur çömçe, çengel
Pişiren yok haşıl, hengel
Köyüm eski köyüm değil

Herkes merak etmiş şehre
Kayıp olmuş yayık nehre
Ne darak var ne de cehre
Köyüm eski köyüm değil

Hep dolaştım köşe bucak
Yok çüt, kotan, majgal, hodak
Ne tendir var, ne de ocak
Köyüm eski köyüm değil

Unutulmuş cavan urgan
Örs çekiçnen, masat, tırpan
Kayıp olmuş dırmık, dirgen
Köyüm eski köyüm değil

Kimsede yok hatır sorma
Bulaklardan akmaz kurna
Ne davul var ne de zurna
Köyüm eski köyüm değil

Böyle miydi benim etim
Nasip oldu düştü yolum
Dokuyan yok halı, kilim
Köyüm eski köyüm değil

Hep kurumuş yeşil dağı
Kopmuş gitmiş dostluk bağı
Yok bal, peynir, tereyağı
Köyüm eski köyüm değil

Yok örs, çekiç, tırpan, masat
Verim düşmüş yok ki hasat
Yok inek, öküz, kehlen at
Köyüm eski köyüm değil

Değişmiş baharı yazı
Yok horozu, ördek, kazı
Yaylasında gelin, kızı
Köyüm eski köyüm değil

Sürü inmez yaylağına
Sesler geldi kulağıma
Göz diken var toprağıma
Köyüm eski köyüm değil

Fevzi Olgun gama dalmış
Köyde üç beş yaşlı kalmış
Nice canlar mefta olmuş
Köyüm eski köyüm değil

6-Ne Diyorsun

Dinle beni âşık Aydın
Zamaneye ne diyorsun
Her yanımız karma karış
Peki, buna ne diyorsun

Asırlık kini çektiler
Nifak tohumu ektiler
Halkı sokağa döktüler
Bu duruma ne diyorsun

Gönül bunu hiç anamaz
Bıçak vur yaram kanamaz
Oğul babayı tanımaz
Zamaneye ne diyorsun

Yaralılar inlemiyor
İlaç versen anlamıyor
Kız anayı dinlemiyor
Söyle gardaş ne diyorsun

Fevzi'yim adım bilindi
Bağrımın başı delindi
Örfüm tarihten silindi
Sen ozansın ne diyorsun

7-Ne Diyeyim

Bizim ele uğrar isem
Mihmanlara ne diyeyim
Haber olsa eşler, dostlar
O canlara ne diyeyim

Yıllardır seni özleyen
İçinde hasret gizleyen
Gece gündüz yol gözleyen
Nazlı yâre ne diyeyim

Arar ise can ve canan
Elbet olur candan yanan
Bacın ile o gardaşan
Fedakâra ne diyeyim

Fevzi'yim sözümde manam
Bağrına taş basıp yanan
Beyaz saçlı yaşlı anan
Cefakâra ne diyeyim

8-Ocağı Sönsün

Güneş battı yar gelmedi
Sebebin ocağı sönsün
Anamı babama veren
Sebebin ocağı sönsün

Haksız mıyım söyle görem
Ne yapayım bitti çarem
Beni dünyaya getiren
Babamın ocağı sönsün

Biliyorum değil yalan
Var mı bu dünyada kalan
Düğünümde davul çalan
Çalanın ocağı sönsün

Fevzi' yem sözümde mana
Gelmez olaydım cihana
İmam olup nikâhımı
Kıyanın ocağı sönsün

9-Yaram Sızılıyor

Küçük yaştan neler neler
Gördüm yaram sızılıyor
Yaram azgın merhem yanlış
Sürdüm yaram sızılıyor

Havar deli gönül havar
Bir gün gülsem sanki ne var
Su üstüne her gün duvar
Ördüm duvar yaram sızılıyor

Bağman oldum koca bağa
Dalı küstürdüm yaprağa
İki civanı toprağa
Verdim yaram sızılıyor

Fevzi der sattım almadan
Usandım gama dalmadan
Dostun kalbini bilmeden
Kırdım yaram sızılıyor

10-Yasa Lazım

Âşık olmak kolay değil
Biraz keder tasa lazım
Onunda bir kanunu var
Elbet Ana yasa lazım

Haktan içersen badeyi
Çekersen aşkı sevdayı
Gezersin koca dünyayı
Demir çarık asa lazım

Ara sıra gama dalmak
Dertli dertli sazı çalmak
Alimlerle mahtap olmak
Hep kıssadan hisse lazım

Yanıp yanıp alışmaya
Muradına kavuşmaya
Kurtlar ile konuşmaya
Fevzi der ki Musa lazım

11-Ne Hoş Olur

Hep düşündüm hesap yaptım
Neyin sesi ne hoş olur
İnsanlar hep şehir ister
Köyün sesi ne hoş olur

Dağ başını sis tutunca
Kayada keklik ötünce
Avcılar okun atınca
Yayın sesi ne hoş olur

Pehlivanlar güleşirse
Yavrular kırdı koşarsa
Yağmur yağıp sel coşarsa
Suyun sesi ne hoş olur

Fevzi'nin elinde sazı
Yanık yanık çalar bazı
Küheylan at yavru kuzu
Koyunun sesi ne hoş olur

12-Gelmene Gerek Kalmadı

Vefasız yar gelme artık
Gelmene gerek kalmadı
Azrail konu göğsüme
Fermana gerek kalmadı

Yolun sonu geldi çatı
Hayat beni hep aldattı
Okyanusta gemim battı
Limana gerek kalmadı

Meydanlar narasız kaldı
Cebim beş parasız kaldı
Lokman da çaresiz kaldı
Dermana gerek kalmadı

Yaptıkların yetti artık
Ömür akıp gitti artık
Âşık Fevzi bitti artık
Sormana gerek kalmadı

13-Bela Getirir

Demedim mi be gardaşım
Hır başa bela getirir
Bu dünyanın kanunu bu
Belayı kula getirir

Ok atanın yayı olur
Cahillerin neyi olur
İyi insan iyi olur
Kötüyü yola getirir

Dürüst olan yol gösterir
Hoş lisan dil gösterir
Bahçıvan hoşbağ beslese
Bülbülü güle getirir

İlmin başı hep saburdur
Atalar böyle buyurur
Fevzinin de işi budur
Dertleri dile getirir

14-Kırma Sakın

Bir gönülü yapamazsan
Dikkat eyle kırma sakın
Çok düşünmek akla zarar
Boşa kafa yorma sakın

Hayran ol iş ehlisine
Gülem elin delisine
Gitme cahil meclisine
Gitsen fazla durma sakın

Boş söz bulur sahibini
Hesap etsen kayıbını
Her insanın ayıbını
Sen yüzüne vurma sakın

Fevzi de olma divane
Aldanma fani cihana
Sahip ol güzel lisana
Her hatayı görme sakın

15-Davacıyım

Çok gördün hisse almadın
Gözüm senden davacıyım
Konuştun asla yılmadın
Sözüm senden davacıyım

Deli gönül oldu yaslı
Ciğer yandı uslu uslu
Ne Keremsin ne de Aslı
Közüm senden davacıyım

Bir gün rahat yatamadın
Söz verdin de tutamadın
Ettiğinden utanmadın
Yüzüm senden davacıyım

Arayıp yarı bulmadın
Fevzi'ye haber salmadın
Bir gün neşeli çalmadın
Sasım senden davacıyım.

5.2.11’li Hece Kalıbıyla Yazılan Şiirleri

16-Bizim Elin Neleri Var Neleri

Dinlesin yarenler canı gönülden
Bizim elin neleri var neleri
Bahar gelip o dereler çoğlunca
Hele hele neleri var neleri

Berdelecüz gelir karlar yağardı
Goyun guzulardı, inek doğardı
Nevruz gecesinde gençler gorğa yığardı
Daha daha neleri var neleri

Çilik çubuk oynuyardık hırmanda
Bir acayip şey olardı insanda
Çüt ekerdik o 23 Nisan’da
Hele hele neleri var neleri

Hodak öküz sürer majgal çütü tutardı
Yorgun öküz hagoslarda yatardı
Satançılar düzde meyve satardı
Bizim elin neleri var neleri

Kuşebbeği aşu olar baş tacı
Eveliknen cincar dertler ilacı
Yarpız gurudardı, Şahsenem bacı
Daha daha neleri var neleri

Bir bakmışsın al yeşildir yaylalar
Çıkar gız gelinler, orda yaylarlar
Köpüklü sütlerle dolar kovalar
Hele hele neleri var neleri

Kiraz satan gelmez miydi yaylaya
Haber verin derdik Fatmâ halaya
Fiyat koysun teraziye, kiloya
Bizim elin neleri var neleri

Bir zaman dağ denir, biri zaman aran
Yayla zamanında olur gar boran
Atkulağı, gımı bir de baldırgan
Daha daha neleri var neleri

O zaman köyümde vardı bir heves
Kımı turşusu goyardı herkes
Bıçağı al derelerden baldırganı kes
Hele hele neleri var neleri

Çayır biter ot daşınır bir zaman
Ekinler biçilir dövülür harman
Unlar övütülür taşınır saman
Bizim elin neleri var neleri

Gurbet çıktı, köyde galdı maziler
Yaylada olardı emlik guzular
Aklıma gelende bağrım sızılar
Daha daha neleri var neleri

Sonbaharda anam gazı keserdi
Dışardaki sıriklara asardı
Haşıl hengeli yağ üstünde üzerdi
Hele hele neleri var neleri

Bu işler bitince başlardı toylar
Böyle devam eder haftalar aylar
Âşıklar saz çalar hikâye söyler
Bizim elin neleri var neleri

Severdik hepimiz böyle hayatı
Altı ay kış olur gatı mı gatı
Tımarla, eğerle, çek, min gır atı
Daha daha neleri var neleri

Fevzi der paslanmış sazımın teli
Genç kızlar dokur kilim ve halı
Goyunu, ineği, peyniri, balı
Daha daha neleri var neleri

17-Kars'ın Kışı Meşhurdur

Özledim Kars'ımı gitmek isterim
Ne yazık ki Kars'ın kışı meşhurdur
Kars'tan Arpaçay'dan Çıldır'a gadar
Köylerinden geçen şoşu meşhurdur

Susuz'un gartovu, Zavotun malı
Meşhurdur Kars'ımın peyniri, balı
Mezre'den geçerdiler herkesin yolu
Yolculara taş atışı meşhurdur

Göle'nin güzeli, Zavotun malı
Bülbülen yaylası ordan Damalı
Ardahan Zineli, Çıldır çeçili
Posof'un da o gartofu meşhurdur

Meşhurdur Çıldır'ın peyniri yağı
Baba Şenlik'i var kültür yatağı
Nam verif her yana bala Göydağı
Göydağının al yeşili meşhurdur

Geçersen Çıldır'dan gör Arpaçay'ı
Kızarsa durdurur beyaz Rusya'yı
Goçköyü'nde vardı Gülistan dayı
Âşıklıkta goç savaşı meşhurdur

Gızılçakçak, Anı, Şahnalar düzü
Cebeci, Gızıлтаş, Kinay, Möküzü
İlhami Demir'in Pergitli özü
Yanık sesi saz çalışı meşhurdur

Digor'dan geçersen Kağızman vardır
Tuzluca yol üstü perver diyardır
Ağrı'ya yaslanmış o güzel İğdir
Ağrı yüksek dağdır başı meşhurdur

Sarıkamış şehitlerin meskanı
Tarihe yazılmış şanlı destanı
Nasıl unutulur Mevlüt İhsani
Küçük yaşta kör kalışı meşhurdur

Rüstem Alyansoğlu kazası Selim
Onun için çalar sazım telim
Baba yurdum Kars'ım vatanım elim
Benim için onun taşı meşhurdur

18-Olur Mu

Emek verdim fidan diktim toprağa
Toprak susuz, su topraksız olur mu
Yıllar yılı hizmet ettim bu bağa
Toprak susuz, su topraksız olur mu

Su bağladım her tarafı göl oldu
Kazma ile dövdüm dövdüm, kül oldu
Çimen verdi çiçek açtı, gül oldu
Toprak susuz, su topraksız olur mu

Canlılar gıdayı ondan alıyor
Rızkımız topraktan sudan geliyor
Ondan gelen, elbet ona dönüyor
Toprak susuz, su topraksız olur mu

Havayı sorarsan hava bir hayat
Bereket topraktan artıyor kat kat
Okunur kuranda ayet ve ayet
Toprak susuz, su topraksız olur mu

19-Neleri Var Ağacın

Ağaç tabiatın süsüdür dostum
Hele düşün neleri var ağacın
Herkes kucağın açmak istiyor
Düşündün mü neleri var ağacın

Kâğıt olur, kalem olur ellere
Kapı olur, masa olur evlere
Kovan olur arılara ballara
Gel gör hele neleri var ağacın

Nazlı bayrağıma direk olmaz mı
Kazmaya sap, bağda herek olmaz mı
Evde terek, elde kürek olmaz mı
Gel gör hele neleri var ağacın

Fevzi yem niyetim ağacı övmek
Yeşili korumak, doğayı sevmek
Nineme bastondur, dedeme deynek
Daha daha neleri var ağacın

20-Turnalar

Kalkın turnam kalkın burdan çekilin
Yönünüz doğuya gidin turnalar
Edirne'den kalkıp yüksel havaya
Bizim ele doğru gidin turnalar

İstanbul büyüktür, gezin bir zaman
Tophanede vermiyorlar hiç aman
Eskişehir güzel, dağları duman
Gidin oraları görün turnalar

Ankara'dan çıktın önde Kayseri
Pastırmaya meraklıdır oranın yeri
Orada yüksekten uç turnam bari
Oldukça havadan uçun turnalar

Kayseri'den çıktın yönün ne yana
Doğrudur yolunuz uğramaz kana
Divriği'den çıkıp aş Erzincan'a
Orada bir gece yatın turnalar

Erzurum'a varın güzel yaylalar
Etrafını sarmış dağlar ovalar
İçinde oturur beyler ağalar
Gidin onları görün turnalar

Erzurum'dan çıktın gidersin
Kars'a Önünüze gelir dağ, orman, arsa
Sarıkamış, Selim hep ne ki varsa
Gidin teker teker turnalar

Kars, Digor, Kağızman, Tuzluca, Iğdır
Sizin aşacağınız Ağrı Dağıdır
Daha sol tarafta Arpaçay vardır
Onunda üstünden geçin turnalar

Susuz'dan çıkınca gidin Göle'ye
Benden selam edin nazlı sılaya
Korkmayın başınız girmez belaya
Orada avaz avaz ötün turnalar

Şafşat, Posof, Damal'larda gezersin
Ardahan dağını aşar bezersin
Çıldır'ın Gölüne iner yüzersin
Orada bir zaman yatın turnalar

Doğruyol nahiyemdir gezin bir zaman
Kızılverana nın hali pek yaman
Size adres verir sorun Kamervan
Orda bir ahvale yetin turnalar

Âşık Fevzi der ki yazayım name
Okuyun adresi siz gidin köye
Göldalı köyünde kenar bir eve
O nazlı sılama görün turnalar

21-Bizim Ellerden Selam Getirdim

Vardım Kars elini ziyaret ettim
Size memleketten selamlar getirdim
İl ilçe kazadan hem köyden kentten
Ana vatanımdan selam getirdim

Dedemden emmimden bir de dayımdan
Hemi ağasından hemi beyinden
İynezor Daşbaşı o Kürtköyü'nden
O baba yurdundan selam getirdim

Arpaçay Vanaza Melik Köyü'nden
Telek'len Carcı'nen güzel suyundan
Guzgunlu Dağköyü Kemal Köyü'nden
O Polat Köyü'nden selam getirdim

Ben uğradım pazartesi salıdan
Kemal Köy Dağköyü o Burcalıdan
Garahanlı Murat Yıldızoğlundan
Ben bizim ellerden selam getirdim

Aydingünden Çanaksu'dan Caladan
İlişti Gagaç'tan Ağcagala'dan
Gödamıh Başköy'den Garagala'dan
Çifter Canbazlar'dan selam getirdim

Ercan dağlarının o arasından
Koğasın Zinzal'ın Çamdıra'sından
Şenliyi Babanın Suhara'sından
O Balagöydağ'dan selam getirdim

Puruttun Urta'nın Goraveli'nden
Bizim o Çıldır'ın Goca Gölünden
Yener Yılmaz'ında sarı telinden
Kısırın Dağından selam getirdim

Zurzana'nın ağasından beyinden
Gereşen'in bılağından çayından
Pereşenli o Müslüm'ün neyinden
Gardaştan bacıdan selam getirdim

Selam olsun hem babadan anadan
İğdır Kağızman'dan o tuzlucadan
Selim Sarıkamış bir de Digor'dan
Ben Gizılçahçah'tan selam getirdim

Sabri Şimşekoğlu sanki yaşıyor
Sevenleri hep ismini taşıyor
Türküsünü dinleyenler coşuyor
Türküden makamdan selam getirdim

Göy Dağ'ın al yeşil otundan
İrabat Meğrem'den Beğrehatun'dan
İki Çayıs'ların asıl zatından
Size İrabat'tan selam getirdim

Gölebert'le Tezeköy'ün şakası
Kenerbel Zikiref Ercen Dağın arkası
Kertene Kurtkale sınır kapısı
Size Cincorof tan selam getirdim

Gara Dağ'ın güzel mor lalesinden
O Alyansoğlu'nun öz sılasından
Dile destan olan Kars Kalesi'nden
Göle Ardahan'dan selam getirdim

Soskert'li Mehmed'in Erşat elinden
İlhami Demir'in tatlı dilinden
Âşık Gülistan'ın yanık telinden
Calalı Söyün'den selam getirdim

Edebiyat yazan Taşlıova'dan
Çobanoğlu söylediği havadan
Porsuklu'da Merden Aşık Musadan
İşte bu zatlardan selam getirdim

Fevzi'yem ağlarım ben yana yana
Yirmi yıldır hasret kaldım vatana
Gittim gördüm hepsi olmuş virane
Sahipsiz yurtlardan selam getirdim

22-İznik Gölüne

Metin yazmak şairlerde sanattır
Bu metin yakışır İznik Gölü'ne
Çakırca, Elbeyli hem Bıyalıca
Savdayla bakışır İznik Gölüne

Sölöz, Göllüce'si ve Dırazalı
Derbet'le Atiye gayet havalı
Darka tatil köyü sana sevdalı
Aşkını konuşur İznik Gölüne

Bahar gelir sahillerin süslenir
Sevdalılar gelir sana yaslanır
Dalga vurur zülüfleri ıslanır
Sunala inişir İznik Gölüne

Bütün dünya sana hayrandır hayran
Sanki sahilinde oluyor bayram
Âşık Fevzi seni över her zaman
Ne dese yakışır İznik Gölüne

23-Yaz Geliyor

İnsana gülüyor bahar zamanı
Bu güzel İznik'in yazı geliyor
Al yeşil giyinmiş bahçesi bağı
Yemyeşil İznik'in yazı geliyor

Ocak, Şubat derken mart geldi işte
Dert ile kederi bıraktı kışta
Neşe başlamıştır böcekte, kuşta
Bu güzel İznik'in yazı geliyor

Tertemiz gölünde ördekler yüzer
Sahilinde gençler kol kola gezer
O yeşil bağları cennete benzer
Yine bu İznik'in yazı geliyor

Fevzi'yim överim bitiremem ki
Arzumu yerine getiremem ki
Ekmeğini yerim yitiremem ki
Bu cennet İznik'in yazı geliyor

24-Al Vala

Sallana sallana suyun yolunda
Aklımı başımdan aldın al vala
Omuzluk omuzunda külek kolunda
Serimi sevdaya saldın al vala

Keşke gitmeğeydim onun toyuna
Mayıl oldum edasına boyuna
Şivan düşün bey babasın öyüne
Seni bir hoyrata saldı al vala

Her sabah görürem suyun yolunda
Gözüm kaldı onun mahcematında
Ne yazık güllerin hoyrat elinde
Fevzi arı sen bir balsın al vala

25-Kaldı Bana

Seherde uyandım bülbül sesine
Bülbül uçtu gitti zar kaldı bana
Feryat ettim figan ettim ağladım
Çektiğim acılar kar kaldı bana

Yaralı ceylanım dağlar başında
Engel ara yerde Avcı peşinde
Alev alev yandım aşk ateşinde
Küle dönmüş biraz kor kaldı bana

Kiminin sarayı halı döşeli
Kimi dertli gezer kimi neşeli
Kiminin bahçesi mor menekşeli
Benim bahçemde de har kaldı bana

Her gün vurdu bu feleğin taşları
Akıttı gözümde kanlı yaşları
Uçtu gitti bağdan gönül kuşları
Hamd olsun bir sadık yar kaldı bana

26-Kader

Tarih 1960 yılında
Felek darbesini vurdu ha vurdu
Yeni fidan iken kendi dalımda
Kader dallarımı kırdı ha kırdı

Yaş on iki dedi okulum bitti
Tutunacak dalım elimden gitti
Hayatın gemisi denizde battı
Şaşkın dalga ona vurdu ha vurdu

Fakirlik bizimle akraba oldu
Yıllarca eğlendi hep bizde kaldı
Gitmedi bir türlü başa dert oldu
Yıllarca eğlendi kaldı ha kaldı

Artık işin hiç şakası kalmadı
Bu hayatın bir manası kalmadı
Anladım ki dost vefası kalmadı
Bu âlem bir zaman sürdü ha sürdü

Dostlarımız bizden kenar çekildi
Kara talih bahçemize ekildi
Anamın genç yaşta beli büküldü
Kardeşlerim boynunu burdu ha burdu

Artık kaptan olup gemiye geçtim
Hep dalgalı şaşkın denizler aştım
Bir zamanlar haksızlıklarla savaştım
Bunu bütün dostlar gördü ha gördü

Bazıları uğraştılar kastıma
Az kaldı ki saman tepe postuma
Anam kanadını gerdi üstüme
Oda göreceğimi gördü ha gördü

Çalıştık uğraştık temeli attık
Bazen tok göründük bazen aç yattık
Sağ olsun dostların hepsini tarttık
Mücadele hayatı sürdürdü ha sürdürdü

Cesaretim damarımda dolaştı
Bu ne çile idi bu ne savaştı
Sazım elde benim ile dolaştı
Mızrap ona dertli vurdu ha vurdu

Bu hayat yolunu böyle tutunca
Stres, üzüntüyü biraz atınca
Fevzi vatan borcu gelip çatınca
Kışlanın yolunu tuttu ha tuttu

27-Ana

Dünyada en güzel varlığım sensin
Ne sıcak yuvadır kolların ana
Kök babadan gelir, toprak anadır
Dağılır her yana dalların ana

Yem getirip yavruları besleyen
Çiçek olup evlat bağı süsleyen
Evlat için yakasını ıslayan
Kulağımda tatlı dillerin ana

Duman almış, sis bürümüş gözlerin
Artık hiç kimseye geçmez sözlerin
Daha seni taşıyor dizlerin
Perişan olmuştur hallerin ana

Fevzi der dünyada neyidi suçun
Yüklenmiş kervanın gidiyor göçün
Dağ başında kara benziyor saçın
Nasıl da ağarmış tellerin ana

28-Gelmedin

Dinle sözlerimi vefasız dostum
Hasretin bağrımı ezdi gelmedin
Bir bağmana teslim ettim bağımı
Vakitsiz bağımı bozdu gelmedin

Senin için düştüm gurbet eline
Senin derdin itti beni ölüme
Azrail kalemi aldı eline
Ölüm fermanımı yazdı gelmedin

Durdu namazıma sevdiğim canlar
Üzerime toprak attı mihmanlar
Çiğnedi geçtiler zalim düşmanlar
Kabrimin üstünde gezdi gelmedin

Fevzi derdin yazdı sazın teline
Baksan bu dünyanın garip haline
Eller kazma kürek aldı eline
Yâdlar mezarımı kazdı gelmedin

29-Yarım Yarım

Niyet ettim ben arzuma gitmeğe
Gidemedim kaldı yol yarım yarım
Gözlerimde akan kanlı yaşlarım
Çağlayarak oldu sel yarım yarım

Bu fani dünyada kılmadım karar
Hesap ettim, ömrüm hep etti zarar
Kör talih peşimde hep beni arar
Usanmıştır benden çöl yarım yarım

Gel otur yanıma ömrümün varı
Seninle yapalım sıkı pazarı
Sen ol güzel kovan bende bir arı
Getireyim sana bal yarım yarım

Fevzi'yim ne yazık ömrüm farıdı
Bu gençliğim gurbet elde çürüdü
Fidan idim yapraklarım kurudu
Kırıldı kalmadı dal yarım yarım

30-Pişmanım

Felek beni saldı bu ahu zara
Bu dünyaya geldiğime pişmanım
Nice bilenlerden aldım dersimi
Aldım ama aldığıma pişmanım

Bakmadım dünyada zarara kâra
Meyil verdim kadir bilmez bir yâre
Bulursun dediler ara ha ara
Buldum ama bulduğuma pişmanım

Kendi ilhamımı kendimden aldım
Bazen çok düşündüm, gaflete daldım
Dokuz yüz altmıştan beri saz çaldım
Çaldım ama çaldığıma pişmanım

Bilmiyorum neden gama dalmışım
Kader pençesinde esir olmuşum
Âşık Fevzi ne zamana kalmışım
Kaldım ama kaldığıma pişmanım

31-Gurbet Elde

Tarih bin dokuz yüz yetmiş yılında
Gurbet eli mesken tuttum ağladım
Ne çileler çekti bu garip başım
Köşe bucaklarda yattım ağladım

Atmıştım temeli gurbet ellere
Çeşmim yaşı döndü akan sellere
Mızrap vurup derdim döktüm tellere
Perdelere gamı ektim ağladım

Demir çarık giydim, demirden asa
On bayram gurbette bitmedi tasa
Söylesin dostlarım yalanım varsa
Fevzi der ki neler çektim ağladım

32-Baba

Tabiattan gelmiş hakkın varlığın
Dünyaya ilk gelen babadır baba
Bütün sıkıntıya her bir zorluğa
Hep göğsünü geren babâdır baba

Bu dünyada bitmez baba çilesi
Hep ona çarpmıştır felek sillesi
Evladın güvenli, burçlu kalesi
Zora karşı duran babadır baba

Baba olmasaydın alem olmazdı
Canlılar türeyip dünya dolmazdı
Haktan emrolmasa bunlar olmazdı
Bu sırrın çözümü babadır baba

Fevzi'yim düşüncem güzel düşünce
Dünya varlığından yüceden yüce
Ben onu değişmem bin tahta taca
Alemin varlığı babadır baba

33-Ağarma Saçlarım

Sadagatın düz ılgarın var ise
Ağarma saçlarım Allah aşkına
Gocalmaya işaretin bu ise
Ağarma saçlarım Allah aşkına

Bel büküldü, dizler fersiz galıftı
Akıl gidip, vücut sersiz galıfdı
Yar vefası çıktı gönül yarsız galıfdı
Ağarma saçlarım Allah aşkına

Dolu vurdu gazel döktüm budandım
Dünya benden, ben dünyadan usandım
Yazık canım ne odlara galandım
Ağarma saçlarım Allah aşkına

Dede, baba, emmi, dayı kaybettim
Ana çöktü, kardeş gitti, ben bittim
En sonunda vatanımı terk ettim
Ağarma saçlarım Allah aşkına

Aynaya baktım ki, bir de ne görem
O zaman içimi kapladı verem
Yıllar bu Fevzi'yi eylemiş viran
Ağarma saçlarım Allah aşkına

34-Özledim

Bana derler gurbet eller güzeldir
Ben köyümün yollarını özledim
İliğim oradan kanım oradan
Sadakatli kullarını özledim

Ordan vücüdumun iliği kanı
Hani nerde köyün eski insanı
Nazanı teyzenin bir tabak unu
Ocağının küllerini özledim

Ne güzeldi bizim elin bayramı
Çıkar gız gelini eder seyranı
Goşgarlının Gülşanın bir tas ayrıanı
Hurda nenemin tatlı dillerini özledim

Allah razı olsun Aslı Duman'dan
Nergis anamın emeği çoktur anamdan
Nasihat dinlerdik o elvide ninemden
Saçının ağaran tellerini özledim

Gülenber halam da çok sürdü sefa
Gülistan Karanın dilleri şifa
Misafirperveriydi Oruçoğlu Mustafa
Sofrasının ballarını özledim

Özlemem mi benim güzel köyümü
Hekimler hekimi Papılların Lala değil mi
Yetim Aligilin Fatama'nın güzel değimi
Köyde geçen günlerimi özledim

Rüstem Gada çıka küfür edeydi
Bayaz kirvam dağda narâ ataydı
İlyas dayım ile Kerem emmim bize şeker sataydı
Şaka yapan dillerini özledim

Nasıl inkâr edem yediğim nani
Kirpi bile terk etmemiş vatani
Fevzi'ye saraydı babasının gaz damı
Orda galan çullarımı özledim

35-Gardaşım

Mektubunu aldım içimde sızı
Ciğer oldu para para gardaşım
Gonu komşu gurbet ele çekildi
Şimdi geldi bize sıra gardaşım

Tarlalara gara tohum ekildi
Ben yaşlandım artık belim büküldü
Sizin evin duvarları söküldü
Viran oldu sıra sıra gardaşım

Köyde goyun guzu sesi kesildi
Gapılara gara kilit asıldı
Çoğusunun bacaları basıldı
Çok evde yanmıyor çıra gardaşım

Hüzünlü geçiyor haftalar aylar
Kurudu bulaklar, yosunlu çaylar
Sensiz şad geçmiyor heç bizim toylar
Biz olmuşuz alabora gardaşım

Başımı çevirdim bizim dağlara
Baktım onlarında içinde yara
Dünyadan göçerse bu Huccet Kara
Anla ki kesilmiş töre gardaşım

Tahtını terk etti nice sultanlar
Yıkıldı saraylar hanlar hamamlar
Âşık Fevzi sen sorduğun insanlar
Mihman oldu hep mezara gardaşım

36-Efendim

Dünya âlemine tanıklık ettim
Bu dünyada neler vardır efendim
Haksızlığa gözün yummuş gidiyor
İnsanoğlu bakar kördür efendim

Bir gül kopartmıştım biraz kokladım
Vurdum hançerleri, kalbim okladım
Vefasız hep kalbimde sakladım
Açamam kimseye sırdır efendim

İyilik eyledim kötülük buldum
Desinlere gittim zaten mahvoldum
Dertsiz idim şimdi dertli dağ oldum
Yüce dağın başı kardır efendim

Âşık Fevzi nedir senin günahın
Anlatmak istersen nedir izahın
Arşa dayanmıştır hicranın ahın
Çektiğim aşıkâr, zardır efendim

37-Âşıklara Deli Diye Gülerler

Âşıklara deli diye gülerler
Aşk adamı delirtmez de ne eder
Çalar kapısını bir seher vakti
Bir kötüye kul etmez de ne eder

Emrah Selvi için dağları aştı
Garip Senem dedi gurbete düştü
Kerem Aslı için yandı tutuştu
İşte böyle kül etmez de ne eder

Kanber Arzu için kadere şaştı
Karacaoğlan nice iller dolaştı
Tahir Zöhre için kendinden geçti
Yusuf gibi köle etmez de ne eder

Ferhat külünk attı yardı dağları
Sümmani'nin viran oldu bağları
Şenlik zehir içti İran elinde
O zehri bal etmez de ne eder

Pir Sultan Abdal'a bir bakın hele
Yedisinde zulüm geldi Veysel'e
Veysel Garani de Hakkın aşığı
Meskenini çöl etmez de ne eder

Reyhani muhitte namlı biriydi
Memmet gibi hikâyeci var mıydı
Mevlüt İhsaninin aldı gözünü
Ona türlü hal etmez de ne eder

Âşık Mahsuni ve Şahsenem bacı
Kızıltuğ, Şahturna başımın tacı
Abdullah Papur'un yanık sesi var
Bir gün onu lal etmez de ne eder

İlhami Demir çok büyük ozandır
Taşlıova edebiyat yazandır
Çobanoğlu tutmuş peh peh yolunu
Çeşmin yaşını sel etmez de ne eder

Rüstem Alyansoğlu benim dayımdır
Fevzi'nin şikârı gönül payımdır
Sabri Şimşekoğlu kazaya kurban
Sebebini yol etmez de ne eder

38-Gelemem Ki Ben

Bana gel diyorsun ey kaşı keman
Nasip kalkmayınca gelemem ki ben
Kör talihim bir set çekmiş önüme
Güleyim desem de gülemem ki ben

Uçtu gitti bu gönlümün kuşları
Bana değdi hep feleğin taşları
Gözlerimden akan kanlı yaşları
Sen sil desen bile silemem ki ben

Felek ile paylaşamam kozumu
Can dostuma anlatamam arzumu
Gönül diyor çal aşık çal sazını
Sen çal demeğince çalamam ki ben

Âşık Fevzi düçar oldu bu derde
Gözünün önünde kara bir perde
Gönül seni arar durur her yerde
Ararım ararım bulamam ki ben

39-Gel Gayrı

Başım dara düştü can intizarda
Kader yollarımı kesti gel gayrı
Şeyda bülbül idim şirin bağlarda
Lal oldu dillerim sustu gel gayrı

Hayat yollarında şaşkın yürüdüm
Dost düşmana karşı mertçe göründüm
Ben ölmedim sürüm sürüm süründüm
Sam yeli üstüme esti gel gayrı

Tutuldum hayatın zor bir kışına
Dost dediğim düşman çıktı karşıma
Taşları yağdırdı benim başıma
Beni ipe çekti astı, gel gayrı

Kesildi takatım tutmuyor dizim
Ne gecem bellidir ne de gündüzüm
Derdime ortaktı sedefli sazım
Bu Âşık Fevzi'ye küstü gel gayrı

40-Özledim

Bana derler gurbet eller güzeldir
Ben köyümün yazlarını özledim
Gece gündüz hayal edip durduğum
Dostlarımın yüzlerini özledim

Hiç aklımdan çıkmaz genci gocası
Muhabbetli geçen gündüz gecesi
Tipi esip karlar tutan bacası
Saçaklarda buzlarını özledim

Benim güzel köyüm başımda tacım
Düşmüşüm gurbete sohbete acım
Oğulu kardeşim kızları bacım
Hem oğul hem kızlarını özledim

Ejdamımın yurdu göldalı köyü
Yasinin davulu müslümün neyi
Fevzi çok eyledin sünneti toyu
Âşıkların sazlarını özledim

41-Ana Can

Canım ana sana arz edim halim
Melul melul bakıyorum ana can
Yaş kemale erdi zaman değışti
Ben canımdan bıkiyorum ana can

Hiçbir zaman dar geçitler geçmezdim
Gizli sırrım her nadana açmazdım
Ben çayımı kendim döküp içmezdim
Ben bulaşık yıkıyorum ana can

Ne ağayı ne de beyi takmazdım
Aşardım dağları zordan bıkmazdım
Kibrit çakıp sigaramı yakmazdım
Evde soba yakıyorum ana can

Söz söyledim sözden inci dizerdim
Elde kalem güzel sözler yazardım
Aldırmazdım binnaz ile gezerdim
Şimdi mekik dokuyorum ana can

Fevzi der ki hayat buymuş bilmezdim
Elde olsa bu dünyaya gelmezdim
Mendilimle kirpiğimi silmezdim
Gel gör gömlek yıkıyorum ana can

42-Giderim

Bir elimde kalem birinde sazım
Belenmişim gızıl gana giderim
Şaşırdım puslamı kayboldu yolum
Bilmiyorum ben ne yana giderim

Yıllar yılı ben de bitmedi tasa
Felek darbe vurdu bürüdü yasa
Demir çarık giydim demirden asa
Taçsız tahtsız bir mekâna giderim

Tutmuşum bir yolu o yoldan şaşmam
Yanlışa sapanlar olurlar pişman
Dostuma dost derim düşmana düşman
Sadık dost can kurbanı giderim

Ufak bir dereydim doldum da doldum
Kendi talihime kendim de güldüm
İlhamımı dertten kederden aldım
Fevzi der ki ben ummana giderim

43-O Yar Da Gocaldı Ben De Gocaldım

Elli yıldır bir yastığa baş koyduk
O yar da gocaldı ben de gocaldım
Temel attık her binaya daş goyduk
O yar da gocaldı ben de gocaldım

Berber ağladık beraber güldük
Akan gözyaşını beraber sildik
Yılları kat ettik, dağları deldik
O yar da gocaldı ben de gocaldım

Acıyı tatlıyı beraber tattık
Bazen tok göründük amma aç yattık
Beş yavru büyüttük topluma kattık
O yar da gocaldı ben de gocaldım

Ozan oldum, Fevzi oldum olmadı
Attığım taş hedefini bulmadı
Doluyu boşalttım boşa dolmadı
O yar da gocaldı ben de gocaldım

44-Hiç Anlamadım

Bu ömrümün sarayları yıkıldı
Uyandım gafletten hiç anlamadım
Gam gasavet yıktı, kahır çiğnedi
Boşa geçmiş ömrüm hiç anlamadım

Gönlümün kuşları kafesten uçtu
Günüm, ayım, yılım kederle geçti
Siyah saçlarımda beyaz gül açtı
Nasıl gocalmışım hiç anlamadım

Ayna bana diyor ağarmış saçın
Bilmem bu dünyada neydi suçum
Yazılmış fermanım yüklenmiş göçüm
Yürüdü kervanım hiç anlamadım

Fevzi Olgun'um der yalan bu dünya
Eyledi ömrümü talan bu dünya
Şimdi kötülere kalan bu dünya
Meğer soyulmuşum hiç anlamadım

45-Doymadım

Öyle bir ahım var bilinmez derdim
Ben bunları yaza yaza doymadım
Dertler deryasında bir dalgıç gibi
Kulaç kulaç, yüze yüze doymadım

Bitmedi bu çilem bitmez bu derdim
Onun için şaşkın şaşkın giderim
Cahillerden darba yedi kaderim
Kamillerle sohbet söze doymadım

Aldandım aldandım yüze gülene
Can kurban eyledim kadir bilene
Değer vereyim dedim mihman olana
Yarın ettikleri naza doymadım

Esti deli poyraz çöle savruldu
Koskoca dağ idim birden devrildim
Ben Âşık Fevzi'yim yandım kavruldu
Ateşe doymadım köze doymadım

46-Yâdıma Düştü

Dinle sözlerimi Muhittin gardaş
Sılanın her işi yadıma düştü
Sizlerle gezdiğim devran sürdüğüm
O Calanın daşı yadıma düştü

Yağardı kar boran, zaman olmazdı
Eserdi fırtına aman olmazdı
Merekte bir kilo saman olmazdı
Kars'ın acı kışı yadıma düştü

Çalardım sazımı siz dinlerdiniz
Benim lisanımı siz anlardınız
Elet ile Memmet siz canlardınız
Kıymet bilen kişi yadıma düştü

Kimse bilmez içimdeki sızıyı
Anlatamam gönlümdeki arzuyu
Gazonluda keserdiniz kuzuyu
O kuzunun döşü yadıma düştü.

Biçin olur herkes tırpan elinde
Bakarsın yürüyor yayla yolunda
Arzum galdı Tuncay gilin balında
O bal ile pişi yadıma düştü

Bir gün Memmet gilde sofrayı kurduk
Elet, Memmet, sen, ben karar verdik
Gagaşlı Cafer ile birde Elbeyi
Ziya'nın görüşü yadıma düştü

Dostluk kardeşlikti bizim çabamız
Erkan yol bilirdi el ve obamız
Nur yüzlüydü o muhterem babanız
Vaizler verişi yadıma düştü

Fevzi der dünyanın bozuk düzeni
Vilayetim Kars'ı, Çıldır kazamı
Cala'da yetişen, Sabri ozanı
İlişti'nin daşı yadıma düştü

47-Oğul

Yıllar oldu gurbet eller meskenin
Nasibin ordaysa gal oğul oğul
İki yavrun kendin sevgili eşin
Dilerim her zaman gül oğul oğul

Sizleri emanet ettim ol şaha
Her gün duvam her gün arzum Allah'a
Baş akılsız dizler tutmuyor daha
Döküldü diş bükük bende bel oğul oğul

Sizler için çok çekmişim çileyi
Çok zamanlar başa aldım belayı
Unuttum seneyi haftayı ayı
Kalmadı saçımda siyah tel oğul oğul

Aşık Fevzi selam salsa dostuna
Ecel bürünürse aslan postuna
Azrayıl çökünce göğsüm üstüne
Son nefeste gel üstüme oğul oğul

48-Sevdiğim

Suçum sevmek ise dünyada
İdam fermanımı sen ver sevdiğim
Çöktü beden bel büküldü yıkıldım
Ne hallere düştüm gel gör sevdiğini

Akıl gitmiş benden başsız kalmışım
Rızkımı kestiler aşsız kalmışım
Ağlaya ağlaya yaşsız kalmışım
Sana derim bir bakar kör sevdiğim

Zaman azmış tepe takla gidiyor
Bilmem ki görenler buna ne diyor
Yalan yanlış şeyler beni deli ediyor
Gerçeği söylemek çok zor sevdiğim

Âşık Fevzi kararından dönmüyor
Dertler onda hiçbir türlü dinmiyor
Tutuşmuş gönlünde yangın sönmüyor
Hemi ateş hem alev hem de kor sevdiğim

49-Ağladım

Bu gurbet ellerde dertli başile
Nice gizli sırlar çözdüm ağladım
İçimde yarayla gözde yaş ile
Dertleri ipliğe dizdim ağladım

Bilmiyorum nedir bu benim suçum
Gamlar kervanına katılmış göçüm
Bel büküldü bir de ağardı saçım
Ben kendi kendimi üzdüm ağladım

Şikâyetçi oldum galles felekten
İki kolum kırdı attı bilekten
Gözyaşımı ince ince elekten
Eledim eledim süzdüm ağladım

Fevzi der ki her çileye alıştım
Her seferde dert kederler buluştum
Gam gasevet şirketinde çalıştım
Temelini kazdım kazdım ağladım

50-Boşa Açmadım

Bir muamma yazdım gizli sır gibi
Ben bu muammayı boşa açmadım
İçimde arzumu dilde kelamı
Ne ayağa ne de başa açmadım

Dolandım gurbeti ben adım adım
Her yüze güleni sadık dost sandım
Ateşsiz alevsiz tutuştum yandım
Ne bacıya ne gardaşa açmadım

Yıktı gitti beni bunca yıllarım
Kurudu güllerim soldu güllerim
Darbesini yedim cahil kulların
Kanat çalıp uçan kuşa açmadım

Fevzi Olgun tek başıma kalınca
Kör talihim gelip beni bulunca
Her geçen gün taştan taşa çalınca
Ne bahara nede kışa açmadım

51-Üzdü Beni

Bende bu dünyaya geldim geleli
Gezdim gurbet eli yol üzdü beni
Kimiye kul odum kimiye veli
Cahil derdi çektim kul üzdü beni

Kendim heder ettim dostun yoluna
Dost beni düşürdü elin diline
Mecnun gibi daldım sevda çölüne
Dağlar dile geldi çöl üzdü beni

Bende bir menzile çatmak istedim
Girip dost bağında yatmak istedim
Dertli bülbül gibi ötmek istedim
Yaprak engel oldu dal üzdü beni

Fevzi'yim virandır baharım yazım
Ben dertli ozanım çekilmez nazım
En samimi dostum sedefli sazım
Perde dile geldi tel üzdü beni

52-Sazı Var

Sevenlere arz edeyim halimi
Yüreğimde türlü türlü sızı var
Hayat yordu beni saçlar ağardı
Yıllarımda türlü türlü mazi var

Yalan dünya birden bire boş oldu
Eski günler hayal oldu düş oldu
Halim gördü düşmanlarım hoş oldu
Yandı ciğer içerimde közü var

Ak anlımda çizgi çizgi çizildi
Anladım ki yaşlandığım sezildi
Bu gönlümün çiçekleri ezildi
Dost çiğnedi bu kalbimde izi var

Kiminin ikbali kiminin bahtı
Kiminin kotrası kiminin yata
Kiminin villası kiminin katı
Fevzi'nin elinde dertli sazı var

53-Kalmaz

Bülbüle çektirse derdi kederi
Felek gazap eder güle de kalmaz
Sadık bir yar ile paylaş kaderi
Gider dert kederin çile de kalmaz

Bir gün olur o mahşere varılır
Nizam terazisi orda kurulur
Günahlar sevaplar elbet sorulur
Hiçbir kulun hakkı, kulada kalmaz

Sevda ki Ferhat'a taşlar söktürdü
Siyah saçlarına beyaz ektirdi
Mecnun'a Leyla'ya neler çektirdi
İşte bu haksızlık çöle de kalmaz

Yaz Âşık Fevzi yaz neyime lazım
Yanlığı doğruyu söylemen lazım
Sana ki kalleşlik ederse sazın
Perdeye mızraba tele de kalmaz

54-Nerden Geliyor

Dinleyin dostlarım izah edeyim
Bu âşıklık bana nerden geliyor
Bir zaman dert çektim bir zaman sevda
İçimdeki gizli sırdan geliyor

Dertli geçen günüm, haftam ayımdır
Kars Arpaçay o Göldalı köyümdür
Ozan Rüstem Alyansoğlu dayımdır
Bu irsi şey işte ordan geliyor

Çok zorlar aşmışım yorulmuş beden
Elbette yıpranır bu yolda giden
Câla'daki âşık Hüseyin dedem
Bu mesleğin sırrı burdan geliyor

Ben âşık Fevzi'yim gama dalmışım
Mekanımı gurbet elde almışım
Sevdanın narında hep kavrulmuşum
İçimdeki ateş kordan geliyor

55-Bizim Ellerin Hoş Lisanları

Vay bizim ellerin hoş lisanları
Köyde babamıza lele diyerdik
Anamıza aba, gardaşa gadaş
Köyün hocasına molla diyerdik

Yığılırdık birden toya giderdik
Hayırlı olsun Ali kirva diğerdik.
Birine seslensen, eğer duymasa
Birez beri bahsana eğe diyerdik

Atın tayı bizde kurük olardı
Köpek yavrularsa gudük olardı
Keçinin oğlağı gidik olardı
İnek de doğanda bılık diyerdik

Güzellerimiz vardı namuslu arlı
İmirden gelene derdik İmralı
Bir kabile vardı adı koçkarlı
Piyade soyuna Piyo deyerdik

Gara Avdillagil Avışgil idi
Oruçoğulları Oruçgil idi
Askerağagiller Velipaşalar idi
Ondan Ziyeddine Ziyu diyerdik

Potoşoğlu Gürcistan'dan gelmişler
Nazlıoğlu anadan isim almışlar
Derviş Halil Hak'tan kelim bulmuşlar
Hak yolunda ona iyi diyerdik

Yetim Aligiller değil yabancı
Veyveygildir benim derdim ilacı
Keseğenligilde dost Kara Hacı
Mustafa'ya lakap Gayo diyerdik

Molla İsmeyil'in elinde asa
Papıllarda namlı o Hekim Musa
Çopuroğlu dertlerimin dermanı
Onlara hekim soyu diyerdik

İsakgil eskiden zengin sülale
Kuluoğlu derdik bak Gulu gile
Lelegilde vardı bir yaşlı baba
Onunda adına Ali diyerdik

Bala Allahverdi güzeller soyu
Sefergilde vardı Koroğlu dayı
Doktor ünvanlıydı İsa Koçkarlı
Ondan ona İsa dayı diyerdik

Ali Mehmet Defgolara bağlıdır
Hacı Memmet nur yüzlü ağ sakallıdır
Muratgilde Kadir sohbet ehlidir
İşte ona Âşık Resul dayı diyerdik

Ben köyüme hasret çekerim acı
Kurban Koca, Terekeme Ali olsun baş tacı
İskenderle, Şaho unutmasın Kıraç'ı
İp ucudu o Koçköyü diyerdik

Kısıremenli çoktan köyden gitmişler
Garcavel Bayburt'u mekân tutmuşlar
Memetiyle Kösealileri netmişler
Burada yok ekmeği, suyu diyerdik

Benim güzel köyüm candan üstündür
Hüseyin Vanlı benim baba dostumdur
Sarı İsmail köyün tüccarı imiş
Dağıldı her yana soyu diyerdik

Âşık Fevzi ben köyüme doymadım
Çok sülale var onları saymadım
Terk ettim köyümü, gene kıymadım
Kimin vardı böyle köyü diyerdik

56-Adam Olmamış

İnsan yaratılmış gelmiş cihana
İnsan doğmuş amma adam olmamış
Varı çok olsa da söylerim ona
Ne olursa olsun Adam olmamış

Bazı insanlara bilmem ne diyem
Görmemiş mi diyem cahil mi diyem
Üç beş satır yazı olsun hediyem
İnsan doğmuş amma Adam olmamış

Adamın birisi olmuş padişah
Ne ayıp dinlemiş ne de bir günah
Asmış babasını olurmu mübah
Padişah olmuşta Adam olmamış

Bu Âşık Fevzi'nin doğru yolu var
Sermayesi yoksa uzun kolu var
Çoğusunun parası var pulu var
Zengin olmuş amma Adam olmamış

57-Var Benim

Gençliğimi aldı zalim seneler
Onu artık geri almam zor benim
Takvimin yaprağı tek tek azaldı
Dünyada kalacak neyim var benim

Yağmur gibi yağdı taşlar başıma
Su kattılar benim pişmiş aşıma
Yazık ömrüm geldi geçti boşuna
Daha neler göreceğim var benim

Neye yaradı ki geçen zamanım
Kesildi takatım ahtım amanım
Tek bir dostum yâre kaldı gümanım
Bahtım kara bu talihim kör benim

Bende bir ozanım gam yaza yaza
Kederim sakidir efkarım meze
Derdim Ağrı dağı olmuş mülhaza
Etrafımda duman başım kar benim

58-Efendim

Zor oldu efendim artık yaşamak
İnsanlar bir anda çıldırıyorlar
Cahillerle muhatap oldum işe bak
Tarihten sayfalar sildiriyorlar

Temiz olur haktan bade içenler
Leb demeden leblebiyi seçenler
Üç kuruş eline para geçenler
Sevgiyi saygıyı öldürüyorlar

Size derim kin nefreti kusanlar
İster Mehmet ister Ali Hasanlar
Kendini bilmeyen cahil insanlar
Toplumu kendine güldürüyorlar

Fevzi der ki boşa gitmez emekler
Kabul olur Hakk'a olan dilekler
Çöplüklerden nemalanan köpekler
Dönüp sahibine saldırıyorlar

59-Zaman Akışı

Asır değişmesi zaman akışı
Yıkık viraneye çevirdi beni
Dost dediğim düşman çıktı karşıma
Kavurdu pünhana çevirdi beni

Aksi zaman beni yaktı kavurdu
Küllerimi her bir yana savurdu
Baltalı baltasız hep bana vurdu
Kesilmiş ormana çevirdi beni

Halkımın derdini ben yaza yaza
Bazen tele küstüm bazen de saza
Benim derdim bitmez oldu mülhaza
Geveze insana çevirdi beni

Fevzi'nin sözünde bin türlü mana
Halim belli sırrım ayan süphana
Hakeme güvendim çıktım meydana
Yenik pehlivana çevirdi beni

60-Huzur

Benim varım neye yarar dostlarım
Vatan huzursuzsa, il huzursuzsa
Destan yazsam türkü yazsam ne çıkar
Kalem huzursuzsa, el huzursuzsa

Doktor acemiye derman boşuna
Padişah haksızsa ferman boşuna
Menzile ulaşmaz kervan boşuna
Bezirgân huzursuz yol huzursuzsa

Çoban sürüsünü yaylamaz olur
Tabiat canlıyı eylemez olur
Bazılar doğruyu söylemez olur
Dudak huzursuzsa dil huzursuzsa

Fevzi Olgun artık gülmez vallahi
Ömürden gidenler gelmez vallahi
Ozanın sazı da çalmaz vallahi
Mızrap huzursuzsa tel huzursuzsa

61-Miras Kavgası

Canım anan hele otur yanıma
Babamızdan kalan mallar nicoldu
Bunu demek yakışmıyor şanıma
Keçilerden kalan ziller nicoldu

Hanı tekne, tabak kalburdan elek
Görünmez gözüme o yaşlı eşek
Nerde üç memesi kör olan inek
Söyle ana söyle bunlar nicoldu

Hani araba, hani maraba
Hane dükkân, hepsi olmuş haraba
Nere kapıdaki kırık araba
Odaya serdiğin çullar nicoldu

Bu destan Fevzi'den kalsın yadigar
Çağır bunu tespit eylesin muhtar
Nerde kulpsuz külek, o çürük anbar
Öküzden söktüğün nallar nicoldu

62-Öğretmen

Bana bir gün sual soran olursa
Derim can içinde candır öğretmen
Hakikate başvuracak olursa
Damarımda o al kandır öğretmen

İlim dünyasının yolu ondadır
Vatanın yeşili alı ondadır
Arının kovanı balı ondadır
Şereftir gururdur şandır öğretmen

A dedi, B dedi okudun yazdım
Bilgi temelini kaz dedi kazdım
Sevip seilmeyi ben ondan sezdim
Milletine kahramandır öğretmen

Fevzi'nin telinde sazındadır o
Güzünde kışında yazındadır o
Kemal Atatürk'ün izindedir o
Bayrak millet hem vatandır öğretmen

63-Yaratmış

Kadir Mevla'm kainatı yaratmış
Hele düşün bak ki nice yaratmış
Gündüzü yaratmış aydınlık için
Ona karşılık bir de gece yaratmış

Her canlıya vermiş lokma kısmet
İyi yaratmış kötüye nispet
Karun'a mal vermiş gel de hesap et
Onun gibi daha nice yaratmış

Yürümeye ayak duymaya kulak
Düşünmeye beyin güzelliye bak
Kimine huy vermiş kimine ahlak
Dünyayı görmeye gözü yaratmış

Bir hırs yaratmış yarışmak için
Fevzi ye güç vermiş zor aşmak için
İnsana dil vermiş konuşmak için
Hem tatlı, hem de acı yaratmış

64-Yavaş Yavaş

Seyyahı âlemi seyran ederken
Dediler tedbirin al yavaş yavaş
Ne anladım sanki yalan dünyadan
Kurudu dal, soldu gül yavaş yavaş

Talihim bir oyun etti başıma
Ne yaptıysam felek çıktı karşıma
Dedim dosta gidem, olam aşına
Baktım ki kısalmış yol yavaş yavaş

Fidan idim filiz verdim yüceldim
Topraktan güneşten sudan güç aldım
Cahil derdi çektim vakitsiz kocaldım
Kurudu yeşeren dal yavaş yavaş

Fevzi der ki ben çağladım sel oldum
Bazen bülbül oldum bazen lal oldum
Kerem gibi yandım yandım kül oldum
Savruldu havaya kül yavaş yavaş

65-Ahtım Olaydı

Üç beş günlük bu vefasız dünyada
Param olmayaydı aklım olaydı
Olaydı haysiyet namusum arım
İstemem ki tacım tahtım olaydı

İstemem devletim varım olmasın
Dert çekmeyim ahu zarım olmasın
Dünya malı nedir bir saltanattır
Azıcık ikbalim bahtım olaydı

Gezeydim dünyayı ben karış karış
Güzel şeyler için edeydik yarış
Vatanımda huzur dünyada barış
Benim arzum budur ahtım olaydı

Ömrümün kervanı koyuldu yola
Baksan aklar düştü bu siyah tele
Dertli mızrabımı alınca ele
Fevzi derki cevan vaktim olaydı

66-Gurbet El

Takdir i ilahi alır götürür
Ansızın karşına çıkar gurbet el
Sevenlerin senden uzakta kalır
Peşine hasreti takar gurbet el

Felek fendi ile kurar bir plan
Gözden irak olur o güzel sılan
İstersen sultan ol ister pehlivan
Elini koynuna sokar gurbet el

Kiminin çıkmaza sokar yolunu
Kiminin lal eder bülbül dilini
Kiminin bilekten kırar kolunu
Sonradan arkadan bakar gurbet el

Nice Süleyman'a kalmayan cihan
Kimine dar gelir kimine harman
Bu Âşık Fevzi'yi etti imtihan
Gün gelir ondan da bıkar gurbet el

67-Var Benim

Bu dünyaya geldim işte giderim
Ateşim alevim közüm var benim
Böyle imiş benim talih kaderim
Karalı yazılmış yazım var benim

Haksızlığı asla kabul eylemem
Hataları vicdanımda oylamam
Düşünürüm yalan yanlış söylemem
Dinleyene üç beş sözüm var benim

Aylar geçti yıllar geçti boşuna
Felek zehir kattı tatlı aşıma
Ağustosta karlar yağdı başıma
Karlı buzlu geçen yazım var benim

Kiminin villası kiminin katı
Kiminin kotrası kiminin yata
Âşık Fevzi seçmiş böyle hayatı
Elimde bir dertli sazım var benim

68-Ay Emmi

Allah'ın gazabı kulun sitemi
Seni bu hallere saldı ay emmi
Yirmi bir beçeynen bir de anası
Ganadı elinde kaldı ay emmi

Lale gilin Nazim'le yoldaş oldunuz
Konuşup danışıp sırdaş oldunuz
Lafa dem vurdunuz bir hoş oldunuz
Garatalih seni buldu ay emmi

Aslan emmi sen de bu işe şaştın
Bu fani dünyayı boşa dolaştın
İksi sağdı, aldın gölmüye gaşdın
Onlarda gölmede öldü ay emmi

Ben oturdum o duvarın başına
Nevruz usta çekiç vurdu taşına
Aleş emmim baktı öz gardaşına
O da bıyık alttan güldü ay emmi

Oturdun kapıda içten ağladın
Bu olayı sen yengeden sakladın
Yüz lira rüşvetle beni bağladın
Maalesef hayale daldın ay emmi

Nazım bu olaya tanık olmuştu
Orda da şanssızlık seni bulmuştu
Balgız evden çıkıp dona kalmıştı
Baktım çeşmin yaşı seldi ay emmi

Gördüm Aslan emmim Kars'ın yolunda
Akşam döndü, beş on civciv elinde
Bin dokuz yüz yetmiş sekiz yılında
Bu destan Fevzi'den kaldı ay emmi

69-Göresen

Bir yiğit ki gurbet ele düşerse
Hele gide hallerini göresen
Bir yandan gasavet bir yandan kahr
Ak düşünce siyah tele göresen

Göresen ağaran siyah saçları
Bel bükülüp dökülünce dişleri
Didasından akan kanlı yaşları
Mendil alıp sile sile göresen

Sen sadık dost isen dostunu ara
Candan dost değilse kaç kaç para
İşin bozulup da düşersen dara
Düşmanların sana güle göresen

Ben Âşık Fevzi'yim neyin nesiyim
Halkımın kulağı dili sesiyim
Asıl haksızlıkların öz belasıyım
Derdimi dökeyim tele göresen

70-Razıyım

Ehli irfan meclisine saygım var
Onlar için yol olmaya razıyım
Cahillerle oturmaktan kaygım var
Mert önünde kul olmaya razıyım

Sahtekara güvenim yok dünyada
Sadık dostu canım ederim feda
Ateş verip cayır cayır yaksada
Onun için kül olmaya razıyım

Adam olmayana hiç sözüm yoktur
Adam olanların değeri çoktur
Namert bir yudum su istese yoktur
Mertler için sel olmaya razıyım

Fevzi der küçükten dert çekerim ben
Âlimler önünde diz çökerim ben
Yobaz meclisinde yaş dökerim ben
Orda susup lal olmaya razıyım

71-Korkarım

Yaşadığım müddet hayal etmişim
Haksızlıktan adaletten korkarım
İnsanın susanı suyun duranı
Kötü kötü zihniyetten korkarım

Hilebazla sahtekârla hiç olmaz işim
Doğruluk dürüstlük hayalim düşüm
Yüze gülen ne insanlar görmüşüm
Dosttan gelen hıyanetten korkarım

Neyleyim dünyada devleti varı
Mevla'm nasip etsin sadık bir yarı
Biraz şans versin biraz da zarı
Kötü talih o bedbahttan korkarım

Fevzi'yim manasız sözü söylemem
Yalan dolan vicdanımda oylamam
Fakir fukaraya zulüm eylemem
Mazlumdan gelecek ah tan korkarım

72-İnsanoğlu

Dinle sözlerimi ey insanoğlu
İnsan çeşit çeşit, yer damar damar
Bazısının karakteri değişik
Dünyada ne insan var damar damar

Değişen zamane zaman mı olur
Vefasız insanda iman mı olur
Alçak dağın başı duman mı olur
Yüce dağda elbet kar damar damar

Güvenme vefasız insan soyuna
Değer verme edasına boyuna
Asaleti bozuk çeker soyuna
Dağıtır etrafa sır damar damar

Fevzi Olgun sözü dürle yıkamış
Hayatını doğrulukla aklamış
Kalbindeki ateşini saklamış
Yanıp tutuşuyor kor damar damar

73-Kardeşim

Bu dünyada insanlığın güzeli
Unutma ki hakikattir kardeşim
Tüm dostluğun kardeşliğin temeli
Gerçeği bu, sadakattir kardeşim

Dostu için yüreğini dağlayan
Yaman günde gam çekerek ağlayan
Dostu, dosta samimice bağlayan
İyi bil ki muhabbettir kardeşim

Zulüm edip milletini ağlatan
Kesip imkânını kolun bağlatan
Vatanını vicdansıza talatan
Muhakkak ki hıyanettir kardeşim

Fevzi Olgun hakikattir yazdığım
Biliyorum sözden ince dizdiğim
Bu dünyada ağlayarak gezdiğim
Aradığım hakikattir kardeşim

74-Demişler

Ataların sözü boşa değildir
Kara günler çabuk geçer demişler
Her yandan kapıyı bağlayan mevla
Elbet bir gün gelir açar demişler

Zalim olup mazlumları küstürme
Haksız olup haklıları susturma
Yetime, öksüze kanlar kusturma
Herkes ektiğini biçer demişler

Yüklenme dünyada boşa vebali
Kime kalmış fani dünyanın malı
Can dediğin nedir bir kuş misali
Bir gün kuş kafesten uçar demişler

Fevzi der ki ey zalimkar ne dersin
Bir gün olur tepe takla gidersin
Yeme kul hakkını geçer ödersin
Başına çok bela açar demişler

75-Dikkat Et

Seni benden, beni senden ederler
Dikkat et, dikkat et hâlen dikkat et
Bir meclise girip kelam edersen
Bela gelir sana, dilen dikkat et

Eğer yüklenmişsen hayat riskini
Barıştır, dargını bir de küskünü
Helalinden kazan kendi rızkını
Dikkat et, dikkat et elen dikkat et

Herkesin hayatı kendine bir has
İnsanda olmalı ilimle ihlas
Atalar ne demiş kısasa kısas
Kemerin sık bağla belen dikkat et

Kamil olan cahillere darılmaz
Kötü huylu kötülükten arınmaz
Fevzi düz yollardan giden yorulmaz
Doğru yoldan şaşma yolan dikkat et

76-Seçin

Nasihatım size aziz dostlarım
Yolculukta yolun düzünü seçin
Sevip sevilmeği isteriseniz
Sevgi ocağının közünü seçin

İnsanı yıpratır yanlış hatalar
Arifler hep nasihatı tutarlar
Asalet üstündür demiş atalar
Anasına bakın kızını seçin

Yanlış tutum seni sokar belaya
Düşersin sonunda zülme çileye
Özenmeyin yalan dolan hileye
Dürüst insanların izini seçin

Yaz vardır efendim yazlar içinde
Benim gönlüm ateş közler içinde
Söz vardır kardeşim sözler içinde
Bu Âşık Fevzi'nin sözünü seçin

77-Yaşar Reyhani

Sana selam olsun Yaşar Reyhani
Sen yaşlandın, meydan çakalla doldu
Döndü de dolaştı bu kötü kader
En sonunda geldi seni mi buldu

Tarihe göz attım unutmam seni,
Yok İlhami Demir Mevlüt İhsani
Sabri Şimşekoğlu genç ozan hani
Onunda genç yaşta gülleri soldu

Bu ozanlar hiç çıkar mı rüyadan
İçmişler badeyi, aşkı deryadan
Koskoca Mahsuni göçtü dünyadan
Ebedyen onun yeri boş kaldı

Fevzi der bu dünya karalı ağı
Çok insanlar yaşar ciğeri dağı
Sanki yaşamamış hiç Alyansoğlu
Sonunda bacanak canını aldı

78-Evladım

Dinle beni yanlış yapma evladım
Vücutta akıllı başın var ise
Hiç kimsenin gücü yetmez vallahi
Kazanında helal aşın var ise

Kimse uğraşamaz senin kastına
Yanlış yapma, ahabına dostuna
Kim cesaret edip gelir üstüne
Arkanda sadık bir eşin var ise

Sıkıntı çekmezsın, keder çekmezsın
Ah edip de gözyaşını dökmezsın
Gidip namertlere boyun bükmezsın
Düzenli yürüyen işin var ise

Bunlar yoksa hayat ömrünü söker
İncele bunları sen teker teker
Ne duvarın çatlar ne evin çöker
Temelinde sağlam taşın var ise

79-Ezan Sesi Ozan Sesi Susmasın

Benim yaradandan bir dileğim var
Ezan sesi ozan sesi susmasın
Kabul et duamı ey perverdigar
Ezan sesi ozan sesi susmasın

Bir gün o mahşerede kurulur mizan
İslamı dünyaya yaymıştır ezan
Ozandır İstiklal marşını yazan
Ezan sesi ozan sesi susmasın

Okudu ezanı Hazreti Bilal
Kalple Allah dedi dille gülcelal
Dalgalan yurdumda ey şanlı hilal
Ezan sesi ozan sesi susmasın

Fevzi der bir olup edelim yarış
Yarışla oluyor hedefe varış
Cihanda sulh olsun yurdumda barış
Ezan sesi ozan sesi susmasın

80-Atana Yazık

İki sevgi iki aşkın arası
Fitnekarlık yapıp katana yazık
Dünyada paraya vara devlete
Namusu şerefi satana yazık

Yazık olsun yalan yanlış yazana
Menfaatkar olup yoldan azana
Eşine dostuna kuyu kazana
Boşa ona buna çatana yazık

İyilik yapıp da başa kalkana
Fesatlık eyleyip yuva yıkana
İnsanlığa hep tepeden bakana
İnsanlara küsü tutana yazık

Fevzi'yim derdim var dertlerden beter
Tarlaya ne ekersen elbet o biter
Beni anlayanlar sözümü tutar
Dip köşede yalan atana yazık

81-Ne İşe Yarar

Haksız olup dostum haklıya çatma
Hatalı külhanlık ne işe yarar
Bir bakmışsın zarar sarmış her yanı
Sonradan pişmanlık ne işe yarar

Dostuna dost diye sadakatli ol
İmanına sağlam itikatlı ol
Eğer sultan isen adaletli ol
O haksız sultanlık ne işe yarar

Güçlüysen yoksula eyleme eziyet
Kamil kişilerde çok olur meziyet
İlime önem ver irfana kıymet
İlimsiz irfanlık ne işe yarar

Çek âşık Fevzi çek aşkın yayını
Dünyada aldın her şeyden payını
Felek sana yaptı türlü oyunu
Boş oyunbozanlık ne işe yarar

82-Adalet Budur

Kadir kıymet bilenlere can kurban
İşte insanlarda metanet budur
Az söyleyip amma çoğu dinlemek
Asil kişideki haysiyet budur

Dertliye derman ol, ara ilacı
Kimine kardaş ol, kimine bacı
Yetimi sevindir, mazluma acı
İnsanın içinde merhamet budur

Yardım et fakire, yoksula el at
Düşkün yaşlı görersen, elini uzat
Düşmanın hastaysa, git ziyaret et
Kabeye varmadan ziyaret budur

Fevzi der ki kardeşim hakikatli ol
Unutma dostunu, sadakatli ol
Yeme kul hakkını, adaletli ol
Asıl Hak yanında adalet budur

83-Öğren Oğul

Sana bir nasihat dinlersen eğer
Ya oku yaz ya da gör öğren oğul
Cahilden uzak dur kamille otur
Nerde noksanın var sor öğren oğul

Dikkat et bel bağla sadık bir yara
İş işten geçince bulunmaz çare
Helal çalış helal rızkını ara
Doğruluğa kafa yor öğren oğul

Dostuna yumşak ol düşmana sert ol
Vatanına göz dikenlere dert ol
Ticarette uğraş dürüst ol mert ol
Zararından kaçın kar öğren oğul

Fevzi der evladım uyan rüyadan
Örnek al namustan ardan hayâdan
Kimler gelmiş geçmiş fani dünyadan
Âlime irfana sor öğren oğul

84-Gördüm Ben

Bir dünyaya baktım bir de kendime
Her zaman dünyayı haksız gördüm ben
Kendi kendim yargıladım adilce
Bunca gönülleri boşa kırdım ben

Hele bak dünyanın geçen yaşına
Sırrı saklı akıl ermez işine
Dünya malı için boşu boşuna
Eyvah olsun hiçe kafa yordum ben

Dünyada en güzel örnek insanlık
Neye yarar kin, nefret ve düşmanlık
Anladım ki çare değil pişmanlık
Nice taştan taşa başım vurdum ben

Fevzi der dünyada sadık yarım yok
Biraz neşem olsa ahu zarım çok
Yedi arşın bezim başka varım yok
Düşümdüm de böyle hayal kurdum ben

85-Gönül Telinden

Kadir Mevla'm senden budur dileğim
Ezan sesi, ozan sesi susmasın
Kabul et duamı mutlu olayım
Ezan sesi, ozan sesi susmasın

İslam'ı dünyaya yayan ezandır
Şehidine ağıt diyen ozandır
İstiklal Marşını yazan ozandır
Ezan sesi, ozan sesi susmasın

Dede Korkut elde Kopuz çalarsa
Emrah Selvi sevdasına dalarsa
Ferhat Şirin için dağı delerse
Ezan sesi, ozan sesi susmasın

Gel Fevzi hak için sen eyle yarış
Yarışla oluyor hedefe varış
Dünyada sulh olsun vatanda barış
Ezan sesi, ozan sesi susmasın

86-Güvenme

Gönlüne hakim ol her dala konma
Mecnun gibi sakın çöle güvenme
Külden tepe olmaz demiş atalar
Rüzgara dayanmaz küle güvenme

Bırak bu dünyayı kendi haline
Herkes gitsin düşündüğü yoluna
Bilmeden sarılma söğüt dalına
Sonra çürük çıkar dala güvenme

Bir zaman hem adı hem şanı vardı
Kaleler feth etti küffarı kırdı
Aliyi namazda kölesi vurdu
Böyle asaletsiz kula güvenme

Fevzi der her işin vardır bir sırrı
Akıl ermez nasıl bal yapar arı
Kılavuzu sağlam kervanla yürü
Sakın bilmediğin yola güvenme

87-Bir Gün

Havalanma insanoğlu havaya
Uçma yükseklerde inersin bir gün
Şule verse şamdanların dünyaya
Eser deli poyraz sönersin bir gün

Kendini benzetme yüce dağlara
Geri dönüp baksan geçen çağlara
Fidan olup meyve versen bağlara
Kurumuş ağaca dönersin bir gün

Bir gün katılırsın sende kervana
Bu dünya kalmamış çok Süleyman'a
Dört kaptanlı gemi gelir limana
Beyaz gömlek giyer binersin bir gün

Düşün Âşık Fevzi nerden başladın
Ne yazı yazladın ne kış kışladın
Bu dünyada çok günahlar işledin
Cehennem narında yanarsın bir gün

88-Sözünü Seçin

Nasihatim size aziz dostlarım
Yolculukta yolun düzünü seçin
Sevip sevilmeyi ister iseniz
Sevgi ocağının közünü seçin

İnsanı yıpratır yanlış hatalar
Arifler hep nasihati tutarlar
Asalet üstündür demiş atalar
Anasına bakın kızını seçin

Diline sahip ol düşme belaya
Sonunda düşersin derde çileye
Özenme sen yalan yanlış hileye
Dürüst insanların izini seçin

Yaz vardır efendim yazlar içinde
Benim gönlüm ateş közler içinde
Söz vardır efendim sözler içinde
Bu Âşık Fevzi'nin sözünü seçin

89-Olur

Kendi yakınından darbe yiyenin
Elbet ciğerleri hep yara olur
Çevresine kin besleyen kişinin
Açıp baksan kalbi kapkara olur

Haksız olup haklılara çatanlar
Onun bunun aleyhinde atanlar
Meydanlarda kendisini satanlar
Sonunda değeri beş para olur

Mevla'ya bağlanıp iyilik yapan
Hep zararlı çıkar yanlışa sapan
Nefsine uyup da şeytana tapan
Sonunda âleme maskara olur

Ben Âşık Fevzi'yim dolar taşarım
Kalemimle ben sazımla yaşarım
Sözden inci dizer destan koşarım
Ozanın sözünde ibare olur

90-Gaflete Dalma

Uyan insanoğlu gaflete dalma
Ölünce arkadan imam gelecek
Mevla'ya kulluk et elini bağla
Kıyamet yakındır hemen gelecek

Cennet dedikleri güzel bir ova
Ayrıldı oradan Âdem'le Havva
Fesatlık eyleyip yıkarsan yuva
Başına çok türlü haller gelecek

Kardeş eda eyle vakit namazı
Hiç olmaz ölmün geçile tezi
Babanın evlada geçmiyor sözü
İsrafil yakındır hemen gelecek

Fevzi akıl ermez dünya haline
Varıp düşsem Resul Ekrem yoluna
Bazı kullar azdır diyor malına
Silip süpürmeye seller gelecek

91-Ay Gağa

Sen gideli zaman çoktan değişti
Hele gör ki neler oldu ay gağa
Avır gahti hayâ gahti namus yok
Bu dünyaya velet doldu ay gağa

Kotan goşar herik eder çüt ekerdiniz
Lomu alar dağdan daş sökerdiniz
Ağa gapısında hep nökerdiniz
İmdi herkes patron oldu ay gağa

Vatanımdı o göydağın dalında
Kehlen at minerdin yayla yolunda
Kavalak başında livor belinde
İmdi millet atom buldu ay gağa

Bozaş pişer, anık verir yerdiniz
Yama yapar çarıklar giyerdiniz
Goç gatımı elven goç boyardınız
Şimdi her şey suni oldu ay gağa

Yalan mıydı odalara toplanmak
Geçti daha ah ah diye ahlanmak
Büyük gelse küçük dip dip saklanmak
Şimdi yaptım herkes güldü ay gağa

Hile doldu yalan doldu gün be gün
Ne sünnet bellidir ne toy ne düğün
Ömür geçti zarardayım men her gün
Açan güller her gün soldu ay gağa

Taksi kamyon çıktı dostluk kalmadı
Çünkü niye, gidip kalmak olmadı
Televizyon, basın rezalet gibi
Buna uymak moda oldu ay gağa

Toylar açvazıydı ihtiyar nenem
Aklıma geldikçe sızlar sinem
Sekseninde oje kullanır anam
Rezaletir, bu ne haldır ay gağa

Tendir yanar hangel, haşıl pişerdi
Bahar olur, o dereler coşardı
Koyun kuzulardı, inek doğardı
Teknoloji her şey buldu ay gağa

Çıkmaz içerimden acılarımız
Sapıttı anamız, bacılarımız
Şeytana uyarak hacılarımız
Sürülerden koyun çaldı ay gağa

Fevzi derki neler oldu bak neler
Kayboldu usuller, o ananeler
Anam mayo giydi, bacım diskoda
Avrupa'dan miras kaldı ay gağa

92-Neye Yarar

Bu dünyaya geldim işte giderim
Geldim ama sanki neye yaradı
Eşe dosta yandım, derdim kederim
Yandım ama sanki neye yaradı

Yandı Aslı için tutuştu Kerem
Neden talih güldürmedi bilmerem
İstedim dostuma canım vererem
Verdim ama sanki neye yaradı

Uğraştım dünyada bitmedi derdim
Terk ettim sılayı kan ağlar yurdum
Her şeye üzüldüm kafayı yordum
Yordum ama sanki neye yaradı

Fevzi tabiata türlü dal attım
Geçim için her bir işe kol attım
Dost diyene yardım dedim el attım
Attım ama sanki neye yaradı

93-Gazeteci

Gazeteci kardeş bir dinle beni
Bizdeki perişan halleri söyle
Vergiyi yaz zammı unutma sakın
Halkımda perişan halleri söyle

Söylesen kardeşim, nişan be nişan
Kimi olmuş melul, kimi dervişan
İşçi, köylü, memur, esnaf perişan
İçi nasır tutmuş elleri söyle

Söyleme ağalı beyliyi sakın
Jaguar, kadillak, yaylıyı sakın
Tavernada fidan boyluyu sakın
Zamdan ganburlaşan bellini söyle

Fevzi der ki bu yalan mı arkadaş
Bu gidişle taş üstünde kalmaz taş
Adem petrol için ediyor savaş
Bombalanmış viran çölleri söyle

94-Belli Değil

Öyle bir zamana kaldık efendim
Sohbet belli değil, söz belli değil
Örfümüz bozuldu, adet kayboldu
Türkü belli değil, saz belli değil

Encamımız hayır ola diyoruz
Köylerimiz döndü çöle diyoruz
Paramız dayandı pula diyoruz
Elli belli değil, yüz belli değil

Haksızlar haklıya şöyle göz atı
Yargıç mahkemeyi biraz uzattı
Kız saçını kesti erkek uzattı
Erkek belli değil kız belli değil

Âşık Fevzi ayak altta ezildi
Etkilenip bu hallere üzüldü
Balımızın tadı bile bozuldu
Biber belli değil, tuz belli değil

95-Ah Ah

Benim telaşım var bu zamaneden
Bir seher kapımı çalanım ah ah
Bozuldu ananem, kayboldu törem
Tarihe karıştı şölenim ah ah

Bozuk bu dünyanın temeli bozuk
Tükendi yoksulda kalmadı azık
Bundan böyle dünyaya gelene yazık
Çileli günlere kalanım ah ah

Memurum, asnafın gönlü firakta
Çiftçinin ekmeği kara toprakta
Kimi bankalarda kimi durakta
Kuyruk sırasında ölenim ah ah

Bilmem yalan dünya kime kalacak
Fevzi'nin de bir gün ömrü dolacak
Mahşer günü haklar taksim olacak
Çalıp çırpıp servet bulanım ah ah

96-Doktor Bey

Dedim avrat hasta, ben garibanım
Alaylı alaylı süzdü doktor bey
Sanki bahçesinden mal bağışlıyor
İlaç yaz deyince kızdı doktor bey

Nefret deryasına dalmış yüzüyor
Eller çepte volta atıp geziyor
İşine gelene ilaç yazıyor
Bizim reçeteyi bozdu doktor bey

Adamda bir hırs, bir kin bir inat
Köpürüp köpürüp artıyor kat kat
Ağrıdan sızıdan kıvrandır avrat
Alakasız gözün süzdü doktor bey

Şehvetsiz, şerbetsiz çok kalbi kara
Adam bilip senden istedik çare
Fevzi'nin gönlüne açtın bir yara
Çiğneyip çiğneyip ezdi doktor bey

97-Anımız Bizim

Biz Türk'üz hepimiz tek bir bedeniz
Tarihe yazılmış şanımız bizim
Üç kıtaya hükmetmiştir dedemiz
Asya Avrupa'da anımız bizim

Eskiden bellidir Türk'ün şahbazı
Bunu iyi bilir elin yobazı
Mehmedim cephede kılar namazı
Kibleye dönüktür yönümüz bizim

İnancımız beştir şartımız şeştir
Bizi bize düşürenler kalleştir
Lazı kürdü alevisi kardeştir
Vatan millet bayrak kanımız bizim

Hiç kimse eğemez Türk'ün başını
Git de gör galleşin can telaşını
Mehmedim verir mi çakıl taşını
Vatana kurbandır canımız bizim

Bu destan Fevzi'den hatıra galsın
Evliya enbiya yardıma gelsin
Mevla'm ordumuzu muzaffer kılsın
Bir milyona bedel onumuz bizim

98- Harmansız Kaldı

Gurbet çıktı da herkes şehre döndü
Kent boşaldı, köyler harmansız kaldı
Yoksulluk başladı hasta çoğaldı
Doktor arttı hasta dermansız kaldı

İşçi, köylü, çeker cebri cefayı
Patronlar sürüyor zevki sefayı
Vurguncu doldurdu gitti küfeyi
Şahın haberi yok fermansız kaldı

Doğruyu dürüstü suçlu buldular
Mazlumu, fakiri çöle saldılar
Esnaflı memuru esir aldılar
Halk perişan oldu imkansız kaldı

Fevzi'nin umudu hep suya düştü
Kör talih başına gör neler açtı
Vergiden, zamlardan feleği şaştı
Tutacak dalı yok gümansız kaldı

99-Fukara

Ezelden kaderin kara yazılmış
Talihi kör, boynu bükük fukara
Felek darbesini hep sana vurmuş
Düzelmez ki belin bükük fukara

Yoksulluk seninle akraba olmuş
Yıllarca eğlenmiş hep sizde kalmış
İşte seni böyle hallere salmış
Saç ağarmış dişler dökük fukara

Ben hep seni gördüm gaftasın gafta
Ne gün belli sende ne ay ne hafta
Camide görürüm hep arka safta
Gömlek kirli pantol sökük fukara

Fevzi Olgun'um ben boyun bükmüşüm
Farkındayım bu genç yaşta çökmüşüm
Senin çektiğini ben de çekmişim
Tutmaz ki temelin çökük fukara

100-Ozanı Hani

Bozulmuş dünyanın demi devranı
Eski insanların düzeni hani
Kalleşlik çıkınca mertlik kalmamış
Tarihe destanlar yanarı hani

Değişmiş toplumda hal ve hareket
Çekilmiş kalmamış hayır bereket
Ne örfümüz kalmış ne de bir adet
Dağa külünk atıp kazanı hani

Sahnelerde göbek, atan atana
Kalmamış ki hayâ, neden utana
Ona alıp yüze satan satana
Hani terazisi nizamı hani

Sevenlerim namazıma durarlar
Üç beş arşın beyaz beze sararlar
Can dostlarım birbirine sorarlar
Fevzi olgun gibi ozanı hani

101-Oğul

Maksadın vatana hizmet etmekse
Boş yere geçirme zamanı oğul
Gayret et düşmana alt olmayasın
Var ise elinde imkânın oğul

Atan kükretmiştir arş ile kürşü
Sen onun torunu düşmana karşı
Ne zaman okunsa İstiklal Marşı
Saygı göster varsa vicdanın oğul

Hedefin Akdeniz demiştir Atan
Senden hizmet bekler bu aziz vatan
Hep zararlı çıkmış ecdada çatan
Tarihte yazılı fermanın oğul

Cepheden cepheye çağla, nara at
İster karda kışta ister buzda yat
Baban Fevzi sana eder nasihat
Çiğnetme düşmana vatanı oğul

102-Üzgünüm

Bir sitemim vardır namert insana
Ona hizmet ettiğime üzgünüm
Ağa deyip paşa deyip bey deyip
Paltosunu tuttuğuma üzgünüm

Namert hain olur mert bol çörekli
Cimri gaddar olur fakir yürekli
Namert korkak olur mertler bilekli
Yanıp yanıp tütüğüme üzgünüm

Mert oğlu mertlere canım hediye
Namertlere değer verdim ne diye
Zer dedim zerrafa götürdüm diye
Değer biçip sattığıma üzgünüm

Ben Âşık Fevzi'yim atam çağında
Tora düştüm ben feleğin ağında
Bülbül gibi namertlerin bağında
Şakır şakır öttüğüme üzgünüm

103-Beyler

İnsanın başına hiç bela gelmez
Yanlış yola ayak basmasa beyler
Hiç kimse kimseye dil uzatamaz
Haksızlar haklıyı ezmese beyler

Aç gözlüler hiç varlığa doyar mı
Allah için beş kuruşa kıyar mı
Tilkide arslana karşı koyar mı
Eğer taş dibine pusmasa beyler

Kız anayı bilmez, oğul pederi
Komşunun komşudan yok ki haberi
Cennet mekân olur insanın yeri
Eğer bir birine küsmese beyler

Sözünü tutana bunlar bir kardır
Eşten dosttan kopmak büyük zarardır
Fevzi'nin dostlara çok sözü vardır
Sazını duvara asmaya beyler

104-Yok Bir Türü

Ben yazarım cahil okur anlamaz
Bu iş sana zor diyen yok bir türü
Koca dünya ateş almış yanıyor
Buna çıkıp dur diyen yok bir türü

Hele bakın benim bitmez çileme
Benim sözüm anlayana bilene
Gördüm duydum işte aldım kaleme
Bu hesabı gör diyen yok bir türü

Şansım sanki yoldan şaşmış kervandı
Bana hile tuzak kuran Mervandı
Can dediğim bana kötü davrandı
Samimice yar diyen yok bir türlü

Nice Karacaoğlan nice Emrahlar
Hani Nesimiler hani sultanlar
Kervan kervan gelip geçmiş ozanlar
Âşık Fevzi var diyen yok bir türlü

105-Lazım

Biz Türk milletiyiz soyumuz belli
Çaplayıp sel olup akmamız lazım
Günümüz ayımız haftamız belli
O eski çağları yıkmamız lazım

Kardeşten kardeşe kast olmaz elbet
Ayı derisinden post olmaz elbet
Bize bizden başka dost olmaz elbet
Dönüp çevremize bakmamız lazım

Bitmesin ömrümüz gün saya saya
İblis hükmediyor koca dünyaya
Komşular gidiyor yıldıza aya
Biz onlardan evvel çıkmamız lazım

Bu Âşık Fevzi'yi dinleyin hele
Nefise aldanıp olmayın köle
Hem sırt sırta verip hemi el ele
Barış ışığını yakmamız lazım

106-Sormayacağım

Yıllar boyu ecdadımın düşmanı
Bana dur diyordun durmayacağım
Aklın yolu birdir demiş atalar
Gelip sana akıl sormayacağım

Hani derler Karamanın koyunu
Ben bilirim oynadığım oyunu
Tarihler biliyor Türk'ün soyunu
Öcümü kimseye koymayacağım

Dalgalan göklerde şanlı bayrağım
Sana vurgunun ben, sana aşığım
Karanlık günümde Atam ışığım
Asla bu fikrimden caymayacağım

Haykır Âşık Fevzi bu nasıl hırstır
Bu vatan Atamdan bize mirastır
Bir ucu Edirne, bir ucu Kars'tır
Yurdumdan bir karış vermeyeceğim

107-Vefasız Yar

Vefasız yar adresimi sorarsan
Kullara sor kullar beni anlatır
Gün gelip de köşe bucak ararsan
Yıllara sor yıllar beni anlatır

Küçük yaşta bu sevdaya bulaştım
Nice yol vermeyen dağları aştım
Mecnun gibi sahraları dolaştım
Çöllere sor çöller beni anlatır

Bülbül idim dost bağında lal oldum
Namertler elinde çal ha çal oldum
Kerem gibi yandım yandım kül oldum
Küllere sor küller beni anlatır

Ben Âşık Fevzi'yim çekilmez nazım
Ah ettikçe arşa çıkar avazım
Şahidim elimde sebepli sazım
Tellere sor teller beni anlatır

108-Telaşı Var

İnsanoğlu yeryüzüne gelince
Alnında yazılı bin telaşı var
Hayat kervanında yolun alınca
Verilir defteri gün telaşı var

Rızıklar yazılır nasipler gelir
Ne kadar ömrün var onu Hak bilir
Bir bardak su acep başka ne gelir
Bakarsın herkeste nan telaşı var

Çalışır uğraşır bulayım diye
Ben herkesten üstün olayım diye
Çıkıp bir zirvede kalayım diye
Onun hesabında şan telaşı var

Hakka kul olayım Resul'e ümmet
Asla Azrail'e eylemem minnet
Son nefeste dilim derse şehadet
Bu Âşık Fevzi'nin son telaşı var

109-Karagözlüm

Bir yaralı ceylan gibi bakarsın
Nedir sendeki bu huy karagözlüm
Bu bakışla ciğerimi yakarsın
Ettin yüreğimi zay karagözlüm

Sen öyle güzelsin öyle güzelsin
Mevlam tek yaratmış sanki özelsin
Yusuf Züleyha'dan daha güzelsin
Almışsın onlardan pay karagözlüm

Âşık Fevzi der ki arttı merağım
Kara toprak olur en son durağım
Bir seher vaktinde olsam konağın
İçerdim elinden çay karagözüm

5.3.15'li Hece Kalıbıyla Yazılan Şiirleri

110-Hayret Eder

İnsanoğlu bu dünyada rızık için gayret eder
Helâlı haramı dinlemez, çabalar servet eder
Yanlış yapan kendisine elbet zarar getirir
Sonradan saçını yolar, ah eder, Feryat eder

Adam var bir bardak sudur, adam vardır sel olur
Adam var ki bülbül gibi, adam var ki lal olur
Demir vardır kılıç çıkar, demir vardır nal olur
Bu madenin kalitesi, yapanda hayret eder

Ataların sözü doğru, insan beşer mi beşer
Kimi doğruluk peşinde, kimi düz yolda şaşar
Sürünün önü dönünce, topal ileri düşer
İlahi'nin emri böyle, çobanda hayret eder

Âşık Fevzi'nin dünyada sağalmadı yarası
Çok tabipler dolaştı bulunmadı çaresi
Bir babanın evladına, güzel ahlak mirası
Sen babana çekmemişsen, babanda hayret eder

111-Gerek Yok

Ey gönül sıtk ile sığın, sen şahların şahına
Yazı yazan güzel yazar ihtiraza gerek yok
İnsanın kendi hatası zararlıdır kendine
Dünyada da, ahirette de çeker ceza gerek yok

Derdi olana dert sorsan, dert üstüne dert koyar
Cahil aldatır insanı kenar köşeye koyar
Kolların zincirde olur gözlerini dost oyar
Sahtekâr dost zararlıdır, yakınlığa gerek yok

Sahtekârdan uzak dursan gönül ihyası olur
Kişiyi yücelten iştir onun aynası odur
İnancı ihlası olan, Hakka hayası olur
İnsanlar ince düşünse kötülüğe gerek yok

Olgunoğlu ne yazarsın, gene sen yaza yaza
Geçti güz, geldi kış, daha ne kaldı yaza
Çok âşıklar geldi geçti, dertlerin döktü saza
Sen tellere küstün ise, küskünlüğe gerek yok

112-Nefse Hitap

Ey nefis gel dinle beni, beni viran eğleme
Sen kendi zevkine dalıp demi devran eyleme
Ben çekecem bu cezayı, senin umrunda mı
Akıtıp çeşmimin yaşını abu revan eyleme

Yakacaksın bu cismimi, senin niyetin budur
Şeytanla beraber olup senin meziyetin budur
İnsanlara kin beslersin senin haysiyetin budur
Yollarımı kapatıp da karla boran eyleme

Bıktım ben senin elinden ah çekerim zar ile
Yıktın tarumar eyledin aramızı yar ile
İnsana musallat olup uğraşırsın nar ile
Beddualar olsun sana inşallah kar eyleme

Fevzi'ye zarar getirdin, yanlış yollara saptın
Zalim Şeytana uyup da hiyleyi ondan kaptın
Girdin o güzel cennete, Ademe neler yaptın
Kimini Aslı eyleyip kimini Kerem eyleme

113-Kervana

Aldanma ey insanoğlu sakın fani cihana
Ne seni dinler ne beni terse dönmüş zaman
Tacın gider tahtın gider bir gün olur eline
Bindirirler cansız ata katılırsın kervana

Uyma lâin o şeytana dinleme illetini
Cansıza can veren vardır düşünsen hikmetini
Sen âlemi cihan olsan kim bilir kıymetini
Zer kadrini zerraf bilir ne bilir her divane

Sakın yeme kul hakkını ödemesi zor olur
Ahrette azap çekersin her tarafın kor olur
Sen kim olursan ol dostum ahırın mezar olur
Mahşer günü yüce mevla çeker seni divana

Kimi asar kimi keser kiminin kolu bağlı
Kimi zevk sefa peşinde kimi ciğerden dağlı
Can dostlarım sizinledir devam et Olgunoğlu
Bizi yoktan var edenin bak yazdığı fermana

114-Nihayet Ölüm

Aşk çilesi çekenlere ellide bir yüzde bir
Dolanır dağı sahrayı dereye bir düzde bir
Her kışın bir baharı var, tasalanma efendim
Eyyamlar tersine döndü kış da birdir yaz da bir

Sevda cana kar etmezse anlamazsın dünyayı
Kendini beğenmiş insan hep kaybeder davayı
Dedim gönül yana yana çek bu aşkı sevdayı
Senin için ne fark eder ateş de bir köz de bir

Gelenler göçer dünyadan ebedi kalamaz ki
Kalbi boş olan insanlar hakkını bulamaz ki
Dünya malına tapanlar bir lezzet alamaz ki
Aklı noksan cahil için şeker de bir tuz da bir

Fevzi Olgun yaza yaza bak gönül geldi coşa
Dünyanın kanunu budur kimse çıkamaz başa
Elli altmış seksen deyip ister isen yüz yaşa
Senin nihayetin ölüm geç de birdir tez de bir

SONUÇ

Kars, milletimizin en köklü ve temel kültürel geleneklerinden biri olan âşıklık geleneğinin canlı olarak yaşandığı birkaç ilimizden biridir. Âşıklık geleneğinin Kars'ta en canlı yaşandığı yerlerden biri ise Arpaçay ilçesidir. Öyle ki âşıklar yetişmiş oldukları yörelerde olduğu gibi Doğu Anadolu'da özellikle de bahsi geçen Arpaçay ilçesinde halkın gören gözü, düşünen beyni, işiten kulağı, çarpan kalbi ve söyleyen dili olmuştur.

Arpaçay geçmişteki kadar canlı olmasa da günümüzde hala âşıklık geleneğinin yaşadığı yerlerden birisidir. Arpaçay ve çevresindeki âşıklık toy merkezli olup toya bağlı olarak gelişen ve varlığını devam ettiren bir gelenektir.

Arpaçay yöresinde eskiye oranla daha az sürdürülen ve günün birinde kısmen ya da tamamen unutulacak olan toy âşıklık geleneği uygulamalı olarak görüntülenip arşivlenmelidir. Toylar ve toy âşıklığı halk kültürü ürünü olmakla kalmayıp halk kültürü kapsamına giren, pek çok ürünü içerisine alan, bunların korunmasını ve aktarılmasını sağlayan ürünlerdir. Gelenekli olanı geliştirme, yeniyi gelenekli olanla ve gelenekliyi yeniyle kaynaştırma kültürde sürekliliği sağlar. Arpaçay yöresinde yapılan toy âşıklığı günümüzün sosyal ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzenlemelerle yeniden hayat kazanabilir.

Arpaçay yöresi âşık tarzı kültür gelenekleri içinde toy âşıklığı geleneği önemli bir yer tutar. Türkiye'de bu geleneğin en yaygın olduğu yerlerin başında da bu yöre gelir. Bu geleneğin, yeni halk bilimi yaklaşımları çerçevesinde ele alınıp değerlendirilmesi, somut olmayan kültür miraslarının tespiti, "müzelenebilecek veya yerel ortamında yaşamaya devam edebilecek unsurların" ortaya çıkarılması, "bu ürünlere bu yönleriyle yeni işlevler yüklenmesi" arayışlarına katkı sağlayacaktır.

Sonuç olarak önerilerimizi özetlersek, genelde Türkiye'de, özelde Arpaçay yöresinde "Somut olmayan ulusal kalıt" olarak adlandırılan ürünlerden toy âşıklığı icra bağlamları, ortamları, icra biçimleri geleneğin temsilcileri tespit edilmeli, bunlardan yeni unsurlarla yaşatılabilecekler ve bağlamında kaydedilecekler ortaya konmalı, bunların yeniden üretilmesi konularında projeler üretilmeli, yapılacak bütün çalışmalarda halk bilimi uzmanlarının bilgisine başvurulmalıdır.

SÖZLÜK

Aba	: Anne
Âbu revan	: Akan su
Ağ	: Beyaz
Ahvâl	: Durum, hâl
Al vala	: Kırmızı başörtüsü
Anık	: Yağ, soğan ve salçadan oluşan yemek sosu
Arhaç	: Koyun sürüsünün dışarıda gecelediği yer
Aşvaz	: Aşçı
Atkulağı	: Çayırlarda biten, tadı ekşimsi olan bir bitki
Avır	: Edep, davranış
Avrat	: Hanım, eş, hayat arkadaşı
Aya	: Hey kişi anlamında seslenme ünlemi
Bağman	: Bahçıvan
Baldırgan	: Dere kenarında biten, acımsı bitki, baldıran
Beçe	: Piliç, genç tavuk
Beçere	: Çaresiz
Bılık	: Yeni doğmuş inek yavrusu
Bozaş	: Kırık buğdaydan yapılan bir çeşit çorba
Bulağ	: Köyde bulunan doğal çeşme, kaynak
Cavan	: Kıl veya ketenden yapılmış urgan

Çilik-çubuk	: Çelik-çomak
Cincar	: Isırgan otu
Çömçe	: Kepçe
Çüt	: Tarla sürmekte kullanılan ilkel pulluk, karasaban
Dırmık	: Tırmık, ziraat aleti
Dirgen	: Üç veya dört parmaklı ziraat aleti
Düneyin	: Dün
Dür	: İnci
Eğe	: Hey anlamında seslenme ünlemi
Emlik	: İki ya da üç aylık kuzu
Encam	: Son, işin sonu
Evelik	: Yabani ıspanak
Gadaş	: Kardeş
Gağa	: Büyükbaba, dede, Terekemelerde yaşayan büyüklere verilen ad
Galamak	: Ocak, soba, tandır gibi şeyleri yakmak
Gara	: Kara, siyah
Gartov	: Patates
Gav	: Tabak, çanak
Gımı	: Ekin tarlalarında biten hem köklü hem de kendisi yenen bir bitki
Gidik	: Keçi yavrusu
Gocalmış	: Yaşlanmak

Goç gatmak	: Erkek koyunu koyun sürüsünün içine bırakmak
Gorğa	: Kavrulmuş buğday
Göydağ	: Çıldır'ın Rusya sınırında bulunan, merası ile ünlü dağ
Gudük	: Köpek yavrusu
Gurut	: Güneşte kurutulmuş süzme yoğurt
Hagos	: Tarlada pulluğun açtığı iz
Hangel	: Etsiz mantı, Kars yöresinde yapılan bir çeşit yemek
Haşıl	: Bulgur veya yarmadan yapılan, yağlı ve sütlü yemek
Herek	: Fasülye gibi sarmalı bitkilerin tutunması için dikilen çubuk
Herik	: Nadas
Hırman	: Harman
Hodak	: Koşu öküzünü süren
İndi	: Şimdi
Kalak	: Tezek yığını
Katik	: Yoğurt
Kavalak	: Papak, deri kalpak, şapka
Kehlen	: Küheylan, cins at
Kötan	: Pulluk, toprağı kazan demir alet
Kurük	: At yavrusu, tay
Kuşebbeği	: Madımak
Külek	: Kova

Külüng	: Kazma
Lele	: Baba
Lom	: Kalın uzun demir
Mafiş	: Hamur kızartması, hamurla yapılan yağda kızartılan bir yiyecek
Mahcemal	: Yüz, çehre, ay yüzlü
Majgal	: Çifti ya da pulluğu yönlendiren
Masat	: Bıçak, tırpan gibi aletlerin iyi kesmesi için kullanılan taş
Mayıl	: Hayran olmak
Men	: Ben
Merek	: Samanlık
Mihman	: Konuk
Nahır	: Sığır sürüsü
Nehre	: Yayık
Nöker	: Hizmetçi
Ofçes	: Köyün ortak malı olan arazi
Öy	: Ev
Piçin	: Biçin, çayır, tarla biçme işi
Pişi	: Hamurdan yapılan yağda kızartılan bir yiyecek
Şikasta	: Şikeste, kırılmış
Şoş	: Şose, çakıl yol
Tendir	: Tandır, kilden yapılmış ilkel fırın

Terek : Raf, önü açık mutfak eşyalarının bulunduğu bölme

Toy : Düğün

Uşak : Çocuk

Yarpız : Nane

Yayık : Ayran, yağ gibi şeylerin yapımında kullanılan araç

Yaylağ : Yayla, hayvan otlatma yeri

Zinel : İnce fidanlardan yapılan süpürge bağı

KAYNAKÇA

- Alptekin, A. (2005). *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Alptekin, Sakaoğlu, A.B., S.(2006).*Türk Saz Şiiri Antolojisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Altinkaynak, E. (2015). *Kars Halk Âşıkları I*. Ankara: Ardahan Üniversitesi Yayınları.
- Altinkaynak, E. (2015). *Çobanoğlu Âşıklar Kahvesi Derlemeleri I*. Ankara: Karadeniz Dergi Yayınları.
- Amos, D.B. (2003). *Şartlar ve Çevre içinde Folklorun Bir tanımına Doğru* (Çev. M. Ekici). Gülin Öğüt Eker ve diğerleri (Haz.). *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar* (s.31). Ankara: Milli Folklor Yayınları.
- Aslan, E. (1973).*Çıldırli Âşık Şenlik İnceleme-Metin-Sözcük*. Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Doktora Tezi, Erzurum.
- Aslan, E. (2003).*Halkbilimi Araştırmaları I*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Balkaya, A. (2012). “Âşık Tarzı Şiir Geleneğinde Kalenderî Türü”. A.Ü Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, (48): 118.
- Balkaya, A. (2017). *Âşık Bahattin Yıldızoğlu ve Şiir Dünyası*. Erzurum: Fenomen Yayıncılık.
- Bezirci, A. (1993).*Türk Halk Şiiri*. İstanbul: Say Yayınları.
- Bingöl, A. (2008). “Arpaçay’da Tarihi Ve Arkeolojik Araştırmalar”. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (1): 58.
- Boratav, P.N. (2002).*Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Cananî, V. (2007). *Âşık Şenlik Babaya Sesleniş*. İstanbul.

- Çobanoğlu, Ö. (2000). *Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Daşdemir, Ö. (2014). “Erzurum Yöresi Türkülerinde Ana-Metinsel Dönüşümler”. A.Ü Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, (51): 305.
- Demiröz, İ. (1992). *Âşıklık Geleneği ve Günümüz Halk Şairleri*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Develioğlu, F. (1986). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Sözlük*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Dilçin, C. (1983). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Dizdaroğlu, H. (1982). “Türk Saz Şiirinin Sorunları”[Bildiri]. K, 1(3), Şubat 1980, 3-4 ve “Türk Saz Şiirinde İlk Örnekler”,[Bildiri]. *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, II. Cilt, (ss. 118-119).Ankara.
- Durbilmez, B. (2004). “Somut Olmayan Kültür Mirası: Halk Hikâyeciliği ve Kars Yöresi Âşıkları”[Bildiri]. *Mitten Meddaha Türk Halk Anlatıları Uluslararası Sempozyum Bildirileri*, 25-27 Kasım 2004, (ss. 344-345).Ankara.
- Dündar, Çetinkaya, S., H. (2004). *Terekemeler El Kitabı*. Ankara: Dündar Eğitim Yayınları.
- Elçin, Ş. (1988). *Türk Halk Nazmında "Mahlas / Tapşırma" Alma Geleneği*, Halk Edebiyatı Araştırmaları, C. I, (ss. 48). Ankara.
- Gökşen, C. (2011). “Dede Korkut Hikâyelerindeki Ozan Tipi Bağlamında Kars Âşıklık Geleneği”. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, (6): 151-156.
- Gökşen, C. (2013). *Âşık Günay Yıldız Hayatı-Sanatı-Şiirleri-Atışmaları-Hikayeleri*. Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Günay, U. (2005). *Türkiye’de Âşıklık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

- Günay, U. (1990). *Halk Şiirinde Ayak Konusunda Düşünceler*. Milli Folklor, (1): 32-34.
- Güney, E.C. (1971). *Folklor ve Halk Edebiyatı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Gürsoy, Ü. (2012). “Türk Kültüründe Ağaç Kültü ve Dut Ağacı”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (61): 43-54.
- İvgin, H. (1995). “Halk Ozanlığı Gelenek İçerisinde Ozan Rehberinin Yeri”. *Halk Ozanlarının Sesi*, (6): 32.
- Karaaliolu, S.K. (1975). *Edebiyat Terimler Kılavuzu*. İstanbul: İnkılap ve Aka Yayınları.
- Karataş, T. (2007). *Ansiklopedik Edebiyat Terimler Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kaya, D. (1994). *Sivas'ta Âşıklık Geleneği ve Âşık Ruhsatı*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları.
- Kaya, D. (Ağustos 1997). “Edebiyatımızda Âşık Kolları ve Şenlik Kolu”. *Türk Kültürü*, (25): 499-508.
- Ketin, İ. (1983). *Türkiye Jeolojisine Genel Bir Bakış*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Matbaası.
- Köprülü, F. (2004). *Saz Şairleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Köprülü, M.F. (2004). *Edebiyat Araştırmaları I*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Mevlevi, T. (1973). *Edebiyat Lügati*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Oğuz, M.Ö. (2002). *Küreselleşme ve Uygulamalı Halkbilimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Olgun, F. (2006). *Göldalı'ndan Esintiler*. Ankara: Yıldız Kağıtçılık Matbaa Yayınları.
- Ozanoğlu, İ. (1940). *Âşık Edebiyatı*. Kastamonu: Şenkıral Matbaası.

- Özarlan, M. (2001). *Erzurum Âşıklık Geleneği*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Özder, M.A. (1965). *Doğu İllerimizde Âşık Karşılaşmaları*. Bursa: Emek Basımevi.
- Özsoy, B.S. (2005). *Başlangıcından Günümüze Örnekleriyle Türk Şiiri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Özsoy, B.S. (2006). *Dede Korkut Kitabı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (Ocak-Haziran 1989). “Türk Saz Şiiri”, *Türk Dili/ Türk Şiiri Özel Sayısı III(Halk Şiiri)*, Sayı: 445-450, (ss. 119-120).Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tanrıkulu, N. İ. (2000). *Âşıklar Divanı*. İstanbul: İstanbul Yayınevi.
- Taşlıova, Ş. (1985). “Kars’ta Âşıklık Geleneği ve Halk Hikâyeleri”, *Türk Halk Edebiyatı ve Folklorunda Yeni Görüşler II*, (Haz. Feyzi Halıcı).Konya: Konya Turizm Derneği Yayınları.
- Tuğlagı, P. (1984). *Arpaçay ve Yöresi*. İstanbul: Pars Yayınları.
- Yakıcı, A. (2007). *Halk Şiirinde Türkü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yardımcı, M. (1993). “Halk Şiirinde Bade İçme Mahlas Alma ve Usta Çırac Gelenekleri”, *Halkbilim ve Edebiyat Yazıları*,3: (ss.2-16). Malatya: Açıksöz Yayınları.

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	Fatih ULUMAN
Doğum Yeri	Susuz/Kars
Doğum Tarihi	27.12.1984

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Kafkas Üniversitesi
Fakülte	Eğitim Fakültesi
Bölüm	Türkçe Öğretmenliği

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurum	Milli Eğitim Bakanlığı/Kars Yenişehir Ortaokulu
Görevi/Pozisyonu	Öğretmen
Tecrübe Süresi	12 yıl

KATILDIĞI

Kurslar	Temel Eğitim, Hazırlayıcı Eğitim, Katılımcı Eğitim
Projeler	

İLETİŞİM

Adres	Ali Gaffar Okan Bulvarı, Yenişehir Mahallesi, Hisarkent 2 Sitesi, C blok, Kat 4, Numara 8, Merkez/Kars
E-mail	fatih_36730@hotmail.com